

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

**Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της Διαφθοράς,
του Οικονομικού και του οργανωμένου Εγκλήματος**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

«Ατιμωρησία και τιμωρητικότητα των εγκλημάτων των ισχυρών. Η θεωρητική διάσταση του φαινομένου, η διαχρονικότητα και η επίδρασή του στην κοινωνική πραγματικότητα της Ελλάδας.»

Έλενα ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

(Α.Μ. 517541)

Επιβλέπων Καθηγητής: Γεώργιος ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο/η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Ο/Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Ατιμωρησία και τιμωρητικότητα των εγκλημάτων των ισχυρών. Η θεωρητική διάσταση του φαινομένου, η διαχρονικότητα και η επίδρασή του στην κοινωνική πραγματικότητα της Ελλάδας.»

Έλενα ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Επιτροπή Κρίσης

Επιβλέπων Καθηγητής:
Γεώργιος ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ
Καθηγητής ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:
Τρύφων ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ
Καθηγητής ΕΑΠ

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

«Ολοκληρώνοντας την διαδρομή αυτή, που αποτέλεσε την εκπλήρωση μιας διακαούς μου επιθυμίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές της σχολής που βρέθηκαν δίπλα μου στην πορεία αυτή, προσφέροντας γνώση και διευρύνοντας τους ορίζοντές μου. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου , κύριο Κοντογεώργη Γεώργιο, για την άψογη συνεργασία μας κατά τη διάρκεια εκπόνησης αυτής της διπλωματικής εργασίας, προσφέροντας την αμέριστη υποστήριξή του. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, ιδίως τα τρία μου παιδιά, Σοφία, Στεφανία και Ναταλία, που έκαναν υπομονή βλέποντας τη μαμά τους να αφιερώνει τόσο χρόνο μπροστά από έναν υπολογιστή, να διαβάζει και να γράφει πολλές από τις στιγμές που είχαν συνηθίσει να μονοπωλούν την προσοχή μου. Τα ερωτήματά τους πάντα πολλά, στην προσπάθειά τους να καταλάβουν τι ακριβώς κάνω, καμιά φορά θυμός και στεναχώρια που ‘ακόμα δεν τελείωσα’ για να παίζω μαζί τους. Ελπίζω και εύχομαι αυτό που θα θυμούνται μεγαλώνοντας να είναι η επιμονή και η προσπάθεια που κατέβαλα για να ολοκληρώσω αυτό που ξεκίνησα και μακάρι να πορευτούν και εκείνες στη ζωή τους με την ίδια αποφασιστικότητα και προθυμία να διευρύνουν τα όρια της γνώσης τους.»

Ελένη Παπαδάτου

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία ασχολείται με τα εγκλήματα των ισχυρών και το κατά πόσο αυτά αντιμετωπίζονται ή όχι από την ισχύουσα νομοθεσία, με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίζονται και τα υπόλοιπα εγκλήματα του ποινικού κώδικα. Αφού προσεγγίσουμε το φαινόμενο της εγκληματικότητας των ισχυρών, την διαχρονική εξέλιξή του, παρουσιάσουμε τα χαρακτηριστικά του, τις αιτίες ύπαρξής του, θα μελετήσουμε τον αντίκτυπο που έχει στην κοινωνική πραγματικότητα και δη την ελληνική, τόσο η αντιμετώπισή του όσο και η πιθανή απουσία αυτής. Κύριος στόχος η όσο το δυνατόν, αναλυτική παρουσίαση του φαινομένου των εγκλημάτων των ισχυρών και της τιμωρητικότητας ή της ατιμωρησίας που το ακολουθεί. Θα υπάρξει εστίαση του φαινομένου στην ελληνική πραγματικότητα και ανάλυση της επίδρασής του στην ελληνική κοινωνία. Ο τελικός στόχος της εργασίας αυτής θα είναι να αποδειχτεί αν τελικά υπάρχει τιμωρητικότητα στα εγκλήματα των ισχυρών ή ατιμωρησία και για ποιον λόγο.

Εν συντομία, η παρούσα διπλωματική στοχεύει να ανακαλύψει αν υπάρχουν συστημικές διαστρεβλώσεις που επιτρέπουν την εισχώρηση της διαφθοράς με τις κύριες μορφές της, τη δωροδοκία και την κατάχρηση εξουσίας εντός των φορέων που ασκούν τον κοινωνικό έλεγχο και την απονομή δικαιοσύνης. Η ατιμωρησία αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό κάθε νομικού συστήματος, καθώς είναι παράλογο να αναμένεται ότι όλα τα εγκλήματα θα αποκαλυφθούν, πολύ περισσότερο δε ότι θα επιλυθούν, ιδίως επειδή το τελευταίο συνήθως δεν θεωρείται σκόπιμο υπό κανονικές συνθήκες. Τελικά ζούμε σε μια κοινωνία που επικρατεί ‘ο νόμος του ισχυρού’ με ότι αυτό συνεπάγεται ή η κοινωνία μας είναι σωστά ευνομούμενη και δικαιοκρατική όπου οι ελάχιστες εξαιρέσεις εμφανίζονται για να επιβεβαιώνουν τον κανόνα;

Λέξεις – Κλειδιά

Εγκλήματα των ισχυρών, διαφθορά, επιλεκτικότητα ποινικού συστήματος, ισονομία, ατιμωρησία.

Crimes of the Powerful: punishable or not? The theoretical dimension of the phenomenon, timeliness and impact on the Greek social reality.

Helen PAPADATOU

Abstract

This diploma thesis investigates the ‘Crimes of the Powerful’ and whether or not they are dealt with by the current legislation, in the same way as the other crimes, the common law crimes are dealt with. After approaching the phenomenon of criminality of the powerful, its evolution over time, detailing its characteristics, the reasons for its existence, we will study the impact it has on social reality, especially the Greek one, both its treatment and its possible absence. Main goal is the detailed presentation of the crimes of the powerful, their legal punishment or not, aiming to realize if there are systemic distortions that allow the entry of corruption in its main forms, bribery and abuse of power, within the law enforcement bodies that exercise social control and the administration of justice.

Impunity is a permanent feature of any legal system, as it is unreasonable to expect that all crimes will be uncovered, much less solved, especially since the latter is not usually considered appropriate under normal circumstances. After all is said, do we live in a society where the 'law of the strong' prevails with all that this implies, or is our society properly privileged and entitled where the few exceptions appear to confirm the rule?

Keywords

Crimes of the Powerful, corruption, selectivity of penal system, equality, impunity.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	vii
Συντομογραφίες και Ακρωνύμια.....	ix
1. Κεφάλαιο 1 ^ο	1
1.1 Εισαγωγή	2
1.2 Θεωρητική διάσταση των εγκλημάτων των ισχυρών.....	5
1.2.1 Εννοιολογική προσέγγιση.....	5
1.2.2 Εγκλήματα των Ισχυρών και Ποινική Δικαιοσύνη.....	11
1.2.3 Η έννοια της ατιμωρησίας.....	20
2. Κεφάλαιο 2 ^ο Εγκλήματα των Ισχυρών.....	24
2.1 Διάκριση των εγκλημάτων των ισχυρών.....	24
2.2 Χαρακτηριστικά των Εγκλημάτων των Ισχυρών.....	28
3. Κεφάλαιο 3 ^ο Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες πράξεις.....	31
4. Κεφάλαιο 4 ^ο Εγκλήματα των Ισχυρών και Παγκοσμιοποίηση.....	34
5. Κεφάλαιο 5 ^ο Ο ρόλος της Διαφθοράς στα Εγκλήματα των Ισχυρών.....	38
6. Κεφάλαιο 6 ^ο Επιπτώσεις στην κοινωνική πραγματικότητα.....	43
7. Κεφάλαιο 7 ^ο Συγκριτική ανάλυση της εγκληματικότητας των ισχυρών ανά κομβικό σημείο της ελληνικής ιστορίας των τελευταίων δεκαετιών.....	47
8. Κεφάλαιο 8 ^ο Ατιμωρησία ή τιμωρητικότητα των εγκλημάτων των ισχυρών;.....	50
9. Συμπεράσματα	63
10. Επίλογος.....	65
Βιβλιογραφία.....	67

Συντομογραφίες και Ακρωνύμια

ΕΔΔΑ   Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΕΣΔΑ   Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΣΣΚΔ. Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς

Ν   Νόμος

ΟΗΕ   Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΟΣΑ   Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μολονότι στόχος του ποινικού συστήματος παγκοσμίως είναι η δικαιοσύνη και η ισονομία των πολιτών, υπάρχουν περιπτώσεις όπου το ‘γράμμα του Νόμου δεν είναι τυφλό’, υποδεικνύοντας μια υποκειμενικότητα σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, δηλαδή από τη νομοθέτηση, στη προδικασία, στην δικαστική απόφαση και στον σωφρονισμό. Η έκδηλη αυτή διακριτική μεταχείριση παρουσιάζεται σε περιπτώσεις όπου οι εγκληματίες δεν είναι απλά φυσικά πρόσωπα της καθημερινότητας, αλλά πρόσωπα (φυσικά ή νομικά) με σημαντική οικονομική ισχύ που τους επιτρέπει να διαστρεβλώσουν τη λειτουργία του συστήματος κοινωνικού ελέγχου, μέσω της διαφθοράς και να επιτύχουν την ‘ατιμωρησία’ τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι παθογένειες του συστήματος που επιτρέπουν τη στρέβλωσή του, είναι εκτεταμένες, νοθεύοντας αξονικές λειτουργίες της πολιτείας και κλονίζοντας παράλληλα την εμπιστοσύνη των πολιτών στη δικαιοσύνη, προκαλώντας ανασφάλεια και αμφισβήτηση για το ίδιο το δημοκρατικό πολίτευμα (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019).

Ο όρος «ατιμωρησία» εμφανίζεται ολοένα και περισσότερο στο δημόσιο διάλογο και στην επιστημονική βιβλιογραφία, συχνά σε σχέση με πολυάριθμες καταστάσεις. Αυτός ο ενδεικτικός κατάλογος, όπως αποτυπώνεται στον δημόσιο διάλογο στο διαδίκτυο, περιλαμβάνει διάφορα θέματα, όπως το δίκαιο που διέπει την ευθύνη των υπουργών, τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, την αστυνομική βία (Amnesty International, 2014), τη δράση των μασκοφόρων και τις γενικές ταραχές (Ευαγγελίου, 2015), τη δίωξη της τραπεζικής απάτης, ελλείψεις στις πειθαρχικές διαδικασίες του δημόσιου τομέα, εμπρησμοί (Μάνδρου, 2021), οργανωμένο έγκλημα (Μαρίνος, 2021), η πιθανή αναστολή ποινών έως και πέντε ετών, οι αποκλίσεις μεταξύ των ποινών που επιβάλλονται από τα δικαστήρια και εκείνων που τελικά εκτελούνται, η διαφθορά, η σεξουαλική παρενόχληση και η έμφυλη βία (Εθνική Αρχή Διαφάνειας, 2021).

Από την άλλη πλευρά, σε ακαδημαϊκά κείμενα η έννοια της ατιμωρησίας χρησιμοποιείται σε σχέση με τη χρήση των θεσμών της μετατροπής και της αναστολής σε περίπτωση πλημμελημάτων, τη δυσκολία απόδειξης της ποινικής ευθύνης του γιατρού σε περιπτώσεις ιατρικής αμέλειας, την απουσία ή τη μη εφαρμογή μέσων προστασίας των θυμάτων και τη

θεσμοθέτηση των δικαιωμάτων του θύματος (Τζαννετάκη, 2006), το εγχείρημα της δημιουργίας ενός διεθνούς συστήματος ποινικής δικαιοσύνης για την αντιμετώπιση συστηματικών και εκτεταμένων παραβιάσεων των πιο θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή των αρχετυπικών διεθνών εγκλημάτων («core international crimes»: γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα επίθεσης), την αναποτελεσματική διερεύνηση της κρατικής βίας (Χουλιάρης, 2013), τα εγκλήματα των ισχυρών γενικά και το κρατικό-εταιρικό έγκλημα ειδικότερα (Βιδάλη, 2017), τα εγκλήματα όσων ασκούν πολιτική εξουσία, τα πρόσωπα που ενεργούν ως προβοκάτορες, οι λόγοι μείωσης της ποινής σύμφωνα με τα άρθρα 83-85 του Ποινικού Κώδικα, η αναστολή εκτέλεσης της ποινής σύμφωνα με τα άρθρα 99-100 του Ποινικού Κώδικα και σε περίπτωση άσκησης έφεσης και όλα αυτά σε συνδυασμό με τη βραδύτητα της δικαιοσύνης, την ύπαρξη λόγων δικαστικής άφεσης της ποινής (Τζαννετάκη, 2019).

Αυτός ο μη εξαντλητικός αλλά επαρκώς αντιπροσωπευτικός κατάλογος δείχνει σαφώς ότι, και στις δύο περιπτώσεις, το ζήτημα της ατιμωρησίας -που ορίζεται ως η απουσία ποινικής τιμωρίας για παράνομες πράξεις ή, ευρύτερα, η ανεπάρκεια της δικαιοσύνης- συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με την ασφάλεια (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2016). Το τελευταίο συνδέεται συνήθως με την περιορισμένη ερμηνεία της δημόσιας ασφάλειας σε νομικό επίπεδο, συγκεκριμένα με τη διασφάλιση από τη βία που στοχεύει σε ατομικά νομικά δικαιώματα. Αυτό επιβάλλει εγγενώς τη συνεχή προώθηση νέων, φαινομενικά «αποτελεσματικών» κατασταλτικών μέτρων στον «πόλεμο κατά του εγκλήματος», συχνά εις βάρος εναλλακτικών κοινωνικών πολιτικών. Ωστόσο, αυτό δεν συνεπάγεται την απουσία μιας ευρύτερης αντίληψης της δημόσιας ασφάλειας, η οποία βασίζεται στη διασφάλιση της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων.

Η συσχέτιση μεταξύ της έννοιας της ατιμωρησίας και της ασφάλειας, τόσο στις ειδικές όσες και στις διευρυμένες ερμηνείες της, υπογραμμίζει την αυξανόμενη σημασία της πρώτης στις δημόσιες και ακαδημαϊκές συζητήσεις, αναδεικνύοντας της ανάγκη ορισμού και εξειδίκευσής της (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2016). Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να εξετάσει το φαινόμενο της ατιμωρησίας και της τιμωρητικότητας των εγκλημάτων που διαπράττονται από σημαίνοντα πρόσωπα, εστιάζοντας στις θεωρητικές πτυχές, τις διαχρονικές διαστάσεις και τις επιπτώσεις του στην κοινωνική πραγματικότητα. Επιδιώκεται να διερευνηθούν τα στοιχεία που συντηρούν την ατιμωρησία των ισχυρών

ατόμων και τις ευρύτερες επιπτώσεις στη δικαιοσύνη και την κοινωνική συνοχή. Αφού εξετάσουμε την εξέλιξη του φαινομένου διαχρονικά, θα αξιολογήσουμε τις επιπτώσεις αυτής της ατιμωρησίας στην αντίληψη του κοινωνικού συνόλου, στην κοινωνική συνοχή και στη νομιμότητα των κρατικών θεσμών στην Ελλάδα.

1.2 Θεωρητική Διάσταση των Εγκλημάτων των Ισχυρών

1.2.1 Εννοιολογική Προσέγγιση

Σύμφωνα με τον Vold (1958) και τη θεωρία της σύγκρουσης, η συμβίωση των κοινωνικών ομάδων ακολουθείται υποχρεωτικά από συγκρούσεις στην προσπάθεια επίτευξης ισορροπίας. Συνεπώς η κοινωνία δεν είναι ένα οργανικό σύνολο που τείνει στη συναίνεση, αλλά ένας ιστός εντός του οποίου οι συγκρούσεις αποτελούν δομικό στοιχείο (Vold, 1958). Το κράτος οργανώνεται με στόχο την προστασία του γενικότερου δημοσίου συμφέροντος, όμως εφόσον η κοινωνία απαρτίζεται από ομάδες με διαφορετικά συμφέροντα και αξίες, η σύγκρουση μεταξύ αυτών είναι αναπόφευκτη. Η πλευρά που επικρατεί είναι συνήθως η πιο ισχυρή, τα συμφέροντα της οποίας επιτυγχάνεται να εξυπηρετούνται καλύτερα εντός της λειτουργίας του κράτους.

Στο ίδιο μήκος κύματος και ο Chambliss (1971), θεωρεί ότι η σύγκρουση είναι βασική διαδικασία εντός των κοινωνιών της καπιταλιστικής οικονομίας, που καθορίζει καταλυτικά τη λειτουργία του ποινικού συστήματος. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της κοινωνικής κατασκευής των νόμων και της συμβίωσης της νομιμότητας με την παρανομία (Chambliss, 1971). Η ύπαρξη της εγκληματικότητας στο εσωτερικό της κοινωνίας επηρεάζεται από το εκάστοτε πλαίσιο των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών ανισοτήτων και είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειας διεκδίκησης οφέλους.

Σύμφωνα με τον Vold (1958), υπάρχει άνιση κατανομή της ιδιότητας του εγκληματία μέσα στην κοινωνία, λόγω ανισοκατανομής της εξουσίας. Ο χαρακτηρισμός μιας πράξης ως εγκληματικής ή μη, η τυποποίηση δηλαδή μιας πράξης/συμπεριφοράς, καθορίζεται από την διαδικασία νομοθέτησης, για το λόγο αυτό πριν την νομοθέτηση υπάρχουν αψιμαχίες μεταξύ των αντιπαλόμενων ομάδων, προκειμένου καθεμία να υπερασπιστεί τα δικά της συμφέροντα και δικαιώματα και να το επιτύχει αυτό μέσω της νομοθέτησης. Οι ομάδες που δεν επιτυγχάνουν το στόχο αυτό, δεν συμμερίζονται τις διατάξεις του νόμου που τελικά ψηφίστηκε, κατά συνέπεια έχουν περισσότερες πιθανότητες παραβίασής του, σε αντίθεση με τις ομάδες που ευνοούνται από τη νομοθετική αυτή ρύθμιση (Vold, 1958). Δικαίως λοιπόν αναρωτιέται ο Becker «γιατί κάποιες φορές η ίδια ακριβώς πράξη χαρακτηρίζεται

ως παραβατική, ενώ κάποιες άλλες όχι;». Η απάντηση για τον Becker προκύπτει αβίαστα αφού η κύρια απόδοση του χαρακτηρισμού προκύπτει από το ποιος τελεί την πράξη, ποιες ιδιότητες φέρει το εγκληματικό υποκείμενο και ποια είναι η επίσημη αντίδραση της κοινωνίας στην εγκληματική αυτή πράξη μέσω της ύπαρξης νόμου. Με άλλα λόγια, οι κοινωνικές ομάδες είναι αυτές που χαρακτηρίζουν τις αποκλίνουσες συμπεριφορές με τη θέσπιση νόμων, εφαρμόζοντάς τους σε συγκεκριμένους ανθρώπους που ζουν στο 'περιθώριο'. Ο αποκλίνων λοιπόν είναι αυτός στον οποίο έχει αποδοθεί αυτός ο χαρακτηρισμός από την επικρατούσα κοινωνική ομάδα, ενώ η αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι αυτή που η ίδια κοινωνική ομάδα την έχει χαρακτηρίσει έτσι (Becker, 1963).

Στον τομέα της Εγκληματολογίας, οι εγκληματολόγοι άρχισαν να εστιάζουν στα εγκλήματα που διαπράττουν τα ανώτερα οικονομικά και κοινωνικά στρώματα, σε αντίθεση με εκείνα των κατώτερων στρωμάτων, γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1930 (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Κατά την προαναφερθείσα περίοδο, αν και δεν ασχολήθηκε ρητά με το φαινόμενο της ελιτίστικης εγκληματικότητας, αλλά μάλλον επέδειξε μια σαφή τάση για τη διερεύνηση της συλλογικής απόκλισης στον επαγγελματικό χώρο, ο Αμερικανός κοινωνιολόγος Edwin Sutherland, παρά τις εμφανείς επιρροές του εγκληματολογικού παραδείγματος του κοινωνιολογικού θετικισμού που υποστήριζε, διεξήγαγε έρευνα αναλύοντας δικαστικές αποφάσεις από τις Ηνωμένες Πολιτείες σχετικά με ποινικά αδικήματα που διαπράττονταν από βιομηχάνους (Βιδάλη, 2017).

Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήγαγε ο προαναφερόμενος Αμερικανός κοινωνιολόγος, ο οποίος επινόησε τον όρο «εγκλήματα λευκού κολάρου» στην εγκληματολογία, μόνο το 9% των πεντακοσίων σαράντα επτά δικών εναντίον εταιρειών στα δικαστήρια των ΗΠΑ κατέληξαν σε καταδικαστικές αποφάσεις (Sutherland, 1945). Το 1939, η έρευνα αυτή εγκαινίασε έναν διάλογο σχετικά με τις παραβάσεις των ανώτερων τάξεων, επεκτείνοντας στη συνέχεια την εξέταση των αδικημάτων που διαπράττουν οι ισχυροί, τα οποία άρχισαν να αναλύονται σε σχέση με την εγκληματική ουσία της εξουσίας ως συγχώνευση οικονομικής και πολιτικής εξουσίας. Ο Αμερικανός κοινωνιολόγος Sutherland, μέσω της «θεωρίας της διαφορικής συσχέτισης», παρά το γεγονός ότι ήταν υπέρμαχος του κοινωνιολογικού θετικισμού, έδωσε έμφαση στις κοινωνικές διαστάσεις του εγκλήματος, απορρίπτοντας τις προηγούμενες θεωρίες που εξέταζαν το έγκλημα μέσα από θετικούς, βιολογικούς και ψυχολογικούς φακούς, και αντ' αυτού επικεντρώθηκε στο ανθρώπινο

στοιχείο, στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις του ατόμου και στο κοινωνικό πλαίσιο του ατόμου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Μέσω αυτής της ιδέας διατύπωσε μια σύνθετη κοινωνία, όπου κάθε άτομο ανήκε ταυτόχρονα σε διάφορα συστήματα αξιών που είτε καθρέφτιζαν είτε αντιφάσκουν μεταξύ τους, οδηγώντας στην εμπειρία ηθικών και αξιακών αντινομιών. Η εγκληματική συμπεριφορά αποκτάται μέσω των κοινωνικών επαφών και της περιβαλλοντικής εμπλοκής του ατόμου, σύμφωνα με τις έννοιες της θεωρίας της διαφορικής αλληλεπίδρασης. Θεσπίζεται ένα θεωρητικό πλαίσιο, σύμφωνα με το οποίο τα κίνητρα και οι στάσεις προς την εγκληματική συμπεριφορά καλλιεργούνται μέσω μιας διαδικασίας εκλογίκευσης που ευνοεί τις ερμηνείες που δικαιολογούν την παράβαση του νόμου έναντι εκείνων που υποστηρίζουν τη συμμόρφωση προς το νόμο- παράλληλα, αναπτύσσεται ένα πρακτικό πλαίσιο, το οποίο εστιάζει στις μεθοδολογίες εκτέλεσης εγκληματικών πράξεων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Ο Edwin Sutherland, στο πλαίσιο αυτής της θεωρίας, έκανε διάκριση μεταξύ των εγκλημάτων του λευκού κολάρου και των κοινών εγκλημάτων, έχοντας προηγουμένως ορίσει το 1939 τα εγκλήματα του λευκού κολάρου ως «τα εγκλήματα που διαπράττονται από άτομα με κύρος και υψηλή κοινωνική θέση κατά τη διάρκεια των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων» (Sutherland, 1983). Ο Sutherland υποστήριξε, στο πλαίσιο της θεωρίας της διαφορικής συσχέτισης, ότι το έγκλημα του λευκού περιλαίμιου διαφέρει από το συμβατικό έγκλημα λόγω των προτύπων συμπεριφοράς που αναδύονται σε κάθε κοινωνική τάξη, μέσω των οποίων ο μεμονωμένος δράστης αποκτά συγκεκριμένες μεθόδους για την παραβίαση του νόμου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Επιπλέον, ο Sutherland, παρά το γεγονός ότι ήταν υπέρμαχος του κοινωνιολογικού θετικισμού, έδωσε έμφαση στην εγκληματική ουσία της εξουσίας στην ανάλυσή του για το έγκλημα του λευκού περιλαίμιου. Συνέδεσε τα εγκλήματα του λευκού κολάρου με την κατάχρηση εξουσίας, οδηγώντας πολλούς εγκληματολόγους να συνδέσουν τα εγκλήματα του λευκού κολάρου με την εγκληματικότητα των ισχυρών (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Το γεγονός αυτό οδήγησε στην εστίαση στην αναγκαιότητα της ποινικής τυποποίησης τέτοιων αδικημάτων, καθώς οι νόμοι πρέπει να υποστηρίζονται από την απαιτούμενη πολιτική βούληση για την επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Αν και ο Sutherland προώθησε θέσεις που απέκλιναν από τον κοινωνιολογικό θετικισμό, τον οποίο αρχικά υποστήριζε, μεταγενέστεροι μελετητές που άσκησαν κριτική στο έργο του παρατήρησαν ότι δεν κατάφερε να απεγκλωβιστεί από το ιδεολογικό του πλαίσιο. Ενώ φώτισε τις αντιφάσεις που ενυπάρχουν στο έγκλημα του λευκού κολάρου, τελικά υποστήριξε ότι τα εγκλήματα που διαπράττονται από τους ισχυρούς αποτελούν απειλή για τον καπιταλισμό, ενισχύοντας έτσι την πολιτική ορθότητά του και αποδίδοντας την ενοχή στην ανήθικη συμπεριφορά του εύπορου επιχειρηματία (Williams, 1990).

Στον απόηχο του ισχυρισμού του Sutherland, εμφανίστηκαν και άλλα θεωρητικά πλαίσια που ασχολούνται με το έγκλημα του λευκού κολάρου. Η ανάλυση του Geis (1977) δείχνει ότι το θεωρητικό πλαίσιο για το έγκλημα του λευκού κολάρου εξελίχθηκε σε τρεις χρονικές φάσεις. Η αρχική φάση εκτείνεται από το 1939, που σηματοδοτείται από την εναρκτήρια μελέτη του Sutherland και την επινόηση του όρου white-collar crime, έως τις αρχές της δεκαετίας του 1960, προσελκύοντας την επιστημονική προσοχή των κοινωνιολόγων και των εγκληματολόγων και αποτελώντας σημείο διαμάχης μεταξύ των υποστηρικτών του κοινωνικού θετικισμού και της κριτικής εγκληματολογίας, αλλά σημειώνοντας μείωση της προβολής της κατά τα τελευταία χρόνια αυτού του χρονικού πλαισίου. Η δεύτερη περίοδος εκτείνεται από το 1964 έως το 1975, που χαρακτηρίζεται από περιορισμένη μελέτη του θέματος, ενώ η τρίτη περίοδος εκτείνεται από το 1975 έως το έργο του Geis το 1985, που σηματοδοτείται από την αναζωπύρωση της θεωρητικής διερεύνησης του φαινομένου. Η αναζωπύρωση αυτή σημειώθηκε στο πλαίσιο του σκανδάλου Watergate και της εμφάνισης της έννοιας των εγκλημάτων των ισχυρών, παράλληλα με νέες υποκατηγορίες όπως το "οργανωμένο οικονομικό έγκλημα" και τα κρατικά ή κρατικο-εταιρικά εγκλήματα, με τα οποία ασχολήθηκαν κυρίως οι Quinney και Clinard (Βιδάλη, 2017).

Η μελέτη του οικονομικού εγκλήματος οδήγησε στη συζήτηση για το έγκλημα των ισχυρών, μια έννοια που εισήγαγε στην εγκληματολογική επιστήμη ο Frank Pearce το 1976. Αυτή αναφέρεται στα εγκλήματα που προκύπτουν από τις συλλογικές ενέργειες φορέων, συνήθως με οικονομικούς στόχους, όπως οι εταιρείες. Καθώς οι μελετητές αυτού του φαινομένου διαφοροποιήθηκαν από τον θετικισμό του Sutherland, υποστήριξαν ότι τα βαθύτερα αίτια αυτής της εγκληματικότητας βρίσκονται στον καπιταλισμό και τις εγγενείς αντιφάσεις του. Τα εγκλήματα αυτά αναδύονται ως παράσιτα άλλων παράνομων δραστηριοτήτων, διαστρεβλώνοντας τις θεμελιώδεις αρχές του καπιταλισμού,

συγκεκριμένα τις αρχές της ελεύθερης αγοράς και του ανταγωνισμού, ενώ υπονομεύουν την καλή πίστη (Βιδάλη, 2019).

Η προοπτική αυτή ευθυγραμμίζεται με το πλαίσιο του Lea (2004), ο οποίος υποστηρίζει ότι κάθε έγκλημα πρέπει να αναλύεται μέσω ενός τετραγώνου, οι πλευρές του οποίου αντιπροσωπεύουν τα ιστορικά, χρονολογικά, πολιτικά και οικονομικά πλαίσια που επηρεάζουν τη διαδικασία της ποινικοποίησης.

Επιπλέον, σημαντική πρόοδο στην εξέταση της εγκληματικότητας των ελίτ, ιδίως στον τομέα της αποκλίνουσας συμπεριφοράς στο πλαίσιο οργανωμένων δραστηριοτήτων, που αρχικά προτάθηκε από τον Sutherland σε σχέση με την εταιρική εγκληματικότητα, παρείχε η θεωρία του οργανωτικού εγκλήματος. Ο όρος οργανωσιακό έγκλημα δηλώνει συγκεκριμένα τα αδικήματα που διαπράττονται στο πλαίσιο μιας οργανωμένης οντότητας, που συνήθως αναφέρεται ως οργάνωση, όπου εκδηλώνεται η κουλτούρα της οντότητας, η οποία διαμορφώνεται από τους στόχους της (Χουλιάρας, 2019). Η οργανωτική δομή αποτελεί κρίσιμη πτυχή αυτών των εγκλημάτων, καθώς χρησιμεύει ως επεξηγηματικό μεθοδολογικό εργαλείο που προσφέρει δύο οπτικές γωνίες: μια εσωτερική οπτική γωνία που διευκρινίζει πώς οι οργανωτικοί κανόνες επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ατόμων εντός της δομής και μια εξωτερική οπτική γωνία που ερμηνεύει τις εξωτερικές δράσεις της οργανωτικής δομής και την επιρροή της στο περιβάλλον κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον (Χουλιάρας, 2019).

Σύμφωνα με το ερμηνευτικό πλαίσιο, τα οργανωσιακά εγκλήματα κατηγοριοποιούνται σε διακριτούς τύπους με βάση την ιδιότητα του δράστη, συγκεκριμένα το εταιρικό έγκλημα, το οποίο διαπράττεται από εταιρείες, και το κρατικό έγκλημα, το οποίο διαπράττεται από κυβερνητικές υπηρεσίες, όπως περιγράφεται στη μελέτη του Finney KOLL Lesicur. Παρά τις ποικίλες μεθοδολογίες που χρησιμοποιούν οι μελετητές που μελετούν αυτά τα εγκλήματα, αναγνωρίζουν ομόφωνα την κρίσιμη σημασία της οργανωτικής δομής και την επιρροή της στη διάπραξη αυτών των αδικημάτων. Επιπλέον, ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό αυτών των εγκλημάτων είναι ότι η συλλογική αποκλίνουσα συμπεριφορά εμφανίζεται στο πλαίσιο κατά τα άλλα νόμιμων δραστηριοτήτων (Χουλιάρας, 2019).

Η σύγχρονη συλλογική παρεκκλίνουσα συμπεριφορά παρατηρείται στις ενέργειες των κρατών, των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των διεθνών οργανισμών. Κατά συνέπεια, αν

και η μελέτη του Geis διεξήχθη το 1985, τα αδικήματα που διαπράττονται από τους ισχυρούς είναι όλο και πιο επίκαιρα σήμερα, καθώς εξακολουθούν να προκαλούν ανησυχίες στο πλαίσιο της εγκληματολογίας και του ποινικού δικαίου. Αυτό υπογραμμίζεται από τα πολυάριθμα σημαντικά οικονομικά σκάνδαλα που συνέβησαν έκτοτε τόσο στο εσωτερικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, όπως οι χρηματιστηριακές απάτες, η κατάρρευση της παγκόσμιας επιχείρησης Lehman Brothers και η λίστα Φαλτσιανί, μεταξύ άλλων. Αυτή η συλλογική παρεκκλίνουσα συμπεριφορά καθιστά αναγκαία την εξέταση αυτών των εγκλημάτων ως ένα πολύπλευρο φαινόμενο, που σήμερα πολλαπλασιάζεται σε όλες τις οικονομίες και, κατά συνέπεια, σε όλα τα δικαστικά συστήματα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

1.2.2 Εγκλήματα των Ισχυρών και Ποινική Δικαιοσύνη

Η εγκληματικότητα των ισχυρών είναι μια μοναδική κατηγορία στο πλαίσιο της Εγκληματολογίας που δίνει έμφαση σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά εγκλήματος. Παρουσιάζει τη διασύνδεση και την αλληλεξάρτηση των εγκλημάτων που διαπράττονται από τους έχοντες σημαντική εξουσία (Chambliss, 2004). Δεύτερον, αποτελεί ένα ολοκληρωμένο δίκτυο αλληλένδετων αδικημάτων. Η φράση εξουσία περιλαμβάνει όχι μόνο την κρατική εξουσία και τον ιδιωτικό τομέα, αλλά και παράνομες επιχειρηματικές δραστηριότητες, ιδίως εκείνες που συνδέονται με το οργανωμένο έγκλημα (Ruggiero, 2017).

Η αρχική μελέτη για τα οικονομικά αδικήματα της ελίτ, όπως προαναφέρθηκε, έγινε από τον Sutherland. Μετά την εισαγωγή της έννοιας του εγκλήματος του λευκού κολάρου, διεύρυνε το πεδίο των ποινικών ερευνών ώστε να συμπεριλάβει τα αδικήματα που διαπράττονται από πρόσωπα που ανήκουν σε ανώτερα κοινωνικά στρώματα, καθώς και από νομικά πρόσωπα και επιχειρήσεις (Charalampous, 2012). Τα αδικήματα αυτά περιλαμβάνουν απάτη, υπεξαίρεση, δωροδοκία, φοροδιαφυγή και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Ο Sutherland έθεσε τις βάσεις για την εγκληματολογική εξέταση της εγκληματικότητας των ελίτ μέσω των προοπτικών του. Η δημιουργία της Κριτικής Εγκληματολογίας στηρίχθηκε σε αυτές τις αρχές. Τα εγκλήματα που διαπράττονται από τους ισχυρούς περιλαμβάνουν κρατικά εγκλήματα, εγκλήματα του λευκού κολάρου, εγκλήματα κράτους και επιχειρήσεων, οργανωτικά εγκλήματα, διάφορες μορφές οργανωμένου εγκλήματος και περιπτώσεις διαφθοράς (Βιδάλη, 2019).

Η διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα αποτελούν πτυχές αυτού του αδικήματος, έχοντας σημαντική επιρροή στο κράτος και στις παράνομες αγορές. Η διάπραξη εγκλημάτων από τους ισχυρούς συνεπάγεται την επιρροή που ασκούν οι δράστες. Οι τελευταίοι όχι μόνο παραβιάζουν τον νόμο αλλά και επηρεάζουν τη διαμόρφωσή του, επιτυγχάνοντας έτσι διακριτική ποινική μεταχείριση (Βιδάλη, 2019). Τα αδικήματα αυτά αποτελούν παράδειγμα σημαντικής κοινωνικής βλάβης- οι δράστες συλλαμβάνονται και διώκονται σπάνια, και ακόμη και όταν καταδικάζονται, οι ποινές είναι δυσανάλογες με τη ζημία που προκαλούν (Leighton & Reiman, 2013).

Οι παραβάτες οδηγούνται στη βελτιστοποίηση των οικονομικών κερδών, στη διατήρηση της πολιτικής επιρροής και στην ανύψωση της κοινωνικής τους θέσης μέσω του πλούτου και του κύρους. Τα εγκλήματα αυτά χαρακτηρίζονται από διφορούμενα στατιστικά στοιχεία, διαφεύγουν της ανίχνευσης από τις δικτυικές αρχές, συγκεντρώνουν την κοινωνική ανοχή και συνδέονται με τις διεφθαρμένες δραστηριότητες των κυβερνητικών αξιωματούχων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Τα εγκλήματα των ισχυρών διαφέρουν από το κοινό έγκλημα στο ότι αποτελούν μια συγκεκαλυμμένη απειλή για τη δημοκρατική διακυβέρνηση και τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα (Παπαχαράλαμπους, 2019).

Η έννοια του εγκλήματος των ισχυρών υιοθετήθηκε από τον Pearce το 1976. Υποστηρίζει ότι αυτή η εγκληματικότητα αφορά παράνομες ή κοινωνικά επιζήμιες ενέργειες που διαπράττονται από άτομα που κατέχουν θέσεις εξουσίας μέσα σε εταιρείες, κυβερνητικούς φορείς και διεθνείς οντότητες, με σκοπό το προσωπικό τους όφελος (Αλοσκόφης, 2019). Στη δεκαετία του 1970, ο Pearce, όταν ανέλυσε τις γνώσεις της Κριτικής Εγκληματολογίας σχετικά με το εταιρικό και οργανωμένο έγκλημα, αναγνώρισε την απουσία του κράτους και των παραγόντων του, μαζί με τις πράξεις της άρχουσας τάξης (Χουλιάρας, 2019).

Το ποινικό δίκαιο τιμωρεί μόνο ορισμένες συμπεριφορές, παραμελώντας άλλες που διαπράττονται από οντότητες με κοινωνική επιρροή, συμπεριλαμβανομένων των εταιρειών και του κράτους. Οι καταδίκες κυβερνητικών αξιωματούχων, αξιολογών επιχειρήσεων ή πολιτικών προσωπικοτήτων είναι σπάνιες. Υποστήριξε ότι τα εγκλήματα των ισχυρών αντιπροσωπεύουν δομική βία, σημειώνοντας ότι η βία είναι ριζωμένη στην κοινωνική δομή και εκδηλώνεται ως ανισότητα ισχύος, η οποία υπαγορεύει την πρόσβαση σε πόρους και ευκαιρίες μέσα σε μια κοινωνία. Σύμφωνα με τον Johan Galtung, η δομική ή έμμεση βία είναι δύσκολο να αποδοθεί σε συγκεκριμένα πρόσωπα, καθώς είναι ριζωμένη στην κοινωνική δομή και εκδηλώνεται ως ανισότητα ισχύος, αντιπροσωπεύοντας ένα είδος κοινωνικής αδικίας (Χουλιάρας, 2019).

Κατά συνέπεια, μπορεί να διευκρινιστεί η έλλειψη κατάλληλης θεραπείας στο ποινικό δίκαιο. Οι ισχυροί διαθέτουν δεσμούς με πολιτικές οντότητες και, σε γενικές γραμμές, με αξιοσέβαστους θεσμούς εξουσίας. Ενίοτε, αυτό συμβαίνει λόγω διασύνδεσης και άλλοτε, επειδή τα άτομα με επιρροή έχουν κομβικό ρόλο στο πολιτικό και οικονομικό τοπίο ενός έθνους. Κατά συνέπεια, ο νομοθέτης πιέζεται να επιδείξει προκατάληψη υπέρ τους. Οι

κοινωνικοοικονομικές οντότητες με επιρροή μπορούν τόσο να παρεμβαίνουν όσο και να διαμορφώνουν όχι μόνο την εφαρμογή των νόμων αλλά και τη διαμόρφωση της νομοθεσίας που έχει σχεδιαστεί για να διέπει τη συμπεριφορά ή τις δραστηριότητές τους. Η πιθανότητα νομικής παράβασης συσχετίζεται με την εξουσία που κατέχουν οι ισχυροί να διαμορφώνουν και να επιβάλλουν τη νομοθεσία (Βιδάλη, 2013).

Η πολιτική επιρροή που κατέχουν οι δράστες εμποδίζει τη δίωξη των παραβάσεών τους ή διευκολύνει τη συμβολική ποινικοποίησή τους. Τα αδικήματα αυτά είναι άσχετα με το κοινό, καθώς συμβαίνουν εξ αποστάσεως, εντός οικονομικών, κυβερνητικών και εταιρικών γραφείων. Οι δράστες παραμένουν συνήθως αγνώστων στοιχείων και ακαταλόγιστοι ή δέχονται μόνο μικρές ηθικοπολιτικές μομφές. Τελικά αφήνονται ελεύθεροι για διάφορους λόγους, αφού οι αντιπαραθέσεις τους παραβλέπονται. Η ποινική τους μεταχείριση χαρακτηρίζεται από ανεπάρκειες που απορρέουν από επικαλυπτόμενα συμφέροντα (Αλοσκόφης, 2019).

Οι παραβάσεις των ισχυρών συνιστούν ένα είδος εγκληματικότητας που προκαλεί σκεπτικισμό στους απλούς πολίτες σχετικά με την ισότιμη και δίκαιη μεταχείρισή τους σε σχέση με την κοινωνική βλάβη που προκαλούν. Το έγκλημα του λευκού κολάρου προσαρμόζει την εμφάνιση, τις μεθόδους, τις μορφές και τις καταστάσεις του, λειτουργώντας ως χαμαιλέοντας της εξουσίας. Κατά συνέπεια, εκδηλώνεται ως εταιρικό έγκλημα, οικονομικό έγκλημα, κρατικό-εταιρικό έγκλημα, οργανωτικό έγκλημα και κυβερνητικό έγκλημα. Οι προβληματισμοί αυτοί κορυφώνονται σταδιακά με την προσπάθεια τυποποίησης των αδικημάτων αυτών (Βασιλαντωνοπούλου, 2012).

Τα εγκλήματα που διαπράττονται από τους ισχυρούς περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα αδικημάτων που, πριν από τη δεκαετία του 1970, είτε δεν είχαν ταξινομηθεί ως εγκλήματα είτε δεν τους είχε αποδοθεί η δέουσα σημασία. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται τα εγκλήματα που διαπράττονται από το κράτος, αυτά του ιδιωτικού τομέα, οι επιχειρήσεις του οργανωμένου εγκλήματος και οι πτυχές της διαφθοράς που παρουσιάζουν λειτουργική-συμβιωτική σχέση. Πρόκειται για ευρέως διαδεδομένα και σοβαρά αδικήματα. Οι δαπάνες τους επισκιάζονται σημαντικά από τα διαδεδομένα εγκλήματα και συχνά συνεπάγονται παραβίαση της εμπιστοσύνης (Βιδάλη, 2019).

Στο διευρυνόμενο πεδίο της εγκληματολογικής έρευνας, οι Έλληνες εγκληματολόγοι έχουν δημιουργήσει ένα θεμελιώδες πλαίσιο που αφορά τα οικονομικά εγκλήματα της ελίτ. Το σώμα της βιβλιογραφίας στην Ελλάδα σχετικά με το έγκλημα του λευκού κολάρου είναι κάπως αραιό σε σχέση με το «συνηθισμένο» έγκλημα (Charalampous, 2012).

Τα προαναφερθέντα υποδηλώνουν την «απροθυμία» του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης να ενσωματώσει τα αδικήματα αυτά στο ρυθμιστικό του πλαίσιο και, εφόσον ενσωματωθούν, να τα διαχειριστεί αποτελεσματικά. Οι εγκληματολόγοι θεωρούν τη διαδικασία επιβολής του νόμου επιλεκτική για τον λόγο αυτό. Αυτό υποδηλώνει έναν επιλεκτικό προσδιορισμό των ατόμων που χαρακτηρίζονται ως εγκληματίες. Ένα κυρίαρχο θέμα σε όλες τις εγκληματολογικές προοπτικές σχετικά με τα ελίτ εγκλήματα είναι ότι η δύναμη και η κοινωνική θέση των παραβατών επηρεάζουν σημαντικά τη νομική τους μεταχείριση (Βιδάλη, 2017).

Στη σύγχρονη εποχή, η δημιουργία θεμελιωδών θεσμών στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης (αστυνομία, εισαγγελία, δικαστήριο, σωφρονιστικά καταστήματα) είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση της ποινικής εξουσίας, η οποία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη θεμελίωση του σύγχρονου κράτους. Σύμφωνα με τον Βέμπερ, η ουσία του σύγχρονου κράτους έγκειται στο μονοπώλιο του νόμιμου φυσικού καταναγκασμού επί όλων των ατόμων εντός μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής. Ο συγγραφέας διευκρινίζει ότι ενώ η εξουσιαστική σχέση του κράτους με τα άτομα εντός της επικράτειάς του βασίζεται συνήθως σε ειρηνικές μεθόδους, είναι η απειλή και η δυνητική εφαρμογή της βίας ως νόμιμο μέσο επηρεασμού της κοινωνικής συμπεριφοράς που προσδίδει έναν καθαρά πολιτικό χαρακτήρα σε αυτή τη σχέση, διακρίνοντάς την έτσι από άλλες (Weber, 2005).

Κατά συνέπεια, αρχής γενομένης από την ποινική μεταρρύθμιση του 18ου αιώνα, το μονοπώλιο του κράτους επί της τιμωρίας δεν μπορεί να στηρίζεται σε θρησκευτικά δόγματα ή άλλες υπερβατικές έννοιες, ούτε μπορεί να εξισωθεί με την ηθική- αντίθετα, πρέπει να θεμελιώνεται σε διακριτές ορθολογικές αρχές που αντανακλούν την εγγενή αξία της ανθρωπότητας ως βασική προϋπόθεση για τη νομιμότητά του (Radzinowicz, 1966). Ο τομέας της ποινικής δικαιοσύνης επηρεάζεται κατά κύριο λόγο από τη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου, με συγκεκριμένες συνδηλώσεις που περιλαμβάνουν τη

νομιμότητα των εγκλημάτων και των ποινών (*nullum crimen nulla poena sine lege*), την ποινική ευθύνη του δράστη (*nulla poena sine culpa*) και τη χρήση των ποινών ως μέσο γενικής πρόληψης (Ryberg, 2024).

Κατά συνέπεια, η ποινική καταστολή χάνει προοδευτικά τον δραματικό της χαρακτήρα (όπως η σωματική τιμωρία, τα βασανιστήρια και η δημόσια ντροπή), εκλογικεύεται και κανονικοποιείται, ευθυγραμμιζόμενη και διευκολύνοντας τους μηχανισμούς και τις διαδικασίες της κοινωνικής παραγωγής (Foucault, 2016). Στο ποινικό-δογματικό επίπεδο, εκδηλώνεται ως ένα τρισδιάστατο φαινόμενο που ονομάζεται «εγκληματικό φαινόμενο» και αποτελείται από το έννομο αγαθό, το έγκλημα και την απειλούμενη τιμωρία. Αυτό το πλαίσιο περιγράφει σχολαστικά τις προϋποθέσεις, τις μεθόδους και την έκταση στην οποία δικαιολογείται η τιμωρητική αντίδραση του κράτους, εξαναγκάζοντας ουσιαστικά τα άτομα σε συμμόρφωση εις βάρος των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών τους (Κωστάρας, 2016).

Ο ιδιωτικός χαρακτήρας του εγκλήματος μειώνεται, καθώς θεωρείται πλέον κυρίως ως κοινωνικό φαινόμενο, ως προσβολή της κοινωνίας, που αντιπροσωπεύει την πρόκληση ενός ατόμου (δράστη) κατά της συλλογικότητας, και ευρύτερα, ως απτή προσβολή των συμφερόντων της νόμιμης πλειοψηφίας, όπως αυτά περιγράφονται στο κοινωνικό συμβόλαιο, από μια αποκλίνουσα μειοψηφία. Αυτός ο βαθύς μετασχηματισμός εκδηλώνεται με δύο τρόπους σε θεσμικό επίπεδο: πρώτον, μέσω της μετατόπισης από την ιδιωτική στη δημόσια και πλέον κρατική δίωξη των αδικημάτων- δεύτερον, μέσω της δυνατότητας αυτόνομης δίωξης των εγκλημάτων, ακόμη και ενάντια στην επιθυμία του θύματος, η οποία εφαρμόζεται κυρίως σε λιγότερο σοβαρά αδικήματα (εγκλήματα που διώκονται κατ' έφεση) (Ανδρουλάκης, 1994).

Η τιμωρία ορίζεται ως η επίσημη και συστηματική αντίδραση της κοινωνίας στο έγκλημα, η οποία αξιολογείται μέσω των θεσμών του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, οι οποίοι ενεργούν εκ μέρους της κοινωνίας για την προάσπιση και τη διατήρηση ευρέως αποδεκτών κοινωνικοηθικών αξιών. Αυτή εκφράζεται σε τρεις φάσεις: ως γενική και αφηρημένη απειλή καταδίκης (απειλούμενη ποινή - νομοθετικό επίπεδο), ως συγκεκριμένη κοινωνικοηθική μομφή (επιβαλλόμενη ποινή - δικαστικό επίπεδο) και ως απτή τιμωρία (εκτελούμενη ποινή - σωφρονιστικό επίπεδο) (Αντωνοπούλου, 2009).

Η μοναδικότητά της υπογραμμίζεται από τα δομικά της στοιχεία, και συγκεκριμένα από την επιβολή βλάβης στην ατομική περιουσία του δράστη, η οποία επιβάλλεται παρά τη θέλησή του ως εκδήλωση της εξουσιαστικής υπεροχής του κράτους. Η καταδίκη αυτή εκτελείται μέσω των αρμόδιων οργάνων του (δικαστήρια) ως αποτέλεσμα μιας αυστηρά τυπικής διαδικασίας που διασφαλίζει τη δικαιοσύνη και την αμεροληψία της απόφασης, η οποία αφορά αποκλειστικά σε συγκεκριμένο δράστη (προσωπική φύση) σε σχέση με το βαθμό αδικοπραξίας και ενοχής (αρχή της αναλογικότητας) (Anitsi, et al., 2020). Σύμφωνα με τις σύγχρονες ενιαίες θεωρίες, η ποινή εκπληρώνει έναν πολυλειτουργικό σκοπό, που περιλαμβάνει την τιμωρία, την ειδική και την καθολική αποτροπή, και παραμένει λειτουργική σε όλα τα προαναφερθέντα στάδια της επιβολής της. Στηριζόμενοι στην προηγούμενη συζήτηση, με ιδιαίτερη έμφαση στις βαθύτατα στιγματιστικές επιπτώσεις στον τιμωρημένο και στον ταυτόχρονο εκφραστικό-επιβεβαιωτικό ρόλο της ποινής όσον αφορά τις κοινωνικο-ηθικές αξίες, υποστηρίζεται ότι η ποινή, και όχι το ίδιο το έγκλημα, αποτελεί την πρωταρχική διάσταση του ποινικού δικαίου (Goffman, 2001).

Οι προαναφερθείσες ευρέως αποδεκτές θέσεις συνεπάγονται την παραδοχή ότι το ποινικό δίκαιο ενσωματώνει τη θεσμική βία, γεγονός που υποδηλώνει περαιτέρω ότι η οργάνωση των ποινικών μεθόδων για την αντιμετώπιση του εγκλήματος αντλεί το θεμελιώδες κριτήριο νομιμοποίησης και τα όριά του από την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Ανδρουλάκης, 1998). Στις ποινικές επιστήμες, αυτό μπορεί να οριοθετηθεί μόνο με αναφορά στα δύο μέρη που εμπλέκονται άμεσα στο εγκληματικό φαινόμενο: τον δράστη και το θύμα (Garland, 1996).

Η επιλεκτικότητα του ποινικού συστήματος εντοπίζεται σε όλα τα στάδια λειτουργίας του. Ξεκινώντας από την δίωξη (έλεγχοι, έρευνες, προσαγωγές) που επιτελούν οι φορείς κοινωνικού ελέγχου, δηλαδή η αστυνομία, όπου στατιστικά έχει αποδειχθεί ότι εστιάζει στην ‘φανερή εγκληματικότητα’ των κατώτερων κοινωνικά στρωμάτων, γι’ αυτό και η Βιδάλη μιλάει για ‘επιλογή στη δίωξη’ (Βιδάλη, 2007). Η επιλογή αυτή είναι αποτέλεσμα της κουλτούρας που καλλιεργείται και είναι συνδυασμός στοιχείων όπως η προσωπικότητα του αστυνομικού οργάνου, οι επικρατούσες στερεοτυπικές αντιλήψεις, τους άτυπους κώδικες συμπεριφοράς μεταξύ των αρχών και άλλων δομικών κοινωνικών παραγόντων (Βιδάλη, 2017). Παράλληλα οι διωκτικές αρχές εξαιτίας της δυνατότητας που έχουν να συλλέγουν τα αποδεικτικά στοιχεία, να αναλαμβάνουν ανακριτικά καθήκοντα και να

αξιοποιούνται ακόμα και ως μάρτυρες, μπορούν να κατευθύνουν και να προσανατολίζουν την έρευνα σε συγκεκριμένη κατεύθυνση, καταλήγοντας στο όμοιες υποθέσεις να εμφανίζουν διαφορετικό ποινικό αποτέλεσμα. Βλέπουμε λοιπόν το αν θα ασκηθεί από τον Εισαγγελέα μια ποινική δίωξη ή όχι καθορίζεται από παράγοντες που εμφανίζονται στα αρχικά στάδια της όλης διαδικασίας.

Η επιλεκτικότητα του ποινικού συστήματος είναι ακόμη πιο έκδηλη στο στάδιο της ποινικής απόφασης, όπου η ουδετερότητα του ποινικού δικαίου μπορεί εύκολα να καμφθεί, ενισχύοντας τις ανισότητες (Βιδάλη, 2019). Η ελαστικότητα στις ποινές, η χορήγηση αναστολής εκτέλεσης ποινής, η προσωποπαγής ενοχοποίηση με μοναδικό στόχο την ικανοποίηση της κοινής γνώμης, είναι μερικά μόνο παραδείγματα όπου η ποινική δικαιοσύνη εσκεμμένα δεν επιτυγχάνει τον σκοπό της πλήττοντας μια σειρά από αρχές και αγαθά όπως την αρχή της δίκαιης δίκης, την προστασία της αξίας του ανθρώπου, το τεκμήριο της αθωότητας, την ισότητα, την ισονομία και άλλα.

Η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξυπηρετεί κυρίως μια αρνητική λειτουργία, οριοθετώντας τα όρια εντός των οποίων λαμβάνει χώρα η νόμιμη εγκληματική παρέμβαση και διασφαλίζοντας τα συμφέροντα του ατόμου ως δυνητικού δράστη έναντι του κράτους, το οποίο επιβάλλει την ποινική καταστολή (το άτομο θεωρείται ως προστάτης του ποινικού δικαίου). Η διαδικασία εξανθρωπισμού του υπόπτου-κατηγορουμένου, που συντελείται τα τελευταία 200 χρόνια σε διάφορα εθνικά νομικά συστήματα, χαρακτηρίζεται από τη θεσμική προστασία των δικαιωμάτων του, όπως προκύπτει από τα συγγράμματα αρκετών κλασικών και σύγχρονων μελετητών (Κοντιάδης & Φωτιάδου, 2022).

Η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξυπηρετεί και μια θετική λειτουργία, οριοθετώντας το αντικείμενο της ποινικής προστασίας, η οποία αφορά τη διασφάλιση των ατομικών συμφερόντων ως δυνητικών θυμάτων έναντι κοινωνικά επιβλαβών συμπεριφορών, είτε αυτές διαπράττονται από τις κρατικές αρχές είτε από άλλες οντότητες-έτσι, το ποινικό δίκαιο χαρακτηρίζεται από την προστατευτική λειτουργία των νομικών δικαιωμάτων. Πρόκειται για ένα συμπληρωματικό αίτημα για τον εξορθολογισμό της ποινικής καταστολής, το οποίο άρχισε να διατυπώνεται διεθνώς μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνεπάγεται τη διασφάλιση του δικαιώματος των θυμάτων στην αποκατάσταση της βλάβης που

υπέστησαν (δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής). Κατά συνέπεια, τα κράτη δεσμεύονται να εφαρμόσουν όλα τα απαιτούμενα μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης ποινικής νομοθεσίας, για να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική αποκατάσταση των θυμάτων. Από την άποψη αυτή, ο εξορθολογισμός συνεπάγεται τη συμφιλίωση των ανταγωνιστικών συμφερόντων που εμπλέκονται στην κοινωνική κατασκευή των εγκληματικών φαινομένων εν γένει, καθώς και στην ειδική άρθρωσή τους στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, ώστε να ενισχυθεί η θέση του θύματος κατά την επιδίωξη και την προώθηση της ουσιαστικής δικαιοσύνης (Κοντιάδης & Φωτιάδου, 2022).

Η εξέλιξη αυτή είναι σκόπιμη και απορρέει από την αναγνώριση ότι, ενώ η θεσμική βία που απορρέει από την παραβίαση συγκεκριμένων νόμιμων ορίων στην ποινική επιβολή εγείρει σταθερά ανησυχίες από τον 18^ο αιώνα, αποτελώντας το θεμέλιο της θεωρίας του φιλελεύθερου ποινικού δικαίου, δεν μπορεί να ειπωθεί το ίδιο για τη δευτερογενή εκδήλωσή της που σχετίζεται με το φαινόμενο της ατιμωρησίας για κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το ζήτημα αυτό αποτελεί απλώς την επιφάνεια ενός βαθύτερου προβλήματος, καθώς η έλλειψη κρατικής αντίδρασης στην εγκληματική δραστηριότητα θεωρείται ως μια μορφή «δομικής αδικίας» (Χουλιάρας, 2021). Η θέση αυτή υπογραμμίζει την επιτακτική ανάγκη χρησιμοποίησης του ποινικού δικαίου ως ισχυρού μηχανισμού για την προστασία από συγκεκριμένες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο της «ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης» (Akandji-Kombe, 2007), το ζήτημα αυτό έχει εξεταστεί μέσω της έννοιας των «θετικών υποχρεώσεων» των κρατών, ένα νομικό κατασκεύασμα που θεσπίστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) για να διασφαλίσει την αποτελεσματική και αποδοτική επιβολή αυτών των υποχρεώσεων (Akandji-Kombe, 2007).

Η παραδοσιακή, αν και απαρχαιωμένη, κατανόηση των πολιτικών και ατομικών δικαιωμάτων συνδέεται αποκλειστικά με μια αρνητική λειτουργία, η οποία επιτάσσει στο κράτος να απέχει από συγκεκριμένες ενέργειες ή μέτρα. Αυτό αντιπαραβάλλεται συστηματικά με τη θετική λειτουργία των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, η οποία υποχρεώνει το κράτος να αναλάβει ορισμένες ενέργειες ή να εφαρμόσει συγκεκριμένα μέτρα για να διευκολύνει την υλοποίησή τους. Το ΕΔΔΑ, μέσω μιας δυναμικής ερμηνείας των συγκεκριμένων δικαιωμάτων της πρώτης κατηγορίας, υποστηρίζει λογικά μια διευρυμένη κατανόηση των εν λόγω δικαιωμάτων, η οποία

συνεπάγεται ότι η αποτελεσματική προστασία τους μπορεί να απαιτεί θετική δράση από το κράτος, συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής τόσο πρακτικών όσο και νομικών προστατευτικών μέτρων (Akandji-Kombe, 2007).

Η έννοια των θετικών ευθυνών είναι η κύρια μέθοδος για την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων τόσο σε ουσιαστικό όσο και σε διαδικαστικό επίπεδο, συνήθως σε συνδυασμό. Ειδικότερα, όσον αφορά το πρώτο, η υποχρέωση του κράτους να προστατεύει το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 2 ΕΣΔΑ), τη σωματική ακεραιότητα (άρθρα 3 και 4 ΕΣΔΑ) και την ιδιωτική ζωή (άρθρο 8 ΕΣΔΑ) επιβάλλει την εφαρμογή μέτρων για την αποτροπή τυχόν παραβιάσεων των δικαιωμάτων αυτών, είτε αυτές διαπράττονται από το κράτος είτε από τρίτους και ιδιώτες (Ashworth, 2013). Αυτό συνιστά την αναγνώριση του δικαιώματος προστασίας από την πρωτογενή θυματοποίηση, γεγονός που καθιστά αναγκαία την απασχόληση ποινικών μέτρων ως την πλέον αποτελεσματική μέθοδο για την αποτροπή των παραβιάσεων των προαναφερθέντων θεμελιωδών δικαιωμάτων, η οποία συνεπάγεται ουσιαστικά τον χαρακτηρισμό τους ως ποινικά κολάσιμων αδικημάτων (πρωτογενής ποινικοποίηση/ποινικοποίηση) (Croquet, 2011).

Όσον αφορά τη διαδικαστική πτυχή, η ερμηνεία του άρθρου 1 της ΕΣΔΑ, το οποίο επιβάλλει γενική υποχρέωση στα κράτη να προασπίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες αναφορές του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, το οποίο διασφαλίζει το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής, υποδεικνύει ότι η ποινική δίωξη χρησιμεύει ως το πιο αποτελεσματικό μέσο αποκατάστασης της βλάβης των θυμάτων σε περιπτώσεις παραβίασης των δικαιωμάτων. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία σε αυτό το δευτερογενές στάδιο, όπου οι γενικές και αφηρημένες απαγορεύσεις επικαιροποιούνται και εξειδικεύονται. Οι προαναφερθείσες νομολογιακές εξελίξεις ώθησαν την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης να διατυπώσει τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την εξάλειψη της ατιμωρησίας για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίες χαρακτηρίζουν την καταπολέμηση του ζητήματος αυτού «ως ζήτημα δικαιοσύνης για τα θύματα, ως αποτρεπτικό παράγοντα για μελλοντικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ως μέσο διατήρησης του κράτους δικαίου και της εμπιστοσύνης του κοινού στο δικαστικό σύστημα» (Ashworth, 2013).

1.2.3 Η Έννοια της Ατιμωρησίας

Η ατιμωρησία, σε γενικό πλαίσιο, αφορά την έλλειψη ποινικής δίωξης για πράξεις (ή αδράνειες) που κωδικοποιούνται ως εγκλήματα στο νομικό πλαίσιο ενός κράτους, αλλά παραμένουν ατιμώρητες για πρακτικούς και όχι κανονιστικούς λόγους. Αυτοί μπορεί να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, την παράλειψη του θύματος να καταγγείλει το έγκλημα ή την αναποτελεσματική έρευνα των διωκτικών αρχών (Λαμπροπούλου, 1999). Η έννοια της ατιμωρησίας συνδέεται με τη «σκοτεινή φιγούρα» του εγκλήματος, που μερικές φορές αναφέρεται ως αόρατο ή αθέατο έγκλημα. Οι φράσεις αυτές καθιερώθηκαν από την Εγκληματολογία για να οριοθετήσουν τη διάκριση μεταξύ των επίσημα καταγεγραμμένων εγκλημάτων (π.χ., όπως αναγράφονται στη στατιστική επετηρίδα της Ελληνικής Αστυνομίας) και εκείνων που πιστεύεται ότι συνέβησαν σε μια συγκεκριμένη περιοχή και χρονική περίοδο (Σπινέλλη, 2005).

Κατά συνέπεια, περιλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις όπου τόσο η πράξη όσο και ο δράστης δεν έχουν αναγνωριστεί, καθώς και τις περιπτώσεις όπου η πράξη αναγνωρίζεται, αν και ο δράστης παραμένει άγνωστος. Παρ' όλα αυτά, το θέμα δεν υποβάλλεται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για διάφορους λόγους (π.χ. μη υποβολή ποινικής μήνυσης, όταν αυτό ισχύει, ιδιωτική εξωδικαστική διευθέτηση της διαφοράς κ.λπ.) Η ατιμωρησία αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό κάθε νομικού συστήματος, καθώς είναι παράλογο να αναμένεται ότι όλα τα εγκλήματα θα αποκαλυφθούν, πολύ περισσότερο δε θα επιλυθούν, ιδίως επειδή το τελευταίο συνήθως δεν θεωρείται σκόπιμο υπό κανονικές συνθήκες. Σε αυτό το πλαίσιο, η ποσοτικοποίηση του εγκλήματος έχει αναδειχθεί σε κομβικό στοιχείο για την ανάπτυξη μιας ορθολογικής πολιτικής κατά του εγκλήματος. Αυτό έχει υποκινήσει την κριτική εξέταση στο πλαίσιο της Εγκληματολογίας όσον αφορά την αξιοπιστία των επίσημων στατιστικών στοιχείων, τα οποία πλέον δεν θεωρούνται απλώς ως μια ουδέτερη διαδικασία συλλογής και ταξινόμησης δεδομένων, αλλά ως αντανάκλαση των δραστηριοτήτων επιβολής του νόμου και των κοινωνικών στερεοτύπων, καθώς και την εξέλιξη των μεθοδολογιών για την ανάλυση των ποσοστών εγκληματικότητας (Αλεξιάδης, 2004).

Αντίθετα, η ατιμωρησία στον αυστηρό ορισμό της αφορά τις κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως εκείνων που διατυπώνονται στο Διεθνές Σύμφωνο των Ηνωμένων Εθνών για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, τα οποία συνήθως αναφέρονται

ως δικαιώματα πρώτης γενιάς. Η αναγκαιότητα δίωξης ορισμένων αρχετυπικών διεθνών εγκλημάτων προκάλεσε καταλυτικά την εξέλιξη του διεθνούς ποινικού δικαίου, το οποίο εφαρμόζεται τόσο μέσω της κεντρικής επιβολής μέσω των διεθνών ποινικών δικαστηρίων όσο και μέσω της αποκεντρωμένης εφαρμογής (Παζαρτζή, 2007).

Η συζήτηση για την αναγκαιότητα και τη σημασία της καταπολέμησης της ατιμωρησίας θα ξεκινήσει στα Ηνωμένα Έθνη, ιδίως στο πλαίσιο της Ύπατης Επιτροπής για την Πρόληψη των Διακρίσεων και την Προστασία των Μειονοτήτων. Ο ειδικός εισηγητής Joinet, στην τελική του έκθεση προς την υποεπιτροπή, περιγράφει την αναγνώριση της αναγκαιότητας αυτής από τη διεθνή κοινότητα σε τέσσερις φάσεις (Joinet, 1997):

α) Στη δεκαετία του 1970, μη κυβερνητικές οργανώσεις, υπέρμαχοι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επαγγελματίες του νομικού κλάδου και η δημοκρατική αντιπολίτευση (όπου ήταν εφικτό) διεκδίκησαν με εκστρατεία την αμνηστία για πολιτικά αδικήματα που διαπράχθηκαν από αυταρχικά καθεστώτα, θεωρώντας την αμνηστία ως σύμβολο ελευθερίας.

β) Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, ορισμένα απολυταρχικά και αυταρχικά καθεστώτα θέσπισαν νομοθεσία που ουσιαστικά χορηγούσε αμνηστία για εγκλήματα που διαπράχθηκαν κατά αντιφρονούντων και πολιτικών αντιπάλων («νόμοι αυτομνηστίας»), οδηγώντας στην αντίληψη της αμνηστίας ως μηχανισμού διατήρησης της ατιμωρησίας.

γ) Μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, πολυάριθμα έθνη ξεκινούν μια διαδικασία εκδημοκρατισμού ή αποκαθιστούν τη δημοκρατία που είχε προηγουμένως υπονομευθεί, ενώ άλλα οριστικοποιούν συμφωνίες για την επίλυση εμφυλίων πολέμων. Στη σφαίρα του δημόσιου λόγου ή των ειρηνευτικών συζητήσεων, γίνεται προσπάθεια να συμφιλιωθεί η τάση των καταπιεστών να ξεχάσουν το παρελθόν με την επιδίωξη των θυμάτων για δικαιοσύνη.

δ) Κατά τη διάρκεια αυτής της θεμελιωδώς τέταρτης φάσης γίνεται εμφανής η ανάγκη αντιμετώπισης της ατιμωρησίας, η οποία καταγράφηκε αρχικά στη Διακήρυξη και το Πρόγραμμα Δράσης της Βιέννης που επικυρώθηκε στην Παγκόσμια Διάσκεψη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στις 25-26 Ιουνίου 1993 (United Nations, 1993).

Στην προαναφερθείσα έκθεση, ο Joinet (1997) χαρακτηρίζει την ατιμωρησία ως «την απίθανη, de jure ή de facto, απόδοση ευθυνών στους δράστες παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων -είτε σε ποινικές, αστικές, διοικητικές ή πειθαρχικές διαδικασίες- λόγω της απουσίας οποιασδήποτε έρευνας που θα μπορούσε να οδηγήσει στη δίωξη, τη σύλληψη και, σε περίπτωση καταδίκης, την επιβολή των κατάλληλων ποινών, μαζί με την αποζημίωση των θυμάτων τους» (Joinet, 1997). Η 18^η από τις 42 αρχές που θεσπίστηκαν για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας αποδίδει άμεσα το ζήτημα στην αδυναμία των κρατών να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους για τη διερεύνηση των παραβιάσεων, τη δίωξη των παραβατών, την παροχή αποτελεσματικών επανορθωτικών μέτρων στα θύματα και την εφαρμογή μέτρων για την πρόληψη της επανάληψης (Engle & Cornell, 2014).

Αναγνωρίζεται ότι, ενώ η ποινική δίωξη αποτελεί κυρίως ευθύνη του κράτους, θα πρέπει να θεσπιστούν συμπληρωματικές διαδικαστικές ρυθμίσεις που θα επιτρέπουν στα θύματα να κινήσουν σχετικές διαδικασίες, είτε ατομικά είτε συλλογικά, όταν οι αρχές αμελούν να δράσουν, ιδίως σε αστικό επίπεδο. Η δυνατότητα αυτή θα πρέπει επίσης να είναι διαθέσιμη σε μη κυβερνητικές οργανώσεις με αποδεδειγμένο ιστορικό υπεράσπισης των θιγόμενων θυμάτων (Engle & Cornell, 2014).

Οι επόμενες εκθέσεις θα εκδίδονταν έως ότου η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, στο ψήφισμά της αριθ. 2005/81 για την «Ατιμωρησία», υπογράμμισε, μεταξύ άλλων, την ανάγκη αντιμετώπισης της ατιμωρησίας για την αποτροπή παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Προέτρεψε τα κράτη να τερματίσουν την ατιμωρησία για παραβιάσεις που ισοδυναμούν με εγκλήματα, διασφαλίζοντας ότι οι δράστες, μαζί με τους συνεργούς τους, διώκονται σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, τις αρχές της δικαιοσύνης, της ισότητας και της δέουσας διαδικασίας. Αναγνωρίζει ότι τα κράτη είναι υποχρεωμένα να διώκουν ή να εκδίδουν τους δράστες και τους συνεργούς τους για διεθνή εγκλήματα, συμπεριλαμβανομένης της γενοκτονίας, των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, των εγκλημάτων πολέμου και των βασανιστηρίων, σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις τους να διασφαλίζουν τη δικαιοσύνη, προτρέποντας όλα τα κράτη να υιοθετήσουν αποτελεσματικά μέτρα για την εφαρμογή αυτών των υποχρεώσεων (Orentlicher, 2004).

Τέλος, αναγνωρίζει ότι, σύμφωνα με το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, η γενοκτονία, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τα εγκλήματα πολέμου εξαιρούνται από την παραγραφή και τα άτομα που κατηγορούνται για αυτά τα αδικήματα δεν δικαιούνται ασυλίας. Προτρέπει τα κράτη, σε ευθυγράμμιση με τις διεθνείς υποχρεώσεις τους, να καταργήσουν τις παραγραφές για τα εγκλήματα αυτά, μαζί με τις σχετικές ασυλίες *rationae materiae* (Χουλιάρας, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2. Εγκλήματα των Ισχυρών

2.1. Διάκριση των Εγκλημάτων των Ισχυρών

Η εγκληματικότητα των ισχυρών είναι μια αυτόνομη και διακριτή μορφή εγκληματικότητας, που αυτό που την ξεχωρίζει είναι ο ιδιαίτερος λειτουργικός ρόλος των δραστών, ατόμων δηλαδή που κατέχουν πολιτική ή/και οικονομική εξουσία. Τα εγκλήματα των ισχυρών διακρίνονται σε:

- α) εγκλήματα του λευκού κολάρου άλλως λευκού περιλαιμίου,
- β) κρατικά εγκλήματα,
- γ) εταιρικά εγκλήματα,
- δ) κρατικά εταιρικά εγκλήματα
- ε) οργανωμένο έγκλημα και
- στ) εγκλήματα του «ψηλού καπέλου», δηλαδή των πολιτικών στην εξουσία

Πιο αναλυτικά,

α)τα εγκλήματα του λευκού κολάρου ή αλλιώς του λευκού περιλαιμίου, ακολουθούν την ίδια διαδραστική διαδικασία που ακολουθούν τα κοινά εγκλήματα, με τη διαφορά ότι οι εγκληματίες του λευκού κολάρου υιοθετούν την εγκληματική συμπεριφορά που υπαγορεύεται ως κοινή πρακτική της επιχειρηματικής δράσης και στο πλαίσιο της αλαζονείας εντός του οποίου μεγαλώνουν (Βασιλαντωνοπουλου, 2014). Όπως αναφέρει και ο Sutherland (1940), την ιδεολογία ‘business is business’ κάθε οικονομικός εγκληματίας μαθαίνει να ασπάζεται και να αναπτύσσει κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής του δράσης και αποτελεί το γνωστικό αντικείμενο της εγκληματογενούς διαδικασίας της κατηγορίας αυτής.

β)Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, όταν άρχισε να εξετάζεται η εμπλοκή του κράτους στο έγκλημα, ο Chambliss πρότεινε τον όρο κρατικά οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2017). Η μεθοδολογία του Chambliss διαμορφώθηκε από τη μαρξιστική θεωρία και τις θεωρίες σύγκρουσης της κριτικής εγκληματολογίας, εστιάζοντας στην εμπλοκή του

κράτους σε οικονομικά εγκλήματα και στη σύγχρονη σχέση μεταξύ κράτους και επιχειρήσεων στο καπιταλιστικό πλαίσιο, ιδίως όσον αφορά τις πολυεθνικές εταιρείες. Εξομοίωσε το κρατικό έγκλημα με το οργανωμένο και το οικονομικό έγκλημα (Βιδάλη, 2017).

Το εννοιολογικό πλαίσιο που περιβάλλει το έγκλημα αυτό υπήρξε εξαρχής πολύπλοκο και σηματοδεύτηκε από σημαντικές διαφωνίες σχετικά με τον ορισμό και τα επιμέρους χαρακτηριστικά του, οι οποίες κατέληξαν σε έναν «εμφύλιο πόλεμο» μεταξύ των εγκληματολόγων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Ο Chambliss, στην προσπάθειά του να βελτιώσει τον όρο αυτό, ανέλαβε το δύσκολο έργο της εξέτασης και διασαφήνισης της κρατικής εγκληματικότητας ως συλλογικής οντότητας, ιδίως σε σχέση με τις διασυνδέσεις της με τις πολυεθνικές εταιρείες (Chambliss, 1994). Αυτή η αντισυμβατική προσέγγιση καταδεικνύει την πολύπλοκη σοβαρότητα των εγκλημάτων που διαπράττονται από τους ισχυρούς και δικαιολογεί την κατάταξη του κρατικού εγκλήματος σε αυτή την κατηγορία. Η εξέταση του εγκλήματος και της συλλογικής αποκλίνουσας συμπεριφοράς, όπως περιγράφηκε στο εισαγωγικό κεφάλαιο, είναι εγγενώς πολύπλοκη, ιδίως όσον αφορά τον ρόλο του κράτους στη διευκόλυνση εγκληματικών πράξεων, είτε άμεσα είτε έμμεσα. Το κράτος καθορίζει τις παραμέτρους για τις λειτουργίες της αγοράς και οριοθετεί το νόμο, ο οποίος στη συνέχεια επιβάλλεται από τους υπαλλήλους του (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

γ) Η εξέταση του εταιρικού εγκλήματος έγινε από τους Αμερικανούς εγκληματολόγους Clinard και Yeager (1980), οι οποίοι επικεντρώθηκαν στην οργανωτική παρέκκλιση των επιχειρήσεων. Οι παραβάτες αντιλαμβάνονται τις πράξεις τους ως νόμιμες, καθώς η συμπεριφορά τους ευθυγραμμίζεται με την οργανωτική κουλτούρα του χώρου εργασίας τους, καθιστώντας τις παραβάσεις τυπικό στοιχείο του επαγγελματικού τους περιβάλλοντος. Το έναυσμα για αυτή την έρευνα των εγκλημάτων είναι η δίωξη των εταιρειών κατά την αποκάλυψη των παράνομων δραστηριοτήτων τους. Τα στοιχεία από τους προαναφερθέντες Αμερικανούς εγκληματολόγους έδειξαν ότι οι εταιρικές παραβάσεις αντιμετωπίζονται κυρίως με διοικητικές ή αστικές κυρώσεις και όχι με ποινική δίωξη της επιχείρησης. Το ζήτημα αυτό εξακολουθεί να υφίσταται σε κάθε περίπτωση που μια εταιρεία αποκαλύπτει παράνομη συμπεριφορά (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

δ) Η σύλληψη της έννοιας του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος επιτεύχθηκε όταν έγινε αντιληπτό ότι η πολιτική με την οικονομία δεν είναι αυτόνομοι τομείς αλλά διαπλέκονται, καταλήγοντας σε παράνομες ή κοινωνικά βλαπτικές δράσεις που αναπτύσσονται προς επίτευξη των σκοπών ενός ή περισσότερων θεσμών οικονομικής παραγωγής και διανομής (Porter & Kramer, 2006). Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, όταν άρχισε να εξετάζεται η εμπλοκή του κράτους στο έγκλημα, ο Chambliss πρότεινε τον όρο κρατικά οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2017). Η μεθοδολογία του Chambliss διαμορφώθηκε από τη μαρξιστική θεωρία και τις θεωρίες σύγκρουσης της Κριτικής Εγκληματολογίας, εστιάζοντας στην εμπλοκή του κράτους σε οικονομικά εγκλήματα και στη σύγχρονη σχέση μεταξύ κράτους και επιχειρήσεων στο καπιταλιστικό πλαίσιο, ιδίως όσον αφορά τις πολυεθνικές εταιρείες. Εξομοίωσε το κρατικό έγκλημα με το οργανωμένο και το οικονομικό έγκλημα (Βιδάλη, 2017).

Η εξέταση του εγκλήματος και της συλλογικής αποκλίνουσας συμπεριφοράς, όπως περιγράφηκε στο εισαγωγικό κεφάλαιο, είναι εγγενώς πολύπλοκη, ιδίως όσον αφορά τον ρόλο του κράτους στη διευκόλυνση εγκληματικών πράξεων, είτε άμεσα είτε έμμεσα. Το κράτος καθορίζει τις παραμέτρους για τις λειτουργίες της αγοράς και οριοθετεί το νόμο, ο οποίος στη συνέχεια επιβάλλεται από τους υπαλλήλους του (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

ε) το οργανωμένο έγκλημα σχετίζεται αποκλειστικά με την παραγωγή, διακίνηση και χρηματοδότηση παράνομων αγαθών και υπηρεσιών (εμπόριο όπλων, ναρκωτικών, σωματεμπορία, εκβιασμοί, προστασία, κλπ) και αναπτύσσεται στην παράνομη αγορά. Βέβαια λειτουργεί παράλληλα με τη νόμιμη οικονομία και το κράτος, χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες της πρώτης και σφετερίζοντας τις λειτουργίες του δεύτερου.

στ) η πολιτική μηχανή ενεργεί με πρακτικές που αντιστοιχούν στην εγκληματικότητα του λευκού περιλαιμίου και χρησιμοποιώντας τα κενά της επίσημης εξουσίας καταφέρνει να επιτύχει σχέσεις ανταλλαγών και εξυπηρετήσεων. Όπως αναφέρει η Βασιλαντωνοπούλου (2014) με κάθετες δομές, με πελατειακές σχέσεις και με την παροχή πολιτικών προνομίων διαμορφώνει ένα δίκτυο παρα-εξουσίας που προσφέρει υπηρεσίες σε αυτούς που δεν μπορούν να τις λάβουν από τις επίσημες κρατικές δομές. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, όπου οι συναλλαγές μεταξύ πολιτικών και οικονομικών παραγόντων είναι καθημερινότητα, έχουμε τον ορισμό της διαπλοκής.

Παρά το γεγονός ότι πολλές από τις μορφές αυτές εγκλημάτων είναι ίδιες μεταξύ τους ή παρόμοιες ή ακόμα περισσότερο έχουν σχέσεις άμεσης συνεργασίας όπως τα συγκοινωνούντα δοχεία, η ποινική τους αντιμετώπιση διαφέρει. Αυτό συμβαίνει καταρχήν ιδεολογικά, γιατί το βίαιο οργανωμένο έγκλημα δεν μπορεί να έχει επιχειρηματική διάσταση, δηλαδή οργάνωση, προγραμματισμό και στόχους. Κατά δεύτερον, γιατί η θεώρηση του εγκλήματος του λευκού κολάρου και του κρατικού εταιρικού εγκλήματος είναι σαν μια ‘παθολογική εξαίρεση’ και αποτέλεσμα ατομικής επιλογής εντός ενός οργανισμού και όχι η κατάπτωση του οργανισμού αυτού στο σύνολό του (Βιδάλη, 2017). Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που επιλέγεται κατά κανόνα η λύση του εξωδικαστικού συμβιβασμού με τις πολυεθνικές εταιρείες. Αντιμετωπίζοντας έτσι διαφορετικά σε ποινικό επίπεδο τις κατηγορίες αυτές των εγκλημάτων επιτυγχάνεται παράλληλα η διαμόρφωση κοινωνικής ανοχής απέναντι στα πιο σύνθετα και πολύπλοκα έγκλημα των ισχυρών (εταιρικό έγκλημα, κρατικό εταιρικό έγκλημα, παγκοσμιοποιημένο έγκλημα) και η διαμόρφωση απαξίας και μη ανοχής στο πιο απλό, πιο συχνό, πιο βίαιο οργανωμένο έγκλημα των κατώτατων τάξεων της κοινωνίας, παρόλο που τα όρια του που σταματάει το ένα και που ξεκινάει το άλλο είναι δυσδιάκριτα.

2.2 Χαρακτηριστικά των Εγκλημάτων των Ισχυρών

Οι αξιόποινες και κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις ατόμων με θεσμικό ρόλο στην κοινωνία, με κρατική ή οικονομική εξουσία, τοποθετήθηκαν από τον F.Pearce κάτω από την ομπρέλα του όρου ‘εγκλήματα των ισχυρών’. Στόχος των πράξεων αυτών είναι η επίτευξη ιδίου οφέλους ή και εταιρικού. Στην σύγχρονη εποχή το πεδίο δράσης αυτής της κατηγορίας εγκλημάτων δεν περιορίζεται από τα στενά γεωγραφικά όρια μιας πόλης ή ενός κράτους αλλά εκτείνεται σε παγκόσμιο επίπεδο καταλαμβάνοντας ένα ευρύ δίκτυο δραστηριοτήτων. Βασικό χαρακτηριστικό των εγκλημάτων των ισχυρών είναι ότι δεν διαθέτουν μια ακριβής νομική περιγραφή, έναν νομοτυπικό ορισμό, αλλά πρόκειται για *sui generis* εγκλήματα, που προκαλούν μια άκρως βλαπτική κοινωνική μεταβολή, προσβάλλοντας κύρια ανθρώπινα δικαιώματα, ατομικά και υπερατομικά αγαθά και κοινωνικές ελευθερίες. Για το λόγο αυτό τα εγκλήματα των ισχυρών έχουν μεγάλη βαρύτητα, όχι μόνο σαν συμπεριφορά αλλά και σαν υποκείμενο εγκλήματος.

Βασικό χαρακτηριστικό των εγκλημάτων των ισχυρών, είτε πρόκειται για εγκλήματα του ‘ψηλού καπέλου’ είτε πρόκειται για εγκλήματα του ‘λευκού κολάρου’, είναι ότι τελούνται από πρόσωπα αξιοσέβαστα και με υψηλή κοινωνική θέση, που η δύναμή τους είτε προέρχεται από την οικονομική τους επιφάνεια ή από την πολιτική τους θέση ή μπορεί συνδυασμός και των δυο (Σπινέλλης, 2013). Η εγκληματική τους δράση τελείται στο πλαίσιο των επιχειρηματικών τους απασχολήσεων ή της πολιτικής τους εξουσίας. Βασικό χαρακτηριστικό επίσης των εγκλημάτων των ισχυρών είναι η δυσκολία τόσο του εντοπισμού τους όσο και της απόδειξής τους. Σύμφωνα πάντα με τον Σπινέλλη (2013), ενώ τα εγκλήματα του λευκού κολάρου παραμένουν συνήθως άγνωστα και αποφεύγεται η ποινική τους δίωξη, τα εγκλήματα του ψηλού καπέλου συχνά μπορούν να αποκαλυφθούν και λαμβάνουν μεγάλη δημοσιότητα, ίσως δυσανάλογη της βαρύτητάς τους, παίρνοντας το δρόμο της ποινικής διαδικασίας, ασχέτως αν καταλήξουν σε εκδίκηση και καταδίκη.

Η καθηγήτρια Εγκληματολογίας Βιδάλη επικεντρώθηκε, μεταξύ άλλων, στην εγκληματική συμπεριφορά της ελίτ. Σύμφωνα με την ίδια, το έγκλημα του λευκού κολάρου, για τη νομική ιδιοκτησία που παραβιάζει, εμπίπτει στα οικονομικά εγκλήματα και σε σχέση με τους δράστες, κατηγοριοποιείται ως εγκλήματα των ισχυρών (Βιδάλη, 2017). Τα αδικήματα που διαπράττονται από τους ισχυρούς αντιπροσωπεύουν μια ξεχωριστή κατηγορία εγκλημάτων,

αποκομμένη από τους μεμονωμένους δράστες που συχνά εξετάζονται από την κλασική εγκληματολογία, και τοποθετημένη σε έναν τομέα που συνδέεται με την εξουσία. Σύμφωνα με τη Βιδάλη, η έννοια της «εξουσίας» περιλαμβάνει όχι μόνο το κράτος αλλά και τον ιδιωτικό τομέα. Με άλλα λόγια, αφορά τις παράνομες εμπορικές δραστηριότητες, όπως αυτές εμφανίζονται σε πολλές πτυχές του οργανωμένου εγκλήματος. Τα αδικήματα των ισχυρών, καθώς και το κρατικό-εταιρικό έγκλημα, εξελίσσονται μέσω διασυνδεδεμένων πρακτικών και μεθόδων, στο πλαίσιο των οποίων μπορούν να εμφανιστούν εγκλήματα από διάφορα εγκληματικά συστήματα. Το έγκλημα αυτό χαρακτηρίζεται από την τέλεσή του στο πλαίσιο της νόμιμης απασχόλησης με σκοπό το οικονομικό κέρδος και την απουσία βίας. Τα άτομα που εμπλέκονται σε αυτό το έγκλημα λειτουργούν εντός των ορίων των νόμιμων δραστηριοτήτων τους, καθιστώντας τις ταυτόχρονα νόμιμες και παράνομες, διατηρώντας παράλληλα ένα προσωπείο κοινωνικής αξιοπρέπειας (Βιδάλη, 2017).

Η Βασιλαντωνοπούλου (2014) υποστηρίζει ότι το έγκλημα του λευκού κολάρου διαπράττεται από άτομα που βρίσκονται σε ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Η εγκληματική τους συμπεριφορά διαφοροποιείται από εκείνη των κατώτερων στρωμάτων με βάση τις νομικές διαδικασίες. Οι διάφορες μέθοδοι που ορίζει γι' αυτούς το δικαστικό σύστημα συνδέονται με την παράμετρο της εξουσίας. Η μεταβλητή της κοινωνικής θέσης προσδιορίζεται σχετικά με την πολιτικοκοινωνική δομή και το μέγεθός της. Η έννοια του λευκού περιλαίμιου αφορά την αξιοποίηση και την εκμετάλλευση της εξουσίας.

Ο καθηγητής Εγκληματολογίας Δασκαλάκης υποστήριξε ότι το έγκλημα αυτό χαρακτηρίζεται από περιορισμένη ορατότητα, περιπλέκοντας την επίλυσή του. Πρόκειται για αδικήματα που στερούνται αναγνωρίσιμων θυμάτων και ορίζονται από διφορούμενα στατιστικά στοιχεία. Η εγκληματική συμπεριφορά συνιστά παραβίαση της εμπιστοσύνης και εκμετάλλευση της εξουσίας (Δασκαλάκης, 1985).

Ο Κουράκης υποστηρίζει ότι τα αδικήματα αυτά υπονομεύουν την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας και διαπράττονται από άτομα που εμπλέκονται σε οικονομικές δραστηριότητες (Κουράκης, 2023). Η οπτική του αναδεικνύει τους επιχειρηματικούς κύκλους και την εμπλοκή τους σε παράνομες οικονομικές δραστηριότητες που αποφεύγουν την ποινική τιμωρία. Όπως αναφέρει ο Ανδρουλάκης (1993), αυτό το είδος εγκληματικότητας αυξομειώνεται με βάση το κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό πλαίσιο. Οι οικονομικοί

εγκληματίες εκμεταλλεύονται αυτά τα τρωτά σημεία, επιδιώκοντας πλούτο μέσω νόμιμων επιχειρηματικών συναλλαγών εις βάρος άλλων.

Τα εγκλήματα των ισχυρών χαρακτηρίζονται ως προς την αμεσότητα της βλαπτικής τους δράσης, ως προς τον βαθμό έκθεσής τους στον δημόσιο έλεγχο (που συχνά είναι ανύπαρκτος εφόσον μιλάμε για οικονομικά ισχυρούς δράστες), ως προς την ευχέρεια που έχουν να αποχαρακτηρίσουν την δράση τους (από εγκληματική σε καθόλα νόμιμη) χάρη στην πίεση που μπορούν να ασκήσουν στους θεσμούς θέσπισης και εφαρμογής του ποινικού νόμου. Στη βλάβη που συντελείται πρέπει να υπολογίσουμε και την ηθική βλάβη, αυτήν δηλαδή που προκαλεί πτώση της εμπιστοσύνης των πολιτών, αμφισβήτηση για τους θεσμούς και επικινδυνότητα για το ίδιο το δημοκρατικό πολίτευμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δράσεις

Μια βασική συνιστώσα των αδικημάτων της ελίτ είναι το ξέπλυμα χρήματος. Το χρήμα χρησιμεύει ως εργαλείο για τα σύγχρονα άτομα, διευκολύνοντας την εκπλήρωση των υλικών τους απαιτήσεων και επιτρέποντας τις οικονομικές συναλλαγές. Παρ' όλα αυτά, πολλά άτομα χρησιμοποιούν παράνομες μεθόδους για να το αποκτήσουν, παραβιάζοντας τα νομικά πρότυπα και τους οικονομικούς κανονισμούς. Το λαθρεμπόριο, η διακίνηση ναρκωτικών, η πορνεία και οι δωροδοκίες αποφέρουν σημαντικά έσοδα. Πρόκειται για κέρδη που αποκτώνται παράνομα, χρησιμοποιώντας βοηθητικούς μηχανισμούς της αγοράς για να αποκρύψουν την πραγματική τους πηγή και να τα παρουσιάσουν ως νομίμως αποκτηθέντα (Levi & Reuter, 2006).

Τα εμπλεκόμενα πρόσωπα διαθέτουν διασυνδέσεις και κοινωνική θέση που τους επιτρέπουν να λειτουργούν παράνομα και μυστικά. Το ξέπλυμα χαρακτηρίζεται ως οποιαδήποτε συμμετοχή σε πράξεις που αποσκοπούν στην απόκρυψη της φύσης ή της πηγής των παράνομων κερδών που προέρχονται από παράνομη συμπεριφορά (Συμεωνίδου-Καστανίδου, Παρασκευόπουλος, Μανωλεδάκης, Αργυρόπουλος, Αναγνωστόπουλος & Παπαχαλαράμπους, 2002). Η διαδικασία νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες αποτελείται από τρία στάδια: αρχικά, ο δράστης ενσωματώνει τα κεφάλαια που προέρχονται από παράνομες ενέργειες στο οικονομικό σύστημα, δηλαδή στο εσωτερικό των παραδοσιακών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (Levi & Reuter, 2006).

Αυτό διαδέχεται η διαστρωμάτωση, κατά την οποία ο δράστης εκτελεί κινήσεις και συναλλαγές για να αποκρύψει την αρχική πηγή των κεφαλαίων, δυσχεραίνοντας τον εντοπισμό τους από τις ελεγκτικές αρχές. Τελικά, πραγματοποιείται η ενσωμάτωση ή η ανακατανομή των κεφαλαίων σε τομείς νόμιμης οικονομικής δραστηριότητας, επιτρέποντας στα χρήματα να επανέλθουν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ως νόμιμα (Ναμίας, 2007). Οι φορολογούμενοι συχνά επιδίδονται σε φοροδιαφυγή αναφέροντας ανακριβώς τα μειωμένα εισοδήματα στις φορολογικές αρχές. Η φοροδιαφυγή αναφέρεται

σε όλα τα παράνομα μέτρα που λαμβάνουν φυσικά και νομικά πρόσωπα για να μειώσουν ή να εξαλείψουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Μπορεί να επιτευχθεί με τη φοροδιαφυγή από τον ΦΠΑ, τις αδήλωτες καταθέσεις, τις υπεράκτιες οντότητες, τις τριγωνικές ή πλασματικές συναλλαγές ή μέσω παράνομων κεφαλαίων (Ναμίας, 2007).

Όσο πιο αυστηρή είναι η φορολογική πολιτική μιας κυβέρνησης, τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση για φοροδιαφυγή. Το κράτος δεν υπήρξε απαθές απέναντι στο όλο πρόβλημα. Στόχος του ήταν να υποχρεώσει τους φορολογούμενους να αποκαλύψουν τις πραγματικές τους συνθήκες, καθώς η φορολόγηση των φυσικών προσώπων και των νομικών εταιρειών αποτελεί την κύρια πηγή εσόδων του κράτους. Η πίεση του κράτους υποχρέωσε τους φορολογούμενους να διερευνήσουν διάφορες μεθόδους απόκρυψης φορολογητέας ύλης και ξεπλύματος (Δούβλης, 2015). Η φοροδιαφυγή συσχετίζεται με τις νομικές παραβάσεις και την αναποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης (Βασαρδάνη, 2015).

Αντίθετα, στη φοροδιαφυγή, οι φορολογούμενοι είτε δεν πληρώνουν είτε πληρώνουν μερικώς τους φόρους, χρησιμοποιώντας νομοθετικά παραθυράκια για να μετριάσουν ή να εξαλείψουν τις φορολογικές υποχρεώσεις. Οι φορολογούμενοι αξιοποιούν τις νομοθετικές ευκαιρίες, εκμεταλλεύονται τα κενά και περιηγούνται στις ασάφειες, ενώ εφαρμόζουν επιθετικές φορολογικές στρατηγικές για να ελαχιστοποιήσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις, παραβιάζοντας το πνεύμα του νόμου χωρίς να παραβιάζουν το κείμενό του. Αυτό οριοθετεί τη διάκριση μεταξύ της φοροαποφυγής και της φοροδιαφυγής, καθώς η τελευταία παραβιάζει τόσο την πρόθεση όσο και τη διατύπωση του νόμου. Στην πραγματικότητα, η διάκριση μεταξύ των δύο δεν είναι σαφώς οριοθετημένη, καθώς μοιράζονται κοινά αποτελέσματα και κίνητρα. Σε όλες τις περιπτώσεις, στόχος είναι ο μετριασμός ή η μείωση της φορολογικής υποχρέωσης και η αποφυγή καταβολής φόρων (Δούβλης, 2015).

Η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες καθίσταται δυνατή από τις υπεράκτιες εταιρείες. Οι τελευταίες παρέχουν στους κλέφτες την ευκαιρία να απολαμβάνουν τα πλούτη τους χωρίς να αναγνωρίζουν την πηγή τους (Κάτσιος, 1997). Οι παραβάτες, άτομα με επιρροή, προσπαθούν να επεκτείνουν τον εμπορικό τους χώρο με κάθε μέσο. Το κύρος και η φήμη τους δημιουργούν την αντίληψη ότι οι παραβάσεις τους θα διαφύγουν από τον εντοπισμό και την επιβολή κυρώσεων από το σύστημα ποινικής

δικαιοσύνης ή ότι θα λάβουν την επεικέστερη δυνατή τιμωρία. Οι υπεράκτιες επιχειρήσεις, που αναφέρονται ως «υπεράκτιες οντότητες», υποδηλώνουν επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε οικονομικά κέντρα χαμηλής φορολογίας, που συνήθως αποκαλούνται «φορολογικοί παράδεισοι». Αυτοί οι φορολογικοί παράδεισοι δεν μοιράζονται φορολογικές πληροφορίες με άλλα έθνη (Δούβλης, 2015). Ο συνδυασμός αυτού του παράγοντα με το τραπεζικό απόρρητο έχει οδηγήσει σε μικρότερα κράτη, όπως ο Μαυρίκιος, να αναδεικνύονται τα τελευταία χρόνια σε διεθνή χρηματοπιστωτικά κέντρα. Αυτά έδωσαν τη δυνατότητα σε μεγάλες διεθνείς επιχειρήσεις να δημιουργήσουν εταιρείες και καταπιστεύματα που συγκάλυπταν το φορολογητέο εισόδημα (Τζαναβάρη, 2019).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Εγκλήματα των Ισχυρών και παγκοσμιοποίηση

Η θεωρία για την εγκληματικότητα των ισχυρών διατυπώθηκε για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1960 από την Κριτική Εγκληματολογία, εντός της οποίας εξελίχθηκε και συστηματοποιήθηκε. Χάρη στην Κριτική Εγκληματολογία ανέπτυξε τα κριτήριά της για τον προσδιορισμό του αντικειμένου της, διαχωρίστηκε από το ποινικό δίκαιο, επιτρέποντάς της τον κριτικό έλεγχο των υποθέσεων του ποινικού δικαίου.

Με αφετηρία την έρευνα του Sutherland για τα εγκλήματα του λευκού κολάρου, τον 21^ο αιώνα έγιναν πολλές και σημαντικές θεωρητικές προσπάθειες για τον εγκληματολογικό ορισμό του εγκλήματος των ισχυρών, με αποκορύφωμα την ανάπτυξη της «ριζοσπαστικής ιδέας του εγκλήματος» που βασίζεται σε τρεις θεμελιώδεις παραδοχές (Lynch, 2017):

α) το έγκλημα συνιστά έναν ορισμό και όχι μια συμπεριφορά, υποδηλώνοντας ότι δεν αποτελεί αναπόφευκτη συνέπεια «φυσικών νόμων», αλλά μάλλον το αποτέλεσμα μιας νομοθετικής διαδικασίας που επηρεάζεται από διακριτά πολιτικά, κοινωνικά, ιδεολογικά και άλλα κριτήρια.

β) Δεν υπάρχουν εμφανή κριτήρια για τον προσδιορισμό του τι συνιστά έγκλημα. Η αοριστία της έννοιας αποτελεί εμπόδιο στην διερεύνησή τους. Τα κριτήρια προδιορισμού μπορεί να αφορούν ηθικές, οικονομικές, επιχειρησιακές ή άλλες διαστάσεις.

γ) Αυτό συνεπάγεται περαιτέρω ότι τα κριτήρια είναι τελικά αυθαίρετα, υπόθεση που δεν υποδηλώνει ότι είναι τυχαία ή ασήμαντα.

Οι προαναφερθείσες εξελίξεις υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα διατύπωσης νέων αντιλήψεων που θα φωτίζουν το σύνολο των εγκληματικών φαινομένων, καθιστώντας έτσι υποχρεωτικό το αίτημα για την ποινικοποίηση φαινομενικά κοινωνικά επιζήμιων συμπεριφορών (Alvesalo & Tombs, 2002). Στο πλαίσιο αυτό, οι έννοιες της «απόκλισης των ελίτ» και των «εγκλημάτων των ισχυρών» ή «εγκλημάτων της εξουσίας», οι οποίες αποτελούν το πλαίσιο της εγκληματικότητας των ισχυρών, έχουν καταγγελτικό και

προγραμματικό σκοπό για το αντικείμενο της έρευνας και τη μεθοδολογία που χρησιμοποιείται. Η έννοια των εγκλημάτων της εξουσίας αφορά ιδιαίτερα επιζήμιες δραστηριότητες και συμπεριφορές που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο μιας επίσημης νομικής οντότητας, ευθυγραμμισμένες με τους επιχειρησιακούς της στόχους και για την επιδίωξη οργανωτικών σκοπών (Ruggiero & Welch, 2008).

Η ταξινόμηση των εγκλημάτων που διαπράττονται από ισχυρούς παράγοντες περιλαμβάνει όπως είδαμε προηγουμένως, το εταιρικό έγκλημα, το κρατικό έγκλημα, το κρατικό-εταιρικό έγκλημα, τα εγκλήματα που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση, ιδίως εκείνα που διαπράττονται από τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, και, σύμφωνα με ορισμένες προοπτικές, το οργανωμένο έγκλημα. Η έννοια, δίνοντας έμφαση στην εξουσία, επιδιώκει πρωτίστως να υπογραμμίσει τις ποικίλες μορφές των οργανισμών (εταιρείες, κράτη, διεθνείς οντότητες) ως αυτόνομων δραστών εγκληματικής δραστηριότητας που έχουν παραβλεφθεί από την εγκληματολογική έρευνα, ενώ δευτερευόντως εξετάζει τους χώρους της εγκληματικότητας των ισχυρών, οι οποίοι εκδηλώνονται όχι στους δρόμους, αλλά στην πολιτική, την οικονομία, τον ανταγωνισμό, το περιβάλλον και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Rothe & Kauzlarich, 2016).

Η παραγωγή ποινικής νομοθεσίας σε εθνικό, διακρατικό και διεθνές επίπεδο είναι σήμερα σημαντική σε όλους τους προαναφερθέντες τομείς. Ο βαθμός ευθυγράμμισης των νεοπροσδιορισμένων ποινικών κατηγοριών με την πραγματικότητα της ελίτ της εγκληματικότητας καθιστά αναγκαία μια ολοκληρωμένη ανάλυση διαφόρων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένου του νομικού τους πλαισίου (ορισμός του εγκλήματος), των υποκειμένων δικαιοδοσίας (φυσικά ή/και νομικά πρόσωπα) και της φύσης της ευθύνης που συνδέεται με τις παραβιάσεις των σχετικών υποχρεώσεων (αστικές, ποινικές, διοικητικές), μεταξύ άλλων, οι οποίες υπερβαίνουν τις παραμέτρους του παρόντος άρθρου. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, τουλάχιστον στην Ελλάδα, η ποινική θεωρία υιοθετεί μια αρνητική προοπτική όσον αφορά τη δυνητική ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, όπως αποδεικνύεται από τη ρήση *societas delinquere non potest*, η οποία αντικατοπτρίζει μια μακροχρόνια νομοθετική προτίμηση (Παπανεοφύτου, 2012).

Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζεται ότι η έλλειψη ανεξάρτητης ανάλυσης των οργανώσεων ως φορέων αυτόνομης εγκληματικής συμπεριφοράς, παράλληλα με την ατομική ποινική

ευθύνη των φυσικών προσώπων που εκτελούν τις οργανωτικές ενέργειες -η σημασία των οποίων μειώνεται λόγω της εναλλαξιμότητας και της αναλωσιμότητάς τους- οδηγεί σε ανεπαρκή απεικόνιση της κοινωνικής πραγματικότητας στο πλαίσιο του ποινικού λόγου. Η ανεπάρκεια αυτή θεωρείται πλέον ως απαράδεκτη ρυθμιστική ανεπάρκεια, η οποία ουσιαστικά ευνοεί μια μορφή συστημικής ατιμωρησίας των εγκληματικών πράξεων των ισχυρών (Χουλιάρας, 2013).

Τόσο οι λογικές της αποκλειστικότητας του Jock Young (2013) και η κοινωνική βουλμία της ύστερης νεωτερικότητας, όσο και οι λογικές της αποπομπής και οι θεμελιώδεις βιαιότητες των προηγμένων πολιτικών οικονομιών της Saskia Sassen (2014), διευκρινίζουν τη σύγχρονη δυναμική του προηγμένου καπιταλισμού και την παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος στο πλαίσιο μιας μετακεϋνσιανής πολυεθνικής παγκόσμιας τάξης. Αυτές οι κοινωνικές πραγματικότητες περιλαμβάνουν τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές λιτότητας και ιδιωτικοποιήσεων, τη διάβρωση του κράτους πρόνοιας, την εξαθλίωση και την περιθωριοποίηση όχι μόνο των γηγενών και των μεταναστευτικών πληθυσμών αλλά και των άλλοτε εργατικών και μεσαίων τάξεων στα ανεπτυγμένα έθνη, παράλληλα με τον σημαντικά μειούμενο ρόλο της μαζικής κατανάλωσης για το κέρδος σε διάφορους οικονομικούς τομείς, ιδίως σε εκείνους που συνδέονται με μια όλο και πιο επιθετική χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση που χαρακτηρίζεται από τη συστημική εξαγωγή και υποβάθμιση των κοινωνικών, οικονομικών και βιοσφαιρικών πόρων (Klein 2007- Harvey 2014).

Η κλίμακα και η τεχνολογική φύση αυτών των εγκλημάτων όχι μόνο εκτοπίζουν τα άτομα από την κοινωνία μειώνοντας τις συμβατικές γεωοικονομικές ζώνες, αλλά διευρύνουν επίσης τους τομείς των σύγχρονων εταιρικών και πολυεθνικών τομέων. Τα εγκλήματα της παγκοσμιοποίησης υποδηλώνουν συγκεκριμένα «εκείνες τις αποδεδειγμένα επιβλαβείς πολιτικές και πρακτικές θεσμών και οντοτήτων που... από την ίδια τους τη φύση συμβαίνουν σε ένα παγκόσμιο πλαίσιο» (Rothe & Friedrichs, 2015). Τα εγκλήματα της παγκοσμιοποίησης διευκολύνονται, εν μέρει, από τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές και τις πράξεις διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, καθώς και από τις ανταγωνιστικές απαιτήσεις της συσσώρευσης κεφαλαίου και των παγκόσμιων αγορών. Η αλληλεπίδραση αυτών των τεσσάρων σφαιρών επιδραστικών συμφερόντων και των καπιταλιστικών σχέσεων

αναπαραγωγής στις εμπορικές δραστηριότητες των εθνών και των πολυεθνικών εταιρειών επηρεάζει συχνά επιζήμια την ευημερία τόσο των ζωικών όσο και των ανθρώπινων πληθυσμών, καθώς και των οικοσυστημάτων και των φυσικών περιβαλλόντων, στα οποία όλοι προσπαθούν να επιβιώσουν. Αυτά τα παγκόσμια εγκλήματα περιλαμβάνουν παραβιάσεις του εθνικού, του διεθνούς και του ανθρωπιστικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένου ενός πλήθους καταχρήσεων και βλαβών, όπως περιβαλλοντική υποβάθμιση, ζητήματα υγείας, αυξημένα επίπεδα φτώχειας, έντονες ανισότητες, παγκόσμια δυσνομία, εκμεταλλευτικές πρακτικές, διάθεση επικίνδυνων αποβλήτων, παραβιάσεις της κυριαρχίας, δολοφονίες και εξαφανίσεις, εξαναγκαστικές εξώσεις, οικειοποίηση πατρογονικών εδαφών, επαναποικισμός, εμπορία ανθρώπων και παραβιάσεις των δικαιωμάτων των εργαζομένων, των γυναικών και των παιδιών (Barak, 2015).

Η έννοια της παγκοσμιοποίησης και οι ριζικές αλλαγές που επέφερε σε κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο, οδήγησε στην ανάγκη ανάπτυξης νέων εννοιών που θα αποκωδικοποιούν τις καινούριες συνθήκες που επικρατούν καθώς και τις επιπτώσεις αυτών. Η σύγχρονη κοινωνία είναι μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία που δομείται κυρίως από κράτη, διεθνείς οργανισμούς και πολυεθνικές εταιρίες. Πλέον δεν μιλάμε για εγχώριες επιβλαβείς πολιτικές αλλά για παγκόσμιες που αναπτύσσονται ή προκαλούνται από παγκοσμιοποιημένους οργανισμούς της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Το ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο αποδεικνύεται συχνά ακατάλληλο για την αντιμετώπιση και τον έλεγχο αυτού του παγκοσμιοποιημένου είδους εγκλήματος και από τη στιγμή που αυτοί οι οργανισμοί μπορούν να χορηγήσουν δάνεια σε κράτη, να υποδείξουν, αν όχι να επιβάλουν, την χάραξη συγκεκριμένης κυβερνητικής πολιτικής, ανεξαρτήτως επιπτώσεων στο κοινωνικό σύνολο καταλήγουν στο να υποτάσουν την ποιότητα της δημοκρατίας στις επιθυμίες της παγκοσμιοποιημένης αγοράς (Χουλιάρας, 2019). Μοναδικό ίσως μέσο για την καλύτερη αντιμετώπιση των παλαιότερων μορφών εγκληματικότητας αλλά και την καταπολέμηση των νέων μορφών αυτής, αποτελεί ο εκσυγχρονισμός του ποινικού δικαίου. Η προστατευτική του λειτουργία οφείλει να ενισχυθεί ώστε να αντιμετωπιστεί οποιαδήποτε εξουσιαστική σχέση, είτε αυτή προέρχεται από παγκόσμιους οργανισμούς, είτε από κυβερνήσεις, ελέγχοντας κάθε μορφή εξουσίας που απειλεί τα ατομικά, κοινωνικά δικαιώματα και τις ελευθερίες που απειλούνται όχι μόνο από το θεσμικό κράτος αλλά και από την οικονομική και κοινωνική εξουσία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Ο ρόλος της Διαφθοράς στα Εγκλήματα των Ισχυρών

Η διαφθορά, έννοια διαχρονική, έχει κεντρικό ρόλο στις παράνομες ενέργειες των ισχυρών. Είναι ένα φαινόμενο που εκδηλώνεται και εξαφανίζεται ‘ως δια μαγείας’, καθιστώντας τη ρύθμισή του δύσκολη. Ορίζεται ως ένα διαδεδομένο αδίκημα, μια τυπική μέθοδος που χρησιμοποιείται από τους ισχυρούς για την επίτευξη των στόχων τους (Βιδάλη, 2017). Πρόκειται για ένα κοινωνικό, καθώς και ποινικό φαινόμενο, που διακρίνεται από τα ακόλουθα στοιχεία: άδικες συναλλαγές, έλλειψη διαφάνειας και ιδιοτελή κίνητρα και στόχους. Πρόκειται για ένα διφορούμενο φαινόμενο που στερείται ενός καθολικά αποδεκτού ορισμού που να περιλαμβάνει όλες τις μορφές και τις ποικιλίες του. Η ποινικοποίηση είναι διφορούμενη- αφορά δραστηριότητες που σηματοδοτούν περιπτώσεις διαφθοράς. Ο Ποινικός Κώδικας δεν τυποποιεί το αδίκημα της διαφθοράς- μάλλον, προσεγγίζει τα αδικήματα της δωροδοκίας τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα (Μπιτζιλέκης, 2009).

Η ουσία της διαφθοράς έγκειται στη δωροδοκία και τη δωροληψία που αφορούν δημόσιους αξιωματούχους και υπαλλήλους. Η έννοια περιλαμβάνει την πράξη της παροχής ή της υπόσχεσης αθέμιτης ανταμοιβής, υλικής ή άυλης, σε ένα άτομο το οποίο, αποδεχόμενο την ανταμοιβή, παραβιάζει τις υποχρεώσεις του στο πλαίσιο της δημόσιας υπηρεσίας ή ενός οργανισμού, που αφορούν νόμιμες ή παράνομες πράξεις και παραλείψεις, στις οποίες ο παρέχων την ανταμοιβή έχει έννομο συμφέρον. Η έννοια της διαφθοράς περιλαμβάνει τη χορήγηση πλεονεκτημάτων για την προώθηση ευνοϊκού περιβάλλοντος, που συνδέεται με άλλες ενέργειες, όπως η κατάχρηση εξουσίας, η εξαπάτηση και η ψευδολογία, οι οποίες θεωρούνται ποινικά αδικήματα. Η διαφθορά αποτελεί σημαντική κοινωνική απειλή, καθώς υπονομεύει την αποτελεσματικότητα του κυβερνητικού μηχανισμού, προκαλώντας έτσι ζημία στην κοινωνία και επηρεάζοντας αρνητικά την ευημερία του πληθυσμού (Γκμπάντι-Καιάφα, 2014). Η διαφθορά εκδηλώνεται επίσης στο εσωτερικό του συστήματος ποινικής καταστολής και του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Ο αντίκτυπός της σε αυτόν τον τομέα υπονομεύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς της δικαιοσύνης, τη

νομιμότητα και τελικά την ίδια τη δημοκρατία. Παρακάμπτει τους ελέγχους ή τις εγγυήσεις ότι τα διεφθαρμένα άτομα αποκλείονται από τη διαδικασία καταδίκης- επιπλέον, καλλιεργεί μια κουλτούρα ατιμωρησίας μεταξύ των ισχυρών και μια τάση για αυξημένο έλεγχο μεταξύ των απλών κατηγορουμένων (Καρύδης, 2010).

Η διαφθορά αντιπροσωπεύεται όχι μόνο μέσω της δωροδοκίας ή της διαφθοράς των αρχών, αλλά και μέσω μη χρηματικών επιρροών. Το θεμέλιο της διαφθοράς εντός του συστήματος δικαιοσύνης είναι η δωροδοκία δικαστικών λειτουργών, η οποία χαρακτηρίζεται ως ποινικό αδίκημα βάσει του άρθρου 237 του Ποινικού Κώδικα. Η παράγραφος 1 αφορά τη δωροδοκία, ενώ η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου αφορά ειδικά τη δωροδοκία δικαστικών αρχών. Ο δράστης και ο δικαιούχος της παρούσας μπορεί να είναι δικαστικός λειτουργός ή διαιτητής, με σκοπό της δωροδοκίας μια πράξη ή παράλειψη κατά την εκτέλεση των αρμοδιοτήτων τους στην απονομή της δικαιοσύνης. Παράλληλα με τον δικαστικό λειτουργό, μπορεί επίσης να περιλαμβάνει τον εισαγγελέα, τον ανακριτή, τον ειρηνοδίκη και τους ενόρκους. Το 2000 σημειώθηκαν στην Ελλάδα αρκετά περιστατικά που αφορούσαν δικαστικούς λειτουργούς που δέχθηκαν δωροδοκίες για ευνοϊκές αποφάσεις και ανακριτές που δωροδοκήθηκαν για να επισπεύσουν τη διάρκεια των υποθέσεων. Η αποκάλυψή τους προκάλεσε έρευνες σχετικά με την εποπτεία της ακεραιότητας των δικαστών και του δικαστικού σώματος στο σύνολό του (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019).

Το διεθνές ενδιαφέρον έχει στραφεί στο να καταστείλει πράξεις διαφθοράς και πιο συγκεκριμένα πράξεις δωροδοκιών μέσα από το ποινικό δίκαιο. Μια σειρά συμβάσεων συστάσεων αλλά και νομικών κειμένων συντάχθηκαν τα τελευταία χρόνια από τους κορυφαίους διεθνείς οργανισμούς όπως είναι ο ΟΟΣΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το συμβούλιο της Ευρώπης και ο ΟΗΕ. Κεντρικός στόχος όλων είναι το ποινικό δίκαιο να ακολουθεί παγκοσμίως την κατεύθυνση αποτελεσματικής και με ενιαίο τρόπο αντιμετώπισης των αδικημάτων που σχετίζονται με την δωροδοκία και τη διαφθορά, ειδικότερα όσον αφορά τα αδικήματα δωροδοκίας από την πλευρά ξένων δημόσιων λειτουργών (Κουράκης, 2013). Πρέπει ωστόσο, να αναφέρουμε ότι υπάρχει σίγουρα μια ανακολουθία ως προς την ποινική μεταχείριση των ατόμων που συμμετέχουν σε εγκλήματα διαφθοράς, ανάμεσα στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυρίως λόγω των αποκλίσεων στις εθνικές τους νομοθεσίες.

Οι συζητήσεις σχετικά με τη διαφθορά, ιδίως στις σχέσεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, έχουν αναδείξει σε περίοπτη θέση το πολιτικό σύστημα και την πολιτική διαφθορά (Bezlon & Gounev, 2012). Οι πολιτικοί έχουν εμπλακεί σε διαφθορά, η οποία εκδηλώνεται ως δωροδοκία ή παράνομη δωροληψία. Η πολιτική διαφθορά προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη σύγχρονη εγκληματολογική επιστήμη. Συγχωνεύει χαρακτηριστικά που περιλαμβάνουν την κοινωνική, οικονομική και πολιτική εξουσία, αποτελώντας, ως εκ τούτου, μια σύνθετη πρόκληση για τα ρυθμιστικά πλαίσια. Το έργο του εντοπισμού και της ρύθμισης τέτοιων γεγονότων φέρνει αντιμέτωπους τους σύγχρονους εγκληματολόγους και τους νομοθέτες που προσπαθούν να αποσαφηνίσουν την κατανόησή τους. Στο ποινικό δίκαιο της Ελλάδας, επιτεύχθηκε με το Ν.4254/2014 μια σημαντική διεύρυνση της εγγώριας ποινικής εξουσίας προς τα εγκλήματα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας, μέσω της κωδικοποίησης των έως τότε διάσπαρτων και αλληλοκαλυπτόμενων διατάξεων για τα λεγόμενα 'εγκλήματα διαφθοράς'. Εν συνεχεία, η νομοθετική τυποποίηση της διαφθοράς επιτελέστηκε περαιτέρω με τους Ν4619/2019 και 4637/2019, όπου εστίασαν αναλυτικά στα εγκλήματα διαφθοράς που τελέστηκαν τόσο στην ημεδαπή όσο και στην αλλοδαπή.

Η διαφθορά υπάρχει σε όλους τους τομείς του εγκλήματος που συνδέονται με δομές εξουσίας με επιρροή. Αφορά τα πρόσωπα που βρίσκονται στη δημόσια διοίκηση και παραβιάζουν τις ευθύνες και τους κανονισμούς τους για προσωπικό όφελος, υπονομεύοντας έτσι τα κοινωνικά ιδεώδη (Ράικος, 2006). Ο Λάζος (Ράικος, 2006) παρουσιάζει τη διαφθορά ως δομικό κοινωνικό φαινόμενο, που χαρακτηρίζεται από τη διαρκή παρουσία της στην κοινωνία, λειτουργώντας ως μοντέλο «παράνομης δωροδοκίας». Τα κύρια πλεονεκτήματά της περιλαμβάνουν την προσβασιμότητα που παρέχει ως πλαίσιο ευκαιριών και την επακόλουθη εκμετάλλευση αυτών των ευκαιριών (Ράικος, 2006).

Οι δύο προοπτικές της έννοιας της διαφθοράς έχουν προκαλέσει σημαντικό ενδιαφέρον. Η αρχική πτυχή αφορά την κωδικοποίηση συγκεκριμένων εκδηλώσεων της διαφθοράς ως εγκληματικής συμπεριφοράς στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου. Η εστίαση στρέφεται στα θεμελιώδη στοιχεία της ως άδικης και αποδιδόμενης πράξης. Σύμφωνα με την παραδοχή του «nullum crimen, nulla poena sine lege», κάθε εγκληματική συμπεριφορά χαρακτηρίζεται ως έγκλημα διαφθοράς, όπως περιγράφεται από τον ποινικό νομοθέτη. Με την αυστηρή έννοια, η διαφθορά είναι μια συμβατική εγκληματική πράξη κατά την οποία ένα άτομο που κατέχει δημόσιο αξίωμα καταχράται τη θέση του για προσωπικό όφελος ή

προς όφελος άλλων. Η εκμετάλλευση αυτή κωδικοποιείται από τον νομοθέτη ως ποινικό αδίκημα. Αυτή η μεθοδολογία συνδέει τη διαφθορά με τα αδικήματα δωροδοκίας.

Η δεύτερη προσέγγιση ορίζει τη διαφθορά ως την κατάχρηση της κυβερνητικής εξουσίας για προσωπικό όφελος. Η μέθοδος αυτή περιλαμβάνει επίσης τη συναλλακτική αλληλεπίδραση μεταξύ της δημόσιας αρχής και τρίτων. Η έννοια αυτή αφορά την αποφυγή και την παραμέληση της ακεραιότητας, της νομιμότητας και των εμπιστευτικών ευθυνών μιας δημόσιας οντότητας για την απόκτηση οφέλους για τον εαυτό του ή για τρίτους. Ο όρος αυτός έχει χρησιμοποιηθεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Ηνωμένα Έθνη (Ράικος, 2006). Η δεύτερη μέθοδος περιλαμβάνει τις πράξεις και τις παραλείψεις των δημόσιων λειτουργών και υπαλλήλων στα σύγχρονα κοινωνικοοικονομικά πλαίσια, περιλαμβάνοντας τις ποικίλες εκφράσεις της διαφθοράς στη δημόσια εξουσία σε σχέση με τον συγκεκριμένο χρόνο, την ιστορία και τον τόπο εμφάνισης (Ράικος, 2006).

Ο E. Sutherland στο έργο του “Is White Collar Crime, Crime?”, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι από τα εγκλήματα των ισχυρών, μόνο ένα ποσοστό της τάξης του 3% έφτανε στο ποινικό ακροατήριο αφού στις περισσότερες των περιπτώσεων παρακαμπτόταν η προβλεπόμενη ποινική διαδικασία. Οι στρατηγικές κατά της διαφθοράς που εφαρμόστηκαν τα τελευταία 15 χρόνια περιλαμβάνουν πέντε βασικές πτυχές (Krambia-Kapardis & Courakis, 2016):

- α) Τη διαμόρφωση μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής και ενός εθνικού στρατηγικού σχεδίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς,
- β) Τη συγκρότηση ενός εκτελεστικού οργάνου, το οποίο είναι επιφορτισμένο με τον σχεδιασμό, τον έλεγχο και τη διαμόρφωση πολιτικής για την εποπτεία της εκτέλεσης της προαναφερθείσας στρατηγικής.
- γ) Μεταρρύθμιση του νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου για τη θέσπιση και εκτέλεση μέτρων κατά της διαφθοράς.
- δ) Νομικές ενέργειες και θεσμικές μεταρρυθμίσεις για τη θέσπιση και εκτέλεση μέτρων για την αποφυγή της διαφθοράς,

ε) Πολιτικές ευαισθητοποίησης και κατάρτισης σε θέματα ακεραιότητας, διαφάνειας και αξιοκρατίας.

Εν κατακλείδι, για να αντιμετωπιστούν όχι μόνο πρακτικά αλλά και ουσιαστικά οι πράξεις διαφθοράς, που εισχωρούν στον δημόσιο βίο, τον παραμορφώνουν κατά βούληση και αλλοιώνουν την ίδια την ουσία του δημοκρατικού πολιτεύματος, απαιτείται η διαμόρφωση ενός ευρύτερου θεσμικού πλαισίου που θα καταφέρει να χαρακτηρίσει, να φανερώσει και να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της διαφθοράς και των εγκλημάτων των ισχυρών σε όλη του την έκταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Επιπτώσεις στην κοινωνική πραγματικότητα

Στην προσπάθεια ερμηνείας της απόφασης του ανθρώπου να διαπράξει μια οικονομική απάτη, διατυπώθηκε για πρώτη φορά κατά τη δεκαετία του 1950 στην Αμερική η έννοια του ‘Τριγώνου της απάτης’. Οι μεταβλητές που συμβάλλουν στη διάπραξη των εγκλημάτων των ισχυρών κατηγοριοποιούνται συνήθως σε τρεις ομάδες: «κίνητρο», “ευκαιρία” και “εκλογίκευση” (Μάρκοβιτς, 2022). Με τον όρο «κίνητρο» αναφερόμαστε στην ώθηση που αναγκάζει ένα άτομο να συμμετάσχει σε μια δραστηριότητα, είτε αυτή είναι δίκαιη είτε άδικη. Το πρωταρχικό κίνητρο που ωθεί πολλά άτομα να συμμετάσχουν σε οικονομικό παράπτωμα είναι συνήθως το οικονομικό κέρδος. Η «ευκαιρία», στο πλαίσιο των οικονομικών εγκλημάτων, υποδηλώνει τη δυνατότητα ενός ατόμου να διαπράξει τέτοιες παράνομες πράξεις χωρίς άμεση ανίχνευση. Σύμφωνα με τον Μάρκοβιτς (2022), η «ευκαιρία» αυτή είναι τόσο μεγαλύτερη όσο υψηλότερη είναι η θέση του ατόμου στην κοινωνία και πορεύεται χέρι με χέρι με την ικανότητα του ατόμου να μπορεί να δει ότι υπάρχει ευκαιρία. Τότε είναι που ατομικά χαρακτηριστικά, πέραν της τεχνογνωσίας, όπως ο έλεγχος του άγχους, η αυτοπεποίθηση, η ευκολία στην πειθώ και στο ψεύδος, η ικανότητα χειραγώγησης των υπολοίπων, απαιτούνται προκειμένου η ευκαιρία να γίνει εκμεταλλεύσιμη. Η «εκλογίκευση» είναι μια προσπάθεια να δικαιολογηθούν οι παράνομες και ανήθικες πράξεις του δράστη, με στόχο τη νομιμοποίηση της εσφαλμένης πράξης στη συνείδησή του, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν αδικίες που του προκάλεσε η εταιρεία.

Η σχέση μεταξύ των τριών αυτών στοιχείων είναι αδιάσπαστη και αρκεί η εξαφάνιση του ενός για να καταπολεμηθεί η απάτη. Τα τρία αυτά στοιχεία έχουν αξιοποιηθεί από τις ελεγκτικές υπηρεσίες και τις αρχές ως δείκτες επικινδυνότητας προκειμένου να επιτύχουν μια ανάλυση διαχείρισης κινδύνου οικονομικής απάτης (Μάρκοβιτς, 2022). Η πρόληψη της απάτης έχει να κάνει με την εξαφάνιση των ευκαιριών για τη διάπραξη ενός εγκλήματος, αλλά το στοιχείο που απαιτείται είναι η θεσμική θωράκιση των οργανισμών (κρατικών και ιδιωτικών) σε συνδυασμό με την καλλιέργεια της κουλτούρας διαφάνειας προς την αντιμετώπιση περιπτώσεων απάτης (Μάρκοβιτς, 2022).

Όπως αναφέρει η Βιδάλη (2019) οι αλλαγές στην εγκληματικότητα οφείλονται σε ευρύτερες κοινωνικές μεταβολές (αλλαγή συνόρων, εσωτερική μετανάστευση, αλλαγή κυρίαρχου οικονομικού τύπου) που επιτείνουν την επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος. Είναι ένα φαινόμενο σύνθετο και πολυδιάστατο που σχετίζεται όχι μόνο με τις συνθήκες και τις λειτουργίες της νομοθέτησης αλλά και με γενικότερα κοινωνικά προβλήματα και για το λόγο αυτό απασχολεί συστηματικά τις δημόσιες πολιτικές (Βιδάλη, 2019).

Θεωρείται δεδομένο ότι τα εγκλήματα των ισχυρών επηρεάζουν κρίσιμες πτυχές της σύγχρονης κοινωνικής ύπαρξης. Τα οικονομικά σκάνδαλα που ταλάνησαν και την Ελλάδα την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, συμπεριλαμβανομένης της πτώσης επιφανών τραπεζών και της απάτης στις συντάξεις, το σκάνδαλο της Siemens, το σκάνδαλο των πολεμικών εξοπλισμών και τόσα άλλα, υπονομεύουν την αξιοπιστία του όχι μόνο του χρηματοπιστωτικού τομέα με τον οποίο συνδυάζονται, αλλά και την αξιοπιστία του ίδιου του συστήματος και του πολιτεύματος. Η φοροδιαφυγή και η απάτη στον δημόσιο τομέα μειώνουν τους δημόσιους πόρους που διατίθενται για την υγεία, την εκπαίδευση και την πρόνοια. Οι επιζήμιες ενέργειες των εταιρειών θέτουν σε κίνδυνο την ευημερία των εργαζομένων και των καταναλωτών, ενώ παράλληλα επηρεάζουν αρνητικά τη δημόσια υγεία και το περιβάλλον (Croall, 2001). Δυστυχώς, σχεδόν κάθε επιχείρηση μπορεί να επηρεαστεί από τα εγκλήματα των ισχυρών αφού μπορεί να παραμένουν απαρατήρητα για πολλούς λόγους, επιμένοντας για χρόνια χωρίς επαρκή εποπτεία. Αυτό μπορεί να επιφέρει σημαντικές οικονομικές απώλειες για την επιχείρηση ή, σε σοβαρές περιπτώσεις, να οδηγήσει σε μόνιμη παύση της λειτουργίας της (Benson & Simpson, 2017), με όποιες κοινωνικές συνέπειες αυτό ακολουθεί.

Τα εγκλήματα των ισχυρών, ενώ θεωρητικά, δεν συνδέονται άμεσα με τη βία μπορούν να αποφέρουν βίαιες επιπτώσεις (Kerrigan, 2013). Υπάρχουν και οι περιπτώσεις που ένα υποσύνολο εγκληματιών αυτής της κατηγορίας διαπράττει φόνο για να αποτρέψει την αποκάλυψη των αδικημάτων τους. Τα θύματα της εγκληματικότητας του λευκού κολάρου, κατά κύριο λόγο εντός του εταιρικού τομέα, μπορεί να πάθουν καρδιακή προσβολή, να αυτοκτονήσουν ή να υποστούν ανεπανόρθωτη βλάβη στη ζωή τους. Οι έρευνες δείχνουν

ότι το σωματικό και συναισθηματικό στρες που προκαλεί το έγκλημα του λευκού κολάρου παραλληλίζεται με αυτό που υφίστανται τα θύματα της βίας του δρόμου. Επιπλέον, αποδεικνύεται ότι η συνολική οικονομική επιβάρυνση του οικονομικού εγκλήματος ξεπερνά κατά πολύ εκείνη του εγκλήματος του δρόμου και ότι τα άτομα έχουν σημαντικά περισσότερες πιθανότητες να πέσουν θύματα οικονομικού εγκλήματος από ό,τι εγκλήματος του δρόμου. Οι κοινωνικές επιπτώσεις του εκτεταμένου οικονομικού εγκλήματος είναι άμεσα εμφανείς, αποσταθεροποιώντας την κοινωνία, επιδεινώνοντας τη διαφορά μεταξύ εύπορων και φτωχών ατόμων και διαβρώνοντας την κοινωνική συνοχή, παρεμποδίζοντας έτσι την οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, εάν οι εμπορικές επιχειρήσεις εμπλέκονται σε απάτες και ξέπλυμα χρήματος για εγκληματικές επιχειρήσεις, τότε ο εγκληματίας του λευκού κολάρου διευκολύνει και προωθεί ενεργά το βίαιο έγκλημα του δρόμου. Τα εγκλήματα των ισχυρών παραβιάζουν θεμελιωδώς τις δυνατότητες ζωής των ατόμων, περιορίζοντας την πρόσβασή τους σε πόρους και ευκαιρίες (Kerrigan, 2013).

Όπως αναφέρει ο Sutherland (1939), η εγκληματικότητα των ισχυρών διαφέρει από την εγκληματικότητα των κατώτερων τάξεων μόνο επειδή ο νόμος εφαρμόζεται διαφορετικά. Δηλαδή, ενώ τα εγκλήματα των κατώτερων τάξεων τα χειρίζονται αστυνομικοί, εισαγγελείς και δικαστές καταλήγοντας σε δυσβάσταχτες ποινές φυλάκισης μέχρι και θανάτωσης, τα εγκλήματα των ισχυρών, που σπανίως εντοπίζονται, τα χειρίζονται επιθεωρητές, διοικητικά συμβούλια και επιτροπές, δεν οδηγούν σε καμία επίσημη ενέργεια και καταλήγουν σε κυρώσεις διοικητικής μορφής (παύση, απώλεια άδειας, χρηματική αποζημίωση). Σαν συνέπεια λοιπόν του ότι αντιμετωπίζονται διαφορετικά, δεν αντιλαμβάνονται από το κοινωνικό σύνολο ως πραγματικοί εγκληματίες, αλλά ακόμα περισσότερο ούτε και οι ίδιοι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως τέτοιους. Η επιλεκτική λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος είναι στενά συνδεδεμένη με την νομοθέτηση, με την επιλεκτική λειτουργία των ποινικών διατάξεων, με τις διαδικαστικές παραβιάσεις της αστυνομίας, τα δικαστήρια και το σωφρονιστικό προσωπικό και σχετίζονται με την κοινωνικοοικονομική θέση των συλληφθέντων, των κατηγορούμενων και των καταδίκων (Βιδάλη, 2017). Παράλληλα, η δικαστική διαφθορά και η πολιτική χειραγώγηση της ποινικής δικαιοσύνης είναι επιπλέον παράγοντες που ενισχύουν την ανισότητα στην διαχείριση των εγκλημάτων των ισχυρών. Ακόμα και στον τομέα της πρόληψης των εγκλημάτων των ισχυρών εντοπίζεται διαφοροποίηση που οδηγεί στον αποκλεισμό μέτρων

κοινωνικής προστασίας, μέτρων δηλαδή που θα λειτουργούσαν αποτρεπτικά και προστατευτικά απέναντι στο σύνολο της κοινωνίας.

Οι διεθνείς στατιστικές δείχνουν ότι οι εγκληματίες του λευκού κολάρου έχουν 36% πιθανότητα φυλάκισης, αλλά η πιθανότητα για τους άλλους παραβάτες είναι 53% για μη βίαια αδικήματα και 80% για βίαια εγκλήματα. Οι διεθνείς έρευνες τεκμηριώνουν τη διαφορετική μεταχείριση των εγκληματιών του λευκού κολάρου, αποκαλύπτοντας συνεπή ευρήματα τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική, που δείχνουν ότι τα άτομα που διαθέτουν πλούτο, διασημότητα, φήμη και επιρροή δικάζονται διαφορετικά από εκείνα που δεν διαθέτουν αυτά τα χαρακτηριστικά. Μόλις το 5,4% των εγκληματιών του λευκού κολάρου που συλλαμβάνονται εκτίουν τελικά ποινή φυλάκισης, αλλά το υπόλοιπο 94,5% υποβάλλεται σε εκτεταμένη νομική διαδικασία (Μάνδρου, 1999).

Οι επιπτώσεις των εγκλημάτων των ισχυρών είναι επιζήμιες τόσο για τις εθνικές οικονομίες όσο και για την κοινωνική σταθερότητα και ευημερία. Σύμφωνα με το site BrandonGaille, τα εγκλήματα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα ένα ετήσιο κόστος που υπερβαίνει τα 400 δισεκατομμύρια δολάρια για τις αμερικανικές επιχειρήσεις, με τη μέση επιχείρηση να χάνει πάνω από 9 δολάρια ανά ημέρα εργασίας και σχεδόν το 6% των πωλήσεών της ετησίως λόγω της παραβατικής συμπεριφοράς των εργαζομένων. Μια ανάλογη έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο εκτίμησε τον ετήσιο οικονομικό αντίκτυπο του εγκλήματος του λευκού κολάρου σε 13,8 δισεκατομμύρια λίρες. Αυτά τα ανησυχητικά στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι 1 στα 4 νοικοκυριά μπορεί να επηρεαστεί αρνητικά από τέτοια εγκλήματα, με το 17% των ερωτηθέντων να αναγνωρίζει την εμπειρία του με οικονομικά εγκλήματα. Η αντίληψη της οικονομικής βλάβης από τέτοια εγκλήματα επιμένει στον κοινωνικό ιστό και συνέβαλε στην πεποίθηση ότι η Μεγάλη Διεθνής Ύφεση του 2008-2009 ήταν κυρίως αποτέλεσμα αυτών των οικονομικών παραβάσεων (Ρουκουτάκη, 2021). Επιπλέον, οι οικονομικές ατασθαλίες δημιουργούν αισθήματα δυσπιστίας και επιφυλακτικότητας μεταξύ των δυνητικών επενδυτών και πολλών ενδιαφερομένων έναντι των εταιρειών που εμπλέκονται σε τέτοια οικονομικά σκάνδαλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

Συγκριτική ανάλυση της εγκληματικότητας των ισχυρών ανά κομβικά ιστορικά σημεία της ελληνικής ιστορίας των τελευταίων δεκαετιών

Το θέμα της ατιμωρησίας και της απόδοσης ευθυνών για εγκλήματα που διαπράττονται από τους ισχυρούς αποτελεί εδώ και καιρό αντικείμενο κριτικής εξέτασης στην κοινωνιολογία, το δίκαιο και τις πολιτικές επιστήμες. Το ζήτημα αυτό στην Ελλάδα έχει συνδεθεί στενά με την ιστορική εξέλιξη του έθνους, τις κοινωνικές αλλαγές και τις νομικές εξελίξεις. Μια ανάλυση που παρουσιάζει την ύπαρξη του φαινομένου σε κρίσιμες ιστορικές στιγμές αποκαλύπτει επίμονα μοτίβα και αξιοσημείωτες διαφορές, που επηρεάζονται από τις αλλαγές στη διακυβέρνηση, τις κρίσεις και τη μεταβαλλόμενη λειτουργία της κοινωνίας των πολιτών (Featherstone & Papadimitriou, 2008).

Η κατάρρευση της στρατιωτικής κυβέρνησης το 1974 σηματοδότησε μια κομβική στιγμή στην ελληνική ιστορία. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι ηγέτες της χούντας διώχθηκαν για τα εγκλήματά τους, οδηγώντας σε εξέχουσες καταδίκες, μεταξύ των οποίων και ισόβια για σημαντικά άτομα. Η περίοδος αυτή αντιπροσώπευε μια απομάκρυνση από τον αυταρχισμό και μια αναδυόμενη αφοσίωση στη λογοδοσία. Παρ' όλα αυτά, η ευρύτερη πολιτική ελίτ και οι οικονομικοί ολιγάρχες απέφυγαν κατά κύριο λόγο την εξέταση για τη συμμετοχή τους στη διευκόλυνση ή το κέρδος από τη δικτατορία (Varoufakis, 2017).

Παρόλο που οι στρατιωτικοί ηγέτες αντιμετώπισαν επιπτώσεις, τα οικονομικά εγκλήματα και η διαφθορά που συνδέονται με σημαίνοντα πρόσωπα κατά την περίοδο της χούντας παρέμειναν ανεξιχνίαστα. Οι υποθέσεις αυτές ενίσχυσαν την εμπιστοσύνη του κοινού στους δημοκρατικούς θεσμούς, ενώ ταυτόχρονα αποκάλυψαν την επιλεκτική δικαιοσύνη. Στη δεκαετία του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000 σημειώθηκε σημαντική οικονομική φιλελευθεροποίηση και ενσωμάτωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εποχή αυτή γνώρισε μια έξαρση των σκανδάλων διαφθοράς που αφορούσαν πολιτικές ελίτ, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την υπόθεση δωροδοκίας της Siemens. Παρά τα σημαντικά

αποδεικτικά στοιχεία, οι νομικές διαδικασίες εξελίχθηκαν υποτονικά, επιτρέποντας σε αρκετούς παραβάτες να αποφύγουν τις συνέπειες λόγω διαδικαστικών καθυστερήσεων, νομικών ασάφειας ή πολιτικών παρεμβάσεων (Aspridis & Poulana, 2021).

Οι διαρθρωτικές ελλείψεις του δικαστικού συστήματος και η «πολιτική ασυλία» που χορηγείται στα μέλη του Κοινοβουλίου ενέτειναν το πρόβλημα. Αυξανόμενη απογοήτευση από τους πολιτικούς ηγέτες και τους θεσμούς, που οδήγησε σε μείωση της εμπιστοσύνης του κοινού. Η ελληνική κρίση χρέους αποκάλυψε τη διάχυτη διαφθορά, τη φοροδιαφυγή και την οικονομική κακοδιαχείριση μεταξύ της ελίτ της χώρας. Παρά τη διεθνή πίεση από φορείς όπως η ΕΕ και το ΔΝΤ που συνηγορούσαν υπέρ των μεταρρυθμίσεων, η λογοδοσία παρέμεινε περιορισμένη. Εξέχουσες περιπτώσεις, όπως η "λίστα Λαγκάρντ" των φοροφυγάδων, σπάνια οδήγησαν σε καταδίκες ή σημαντικές ποινές (Varoufakis, 2017).

Τα δίκτυα της ελίτ προστάτευαν άτομα με επιρροή, εκμεταλλευόμενα συχνά τις νομικές περιπλοκές και τις ανεπάρκειες του δικαστικού συστήματος. Τα τελευταία χρόνια, υπήρξε αυξημένη ευαισθητοποίηση και ακτιβισμός του κοινού για θέματα ατιμωρησίας, που εν μέρει τροφοδοτήθηκε από την παγκόσμια έξαρση των κινημάτων κοινωνικής δικαιοσύνης και των μέσων ενημέρωσης που έκαναν έρευνες. Περιστατικά αστυνομικής επιθετικότητας, περιβαλλοντικών αδικημάτων και εταιρικών παραπτώματων έχουν συγκεντρώσει την προσοχή- ωστόσο, τα συστημικά ζητήματα παραμένουν (Kostakos, 2010).

Παρά τις πολλές προόδους, συμπεριλαμβανομένων σημαντικών καταδικαστικών αποφάσεων, η λογοδοσία παραμένει συχνά ασυνεπής. Αναζωπυρώθηκαν οι συζητήσεις σχετικά με το κράτος δικαίου και τη λειτουργία της κοινωνίας των πολιτών στη διασφάλιση της λογοδοσίας της εξουσίας. Το χρονικό της ατιμωρησίας και της τιμωρίας στην Ελλάδα απεικονίζει ευρύτερες θεωρητικές ιδέες σχετικά με τη δυναμική της εξουσίας, τη θεσμική αδράνεια και την κοινωνική κινητοποίηση. Οι οντότητες με επιρροή χειραγωγούν τα νομικά και πολιτικά πλαίσια για να αποφύγουν την ευθύνη, διατηρώντας συχνά κύκλους ατιμωρησίας. Ιστορικές κληρονομίες, όπως οι πελατειακές σχέσεις και η δικαστική ανικανότητα, διαιωνίζουν τη συνέχεια της ατιμωρησίας διαχρονικά (Varoufakis, 2017).

Οι περίοδοι κρίσεων, όπως οι μεταβάσεις στη δημοκρατία ή οι κρίσεις χρέους, παρουσιάζουν ευκαιρίες για μεταρρυθμίσεις, ενώ ταυτόχρονα εκθέτουν την επιμονή των καθιερωμένων συστημάτων εξουσίας. Το επίμονο φαινόμενο της ατιμωρησίας για τα

εγκλήματα των ισχυρών έχει σημαντικές προεκτάσεις για την ελληνική κοινωνία (Varoufakis, 2017):

- Διάβρωση της εμπιστοσύνης: Η αντίληψη της επιλεκτικής δικαιοσύνης υπονομεύει την εμπιστοσύνη του κοινού στους δημοκρατικούς θεσμούς και στο κράτος δικαίου.
- Κοινωνική πόλωση: Οι ανισότητες στη λογοδοσία επιτείνουν τις διαιρέσεις μεταξύ των ελίτ και του ευρύτερου πληθυσμού.
- Ανταπόκριση της κοινωνίας των πολιτών: Τα κινήματα βάσης, η ερευνητική δημοσιογραφία και η διεθνής συνηγορία έχουν αναδειχθεί σε κρίσιμες δυνάμεις για την αλλαγή.

Ενώ έχει σημειωθεί πρόοδος σε ορισμένες συγκυρίες, τα διαρκή πρότυπα επιλεκτικής δικαιοσύνης υπογραμμίζουν την ανάγκη για συστημικές μεταρρυθμίσεις. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων είναι απαραίτητη για την προώθηση μιας πιο δίκαιης και υπεύθυνης κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

Ατιμωρησία ή τιμωρητικότητα των Εγκλημάτων των Ισχυρών;

Η επιβολή απαγορεύσεων αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα κάθε πολιτισμού, καθώς οριοθετεί τα όρια των πολιτών για την προώθηση της κοινωνικής συνοχής. Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα εφάρμοσε σημαντική αύξηση των προστίμων μέσω μιας αντεγκληματικής πολιτικής που αποσκοπεί στην τιμωρία των παραβατών και την αποτροπή μελλοντικών εγκληματικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, ο νομοθέτης προσπαθεί να διασφαλίσει ότι οι αρχές της ισότητας και της αναλογικότητας τηρούνται τόσο κατά τη διαμόρφωση των νομικών διατάξεων όσο και κατά την επιβολή των ποινών στους παραβάτες. Η προσπάθεια αυτή δεν είναι εμφανής στην πράξη, ιδίως όσον αφορά τους οικονομικούς εγκληματίες και τα αδικήματά τους, τα οποία διαπράττονται κυρίως από άτομα των ανώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων (συνχά αναφέρονται ως εγκληματίες του λευκού κολάρου). Σε αυτές τις περιπτώσεις, παρατηρούμε διακριτική μεταχείριση απέναντί τους σε σύγκριση με τους απλούς παραβάτες, η οποία μπορεί να εκδηλώνεται ως έλλειψη δίωξης, ατιμωρησία ή επεικής ποινική μεταχείριση. Έτσι, με μια πρώτη ματιά, η ατιμωρησία γίνεται αντιληπτή από πολλούς ως η έλλειψη επιβολής του νόμου, που διασφαλίζει ταυτόχρονα τους ενόχους και τους παραβάτες, διευκολυνόμενη κυρίως από τα νομοθετήματα περί ατιμωρησίας ή άλλους μηχανισμούς που έχουν σχεδιαστεί για να αποτρέπουν τη δίωξη ατόμων που έχουν διαπράξει εγκληματικές πράξεις. Παρ' όλα αυτά, ο όρος ατιμωρησία περιλαμβάνει σημαντικά περισσότερα από τα προαναφερθέντα στοιχεία (Rauchfuss & Schmolze, 2008).

Ο όρος ατιμωρησία δηλώνει ρητά ένα κοινωνικό ζήτημα που χαρακτηρίζει και επηρεάζει συλλογικά την κοινωνία, διαιωνίζοντας μια ατμόσφαιρα καταπίεσης. Η κατάσταση ατιμωρησίας διαιωνίζει την αποτυχία αναγνώρισης των αδικιών που υφίστανται τα θύματα και, κατά συνέπεια, την αποζημίωσή τους για τα εγκλήματα που διαπράττονται από κοινωνικά κυρίαρχες ομάδες. Η ατιμωρησία αποτελεί συχνά σημαντικό εμπόδιο για την αποκατάσταση των επιζώντων. Κατά συνέπεια, υπάρχουν περιπτώσεις όπου τα θύματα απόπειρας εγκλήματος υφίστανται ψυχολογικά και διανοητικά τραύματα που επιμένουν σε

όλη τους τη ζωή. Για να αντιμετωπιστεί η προαναφερθείσα κατάσταση, είναι επιτακτική ανάγκη να εφαρμοστούν μέτρα που επιδιώκουν την αποκάλυψη της αλήθειας για το παρελθόν, να διασφαλιστεί ότι οι πραγματικοί δράστες κάθε εγκλήματος θα λογοδοτήσουν και να διευκολυνθούν οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις ώστε να αποτραπεί η κοινωνία από το να βιώσει παρόμοιες φρικαλεότητες στο μέλλον (Rauchfuss & Schmolze, 2008).

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι νόμοι παραβιάζονται συχνά από εκείνους που τους θεσπίζουν, μια ειρωνική περίπτωση που χρησιμεύει ως επιτακτική απόδειξη των ουσιαστικών διαρθρωτικών ανισοτήτων και αντιφάσεων εντός των πολλών κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών πλαισίων που ρυθμίζουν τις κυβερνήσεις. Αυτές είναι κατά βάση ανισότητες που χρησιμεύουν ως καθοριστικοί παράγοντες στην κατηγοριοποίηση του εγκλήματος, προτρέποντας τα άτομα να αναγνωρίσουν τη σημασία της εξουσίας στον ίδιο τον ορισμό του εγκλήματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2012).

Κατά συνέπεια, σε διεθνές επίπεδο, οι οντότητες με επιρροή (όπως τα κράτη και οι επιχειρήσεις) είναι υπόλογες για τη διάπραξη εγκλημάτων, αποφεύγοντας συχνά την τιμωρία για τη συμπεριφορά τους. Οι θεσμοί που έχουν συσταθεί για να διασφαλίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να παρέχουν αποζημίωση για τα διεθνή εγκλήματα συχνά αξιοποιούνται για την προώθηση των πολιτικών ατζέντας των κυβερνώντων. Σε πολλές περιπτώσεις, η παύση της ατιμωρησίας αποτελεί πρόκληση που εναπόκειται στην κοινωνία των πολιτών (ECCHR, 2020). Για παράδειγμα, η περιβαλλοντική νομοθεσία σε πολλές χώρες του Παγκόσμιου Βορρά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει διάφορες νομικές διατάξεις που αποσκοπούν στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και στην τιμωρία των παραβατών. Ωστόσο, οι περιπτώσεις όπου τέτοιες υποθέσεις, που αφορούν διεθνικά περιβαλλοντικά εγκλήματα, εκδικάζονται στα δικαστήρια είναι σπάνιες και οι επιβαλλόμενες ποινές συχνά δεν είναι επαρκώς αποτρεπτικές. Επιπλέον, πολλά κράτη του Νότου δέχονται εύκολα προϊόντα που προέρχονται από παράνομες δραστηριότητες, περιπλέκοντας τις προσπάθειες καταπολέμησης αυτών των εγκλημάτων (Wright, 2011).

Σε εθνικό επίπεδο, οι πολίτες, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους θεσμών, μπορούν να διευκολύνουν την ομαλοποίηση των κοινωνικών διαδικασιών, να επιλύουν τις διαφωνίες και να αποτρέπουν την άνοδο ή την αναζωπύρωση της κοινωνικής διχόνοιας. Σε καταστάσεις παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα θιγόμενα άτομα και οι

κοινότητές τους συχνά δεν διαθέτουν τους πόρους και τις ευκαιρίες που είναι απαραίτητες για να διασφαλίσουν ότι η φωνή τους θα ακουστεί και για να επιδιώξουν αποτελεσματικά τη δικαιοσύνη (ECCHR, 2020). Τα εγκλήματα που διαπράττονται από τους ισχυρούς, όπως περιγράφηκε προηγουμένως, συχνά εκδηλώνονται ως εγγενείς εκφράσεις εξουσίας, αποτελώντας μια σειρά γεγονότων και ενεργειών που ενισχύουν την εξουσία των δραστών στην κοινωνική και πολιτική σφαίρα. Αυτό συμβαίνει επειδή οι πολίτες έρχονται σε επαφή με τις πηγές εξουσίας σπάνια και σε πολύ περιορισμένους τομείς της κοινωνικής τους ύπαρξης. Κατά συνέπεια, είναι οι αποδέκτες των εντολών και των δεσμευτικών αποφάσεων που τους επιβάλλονται- ωστόσο, η περιπλοκότητα των περιστάσεων τους αποκλείει τη δυνατότητα θέσπισης πολιτικού και ηθικού προσανατολισμού. Εν ολίγοις, προσφέροντας αυτόν τον προσανατολισμό στους πολίτες, η εξουσία συσκοτίζει τα αδικήματα των κοινωνικών στρωμάτων με επιρροή (Ruggiero, 2021).

Επιπλέον, τα αδικήματα αυτά αντιπροσωπεύουν ένα συστημικό φαινόμενο και όχι μια σπάνια παρέκκλιση από τον κανόνα. Για να αποπροσανατολίσουν τα άτομα από αυτή την πραγματικότητα, οι εξουσιαστές συχνά παρουσιάζουν τέτοια περιστατικά ως σποραδικές παρεκκλίσεις του πληθυσμού, καθώς οι εκπρόσωποι της ελίτ είναι ανάκατοι να εμπλακούν σε παραβατική συμπεριφορά. Τα συστημικά μέσα μαζικής ενημέρωσης συμβάλλουν σημαντικά σε αυτή την εντύπωση παρουσιάζοντας συνεχώς την εγκληματικότητα των κατώτερων και κατώτερων μεσαίων στρωμάτων, διαμορφώνοντας την ως κανόνα αλλά και ως απειλή για τον τυπικό πολίτη. Ως αποτέλεσμα, το κοινό γίνεται εξαρτημένο από αυτές τις πεποιθήσεις, οδηγώντας τον τυπικό πολίτη σε ανησυχία για τις ειδήσεις σχετικά με το έγκλημα των λευκών κολάρων, οι οποίες πιστεύουν ότι συσκοτίζουν την πραγματική κατάσταση της εγκληματικότητας στη χώρα. Ταυτόχρονα, τα διαδεδομένα εγκλήματα που ταξινομούνται ως εγκλήματα λευκού κολάρου θεωρούνται συνήθως από το κοινό ότι συνδέονται με επιχειρηματίες ή εργαζόμενους οργανισμών ή επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια, αποτελούν οικονομικά αδικήματα που παρέχουν την επίφαση ελάχιστης σύνδεσης με το πολιτικό πλαίσιο της χώρας. Η ιδεολογία του νομικού πλαισίου ενισχύει περαιτέρω αυτές τις ιδέες, περιθωριοποιώντας αποτελεσματικά τα κρατικά εγκλήματα από τον δημόσιο έλεγχο και τον έλεγχο των μέσων ενημέρωσης, παρέχοντας έτσι προστασία στους εγκληματίες (Βιδάλη, 2019).

Η κοινωνική θέση επηρεάζει σημαντικά τη μεταχείριση των κατηγορουμένων στις αίθουσες των δικαστηρίων. Τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, οι μετανάστες και οι χρήστες ναρκωτικών είναι οι επικρατέστεροι ύποπτοι στις καταδικαστικές αποφάσεις, σε αντίθεση με τα άτομα της μεσαίας και κατώτερης μεσαίας τάξης. Επιπλέον, το δικαστικό σύστημα είναι επιρρεπές στην πολιτική χειραγώγηση, επηρεάζοντας τη στάση του απέναντι στους ισχυρούς, ενώ αντιμετωπίζει συνεχώς κατηγορίες ότι προσφέρει προστασία στην αστυνομία, ιδίως όσον αφορά καταγγελίες για κακομεταχείριση και βιαιότητα (Βιδάλη, 2019). Είναι αξιοσημείωτο ότι η πολιτική εξουσία, όταν έρχεται αντιμέτωπη με την κοινωνική πίεση που απορρέει από την οργή για αυθαίρετες ενέργειες που αποκαλύπτονται στο κοινό, χρησιμοποιεί τη δικαιοσύνη για να εξασφαλίσει καταδίκες κατά αποδιοπομπαίων τράγων και να κατευνάσει το δημόσιο αίσθημα. Η δικαστική αυθαιρεσία είναι διαδεδομένη λόγω της απουσίας συστηματικής εποπτείας, με μόνο τρεις περιπτώσεις τις τελευταίες δεκαετίες να έχουν κριθεί ως κακοδικίες (Κώνστας, 2021).

Παρ' όλα αυτά, η εμφάνιση προνομιακής μεταχείρισης είναι ιδιαίτερα εμφανής για τους παραβάτες του λευκού κολάρου, καθώς οι δικαστές επιδεικνύουν απροθυμία να τους επιβάλουν ποινές φυλάκισης (Green, 2004). Οι δικαστές συχνά χρησιμοποιούν συνδυασμό ποινών για να αποφύγουν την επιβολή μακροχρόνιων και αυστηρών ποινών σε αυτή την ομάδα εγκληματιών. Κατά συνέπεια, οι σύντομες ποινές μπορεί να συγχωνεύονται με αναστολή ή χρηματική ποινή και, γενικά, οι ποινές τους συχνά μετριάζονται. Μια ενδεικτική μορφή άδικης μεταχείρισης είναι η επιείκεια που επιδείχθηκε απέναντι σε στελέχη επιχειρήσεων στην Αμερική που χειραγώγησαν τις τιμές των γεωργικών προϊόντων, εξαπατώντας αρκετά μικρά καταστήματα, όπως φαίνεται από τις ελάχιστες ποινές τους τόσο σε επίπεδο δίκης όσο και σε επίπεδο εφέσεων. Υποστηρίχθηκε ότι αν είχαν διαπράξει ληστεία σε κάποιο από αυτά τα καταστήματα, θα αντιμετώπιζαν σημαντικά μεγαλύτερες ποινές φυλάκισης (Green, 2004).

Οι οικονομικά εύποροι διαθέτουν συχνά διάφορα πλεονεκτήματα που διευκολύνουν είτε την αθώωση είτε τη μειωμένη ποινή φυλάκισης. Συγκεκριμένα, σημειώνεται πολιτική παρέμβαση στη δικαστική λειτουργία, η οποία οφείλεται κυρίως στην κινητικότητα των δικαστών, στην προαγωγή τους ή στην απόλυσή τους από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, στο οποίο κυριαρχεί η κυβέρνηση. Επιπλέον, η νομοθεσία ευνοεί σημαντικά οικονομικά συμφέροντα, τα οποία εκμεταλλεύονται τα κενά για να αποφύγουν τη δίωξη,

υποβοηθούμενα από τις νομικές τους ομάδες που αποτελούνται από επαγγελματίες με υψηλές αμοιβές, με σημαντική τεχνογνωσία και επίγνωση των πραγματικών περιστατικών και των νομικών ελλείψεων. Επιπλέον, η θέσπιση νομοθεσίας, που συνήθως αφορά τη φωτογραφία, εξυπηρετεί την προστασία των συμφερόντων των εύπορων, παρακάμπτοντας έτσι την τιμωρία. Η διαφθορά των δικαστών με δωροδοκία ή άλλα ανταλλάγματα οδηγεί είτε στην αθώωση των κατηγορουμένων είτε στην επιβολή επιεικέστερων ποινών (Λάζος, 2005).

Επιπλέον, οι τοπικές ελίτ αξιοποιούν τις κοινωνικές διασυνδέσεις, τα οικονομικά, πολιτικά, οικογενειακά και μασονικά δίκτυα, καθώς και την παρουσία τους σε κοινές κοινωνικές σφαίρες με τους δικαστικούς εκπροσώπους, για να εκπληρώσουν τους στόχους τους. Αντίθετα, τα άτομα χαμηλής κοινωνικής και οικονομικής θέσης δεν έχουν τα μέσα και την πρόσβαση να επιδιώξουν τη διαφθορά των μελών του δικαστικού συστήματος. Οι δικαστές μπορούν να επηρεαστούν άμεσα, όπως περιγράφηκε προηγουμένως, ή έμμεσα μέσω μεσαζόντων, όπως οι δικηγόροι. Η παρέμβαση από τους παραβάτες του λευκού κολάρου μπορεί να περιλαμβάνει την αποτυχία να οδηγηθεί μια υπόθεση σε δίκη, αγνοώντας πτυχές του φακέλου ή παρερμηνεύοντάς τις σκόπιμα. Επιπλέον, η απαλλαγή των κατηγορουμένων ή η επιβολή επιεικέστερης ποινής αποτελούν διαδεδομένες ενδείξεις διαφθοράς. Έχουν σημειωθεί περιπτώσεις όπου δικαστές διαρρέουν στοιχεία σε κατηγορούμενους ή παρέχουν συμβουλές σε εγκληματικά δίκτυα (Bezlon & Gounev, 2012).

Συγκρίσιμες ανισότητες στο χειρισμό των κατηγορουμένων παρατηρούνται επίσης με βάση την ηλικία και το φύλο. Κατά συνέπεια, ολόκληρη η νομική διαδικασία επηρεάζεται από προκαταλήψεις που υπαγορεύουν την ευκολία ή τη δυσκολία έναρξης μιας δίκης, τη μεταχείριση που λαμβάνουν οι δικαστές, οι ένορκοι και οι δικηγόροι και τις ποινές που θα επιβληθούν. Ο ανασταλτικός χαρακτήρας των ποινών και η απόλυση υπό όρους συνδέονται με τις αντιλήψεις για την ταυτότητα κάθε κατηγορουμένου. Το αποτέλεσμα είναι οι διαδεδομένες καταδίκες των κοινωνικά μειονεκτούντων, παρά το γεγονός ότι τα αδικήματά τους συνήθως προκαλούν ελάχιστη κοινωνική βλάβη, οδηγώντας στο φαινόμενο της υπερ-ποινικοποίησης. Αντίθετα, οι λιγοστές παραπομπές σε δίκη και οι ακόμη λιγότερες καταδίκες των κοινωνικά ισχυρών, παρά τα αδικήματά τους που προκαλούν σημαντική κοινωνική βλάβη, αποτελούν παράδειγμα του φαινομένου της υποποινικοποίησης (Αλοσκόφης, 2021). Οι άδικες καταδίκες είναι εξαιρετικά δύσκολο να ανατραπούν και

απαιτούν σημαντικούς οικονομικούς πόρους από το καταδικασμένο άτομο μέχρι η υπόθεσή του να φτάσει στο Ανώτατο Δικαστήριο. Η προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θα γίνει χρόνια αργότερα, και ακόμη και αν αθωωθεί, μπορεί να έχει ήδη εκτίσει σημαντικό μέρος της ποινής του ή να έχει απαλλαγεί από τη φυλάκιση (Κώνστας, 2021).

Συμπερασματικά, τα άτομα που φυλακίζονται ως αποτέλεσμα δικαστικών αποφάσεων αποτελούν απλώς ένα υποσύνολο όσων παραβιάζουν το νόμο. Το πρωταρχικό κριτήριο επιλογής από τις κυβερνητικές αρχές είναι η μειωμένη κοινωνική τους θέση, κατηγοριοποιώντας τους ως τους πλέον επικίνδυνους για την κοινωνία. Το κοινό εγκληματικό προφίλ δημιουργείται μέσω μιας διαδικασίας φιλτραρίσματος που λαμβάνει υπόψη ταξικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά, παρά μέσω της αμεροληψίας και της ισότητας του νόμου (Δασκαλάκης, 1988).

Τα άτομα που καταδικάζονται για εγκλήματα λευκού κολάρου τυγχάνουν προνομιακής μεταχείρισης στη φυλακή και είναι εύκολα αναγνωρίσιμα από τον γενικό πληθυσμό λόγω των ξεχωριστών χαρακτηριστικών τους. Μια έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο αποκάλυψε ότι τα περισσότερα άτομα που καταδικάστηκαν για οικονομικά εγκλήματα εξέτισαν την πλειονότητα των ποινών τους σε ανοικτές φυλακές και όχι σε εγκαταστάσεις υψίστης ασφαλείας (Button et al., 2019). Γενικά, ανεξάρτητα από τον τύπο της φυλακής, οι κρατούμενοι με αυξημένη κοινωνική θέση τείνουν να πλοηγούνται με μεγαλύτερη επιτυχία στο περιβάλλον τους λόγω των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους που διευκολύνουν την προσαρμογή στους θεσμικούς κανονισμούς. Οι ικανότητές τους τούς επιτρέπουν να εξασφαλίζουν θέσεις γραφείου, καθοδηγώντας αγράμματους συνομηλίκους τους, κερδίζοντας έτσι τον σεβασμό, ο οποίος εκδηλώνεται με δώρα και πρόσθετα προνόμια (Button et al, 2019).

Οι ανισότητες στο περιβάλλον των φυλακών είναι επίσης εμφανείς στο μορφωτικό επίπεδο των κρατουμένων. Κατά συνέπεια, στοιχεία από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 στην Ελλάδα δείχνουν ότι μόλις το 6% των ατόμων διέθετε υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, ενώ το 71% κατατάσσεται σε χαμηλότερα εκπαιδευτικά επίπεδα ή στον αναλφαβητισμό, αναδεικνύοντας έτσι τις προκαταλήψεις που ενυπάρχουν στο νομικό σύστημα. Επιπλέον, ο υψηλός βαθμός εκπαίδευσης συσχετίζεται με αυξημένη επαγγελματική και κοινωνική θέση- έτσι, μεταξύ των κρατουμένων αυτής της κατηγορίας ήταν βιομήχανοι, επιστήμονες

και μεγαλοεπιχειρηματίες, ενώ οι λιγότερο μορφωμένοι κρατούμενοι ήταν αγρότες, εργάτες και μικροκαταστηματάρχες. Ένα σημαντικό ποσοστό των κρατουμένων ήταν νέοι, οριστικοποιώντας έτσι την εικόνα του τυπικού κρατουμένου (Παναγιωτόπουλος, 1990). Μια έρευνα που διεξήχθη στην Πολιτεία της Νέας Υόρκης αποκάλυψε ότι όσοι καταδικάστηκαν για εγκλήματα του λευκού κολάρου και είχαν πανεπιστημιακή μόρφωση έλαβαν μικρότερες ποινές σε σύγκριση με όσους εμπλέκονταν σε «κοινά εγκλήματα» και δεν είχαν ανώτερη μόρφωση. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η εθνοτική ταξινόμηση και τα είδη των αδικημάτων. Στην Ελλάδα το 2010, το 56% των καταδικασθέντων ήταν αλλοδαποί, ξεπερνώντας το ήμισυ του πληθυσμού των φυλακών, ενώ πάνω από το 38% των ατόμων δικάζονταν ή καταδικάζονταν για αδικήματα που σχετίζονταν με ναρκωτικά (Βιδάλη, 2014).

Η μαζική φυλάκιση των μεταναστών και των Ρομά αποτελεί κριτική του νομικού συστήματος, το οποίο εφαρμόζει τη σκληρότητά του στα κοινωνικά περιθωριοποιημένα άτομα, επιβάλλοντας αυστηρές ποινές σε αυτό το δημογραφικό πληθυσμό (Koulouris & Aloskofis, 2013). Οι σημαντικές ανισότητες μεταξύ των καταδικασθέντων όσον αφορά την εκπαιδευτική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση διευκρινίζονται από την επιλεκτικότητα του δικαστικού συστήματος. Οι ανώτερες τάξεις διαθέτουν το απαιτούμενο οικονομικό κεφάλαιο για να διασφαλίσουν με σθένος τα συμφέροντά τους σε ένα σύστημα που επιδεικνύει επιείκεια προς τους ισχυρούς, ενώ επιβάλλει μεγαλύτερη σκληρότητα στους ευάλωτους (Παναγιωτόπουλος, 1990). Οι ανισότητες είναι εμφανείς: από τη μία πλευρά, οι φτωχοποιημένοι κρατούμενοι υπομένουν ένα ελλιπές σύστημα υγειονομικής περίθαλψης και περιορισμένες εγκαταστάσεις, ενώ από την άλλη πλευρά, ορισμένοι παραβάτες ασκούν επιρροή σε τμήματα της φυλακής (Βιδάλη, 2014).

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η ιστορία του Bernie Madoff, ο οποίος καταδικάστηκε για οικονομικά εγκλήματα, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα: σε συνέντευξή του, ο ίδιος σημείωσε ότι βίωσε μια ευνοϊκή περίοδο στη φυλακή, καθώς του συμπεριφέρθηκαν όπως σε έναν αρχηγό της Μαφίας (Button et al., 2019). Στην Ελλάδα, οι πρώην βουλευτές της Χρυσής Αυγής, παρά τις καταδίκες τους για σύσταση εγκληματικής οργάνωσης, εξακολουθούν να απολαμβάνουν τη γοητεία της εξουσίας που συνδέεται με τους προηγούμενους ρόλους τους. Οι αναφορές δείχνουν ότι έχουν καλλιεργήσει επωφελείς σχέσεις τόσο με τους υπαλλήλους των φυλακών όσο και με τη διοίκηση των φυλακών.

Συμμετέχουν στα προνόμια που τους παρέχουν τα σφραγιστικά ιδρύματα, με κυριότερο το ημερομίσθιο, από το οποίο έχουν αποκλειστεί οι υπόλοιποι κρατούμενοι, και επωφελούνται ακόμη και από την ανώτερη παραλλαγή που είναι γνωστή ως ημερομίσθιο 45 ημερών, το οποίο χορηγείται με φειδώ και αποφέρει μείωση ποινής 45 ημερών για ένα μήνα εργασίας (στις εναλλακτικές κατηγορίες περιλαμβάνονται τα ημερομίσθια 23 και 30 ημερών). Πρόσφατα αποφασίστηκε να μεταφερθούν ορισμένα μέλη της Χρυσής Αυγής σε απομακρυσμένα ιδρύματα, όπου τα πυροβόλα όπλα διαμετρήματος 45 χιλιοστών είναι στάνταρ. Ο πληθυσμός των φυλακών συχνά υπερβαίνει τις προβλέψεις, με αποτέλεσμα πολυάριθμοι κρατούμενοι να μην μπορούν να συμμετάσχουν στην αγορά εργασίας, ενώ οι αλλοδαποί υπήκοοι αντιμετωπίζουν περιορισμένες ευκαιρίες ένταξης σε αυτή την επωφελή πρωτοβουλία (Παπαγγελή & Μαλιχούδης, 2022).

Συγκεκριμένα, το Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 534 (2023) δείχνει ότι το 97% των Ελλήνων πολιτών (έναντι 98% το 2022) αντιλαμβάνονται τη διαφθορά ως ένα διάχυτο ζήτημα στο έθνος (μέσος όρος ΕΕ: 70%), τοποθετώντας την Ελλάδα στην πρώτη θέση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Επιπλέον, το 56% των Ελλήνων πολιτών βλέπει αύξηση της διαφθοράς τα τελευταία τρία χρόνια, γεγονός που αντανακλά αύξηση πέντε ποσοστιαίων μονάδων (+5) από το 2022 και δεκαπέντε ποσοστιαίων μονάδων (+15) από το 2019 (56% το 2023, 51% το 2022 και 36% το 2019). Το ποσοστό αυτό υπερβαίνει τον μέσο όρο των 27 χωρών της ΕΕ κατά 11 ποσοστιαίες μονάδες (45%). Η πλειοψηφία των Ελλήνων πολιτών αντιλαμβάνεται ότι η δωροδοκία και η κατάχρηση εξουσίας για προσωπικό όφελος είναι διαδεδομένες στο Σύστημα Υγείας (88% το 2023, 91% το 2022, 81% το 2019), στα πολιτικά κόμματα (67% το 2023, 65% το 2022, 59% το 2019), στα πολιτικά πρόσωπα σε εθνικό επίπεδο, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο (68% το 2023, 65% το 2022, 58% το 2019), οι επιθεωρητές/ελεγκτές του δημόσιου τομέα (64%), οι υπάλληλοι που είναι υπεύθυνοι για την έκδοση οικοδομικών αδειών (63% το 2023, 65% το 2022, 57% το 2019) και οι φορολογικές αρχές (61% το 2023, 67% το 2022, 63% το 2019). Η βαθμολογία αντίληψης της διαφθοράς για το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, ιδίως μετά το ξέσπασμα του κοροναϊού και το σκάνδαλο Novartis. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο δείκτης αντίληψης μεταξύ των απλών πολιτών της ΕΕ που θεωρούν ότι η διαφθορά στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης της χώρας τους είναι διαδεδομένη βρίσκεται στο 29% (European Union, 2023).

Ο ελληνικός πληθυσμός αντιλαμβάνεται σημαντική διαφθορά σε εθνικούς δημόσιους οργανισμούς (92% το 2023, έναντι 74% του μέσου όρου της ΕΕ-27) και σε τοπικούς ή περιφερειακούς δημόσιους οργανισμούς (92%, με 73% του μέσου όρου της ΕΕ-27), ποσοστά που υπερβαίνουν κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες τον μέσο όρο της ΕΕ-27. Το 56% των κατοίκων αντιλαμβάνονται προσωπικές επιπτώσεις από τη διαφθορά στην καθημερινή τους ζωή (μέσος όρος ΕΕ: εικοσιτέσσερις τοις εκατό), αλλά το 50% πιστεύει ότι η καταγγελία της διαφθοράς είναι μάταιη, καθώς οι δράστες είναι απίθανο να αντιμετωπίσουν συνέπειες (μέσος όρος ΕΕ: τριάντα τοις εκατό). Ειδικότερα όσον αφορά την καταγγελία υποθέσεων διαφθοράς, είναι σημαντικό ότι το 50% του δείγματος των Ελλήνων πολιτών στην έρευνα του Ευρωβαρόμετρου θεωρεί την απόδειξη υποθέσεων διαφθοράς ως πρόκληση, το 38% πιστεύει ότι δεν υπάρχει επαρκής προστασία για τους καταγγέλλοντες και το 35% υποστηρίζει ότι οι υποθέσεις διαφθοράς είναι ευρέως γνωστές αλλά παραμένουν αδήλωτες. Αντίθετα, είναι σημαντικό ότι το 91% των πολιτών που συμμετείχαν στην έρευνα αντιλαμβάνονται ότι η διαφθορά προέρχεται από τους στενούς δεσμούς μεταξύ επιχειρήσεων και πολιτικής στη χώρα μας (μέσος όρος ΕΕ: 78%). Επιπλέον, το 87% πιστεύει ότι οι σοβαρές υποθέσεις διαφθοράς διώκονται ανεπαρκώς, το 83% υποστηρίζει ότι η ευνοιοκρατία και η διαφθορά εμποδίζουν τον επιχειρηματικό ανταγωνισμό και το 72% των πολιτών θεωρεί ότι οι πολιτικές διασυνδέσεις είναι απαραίτητες για την επιχειρηματική επιτυχία (μέσος όρος ΕΕ: 50%) (European Union, 2023).

Αυτές οι μετρήσεις αποκαλύπτουν μια σημαντική διαφορά από τους συγκρίσιμους μέσους όρους της ΕΕ, καταδεικνύοντας, μεταξύ άλλων παραγόντων, την ισχυρή σχέση μεταξύ οικονομικής και πολιτικής δύναμης στο έθνος μας. Ομοίως, η εξέταση του Ευρωβαρόμετρου Flash 507 (2022), το οποίο επικεντρώνεται στις επιχειρήσεις, αποδίδει πολύτιμες πληροφορίες για την εξέλιξη των φαινομένων στο πεδίο της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Στην προαναφερθείσα δημοσκόπηση, η σημαντική πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων (90%) θεωρεί ότι η διαφθορά είναι διαδεδομένη στην Ελλάδα, τοποθετώντας τη χώρα τέταρτη στην ΕΕ-27, μετά την Κροατία (93%), την Ιταλία και την Κύπρο (92%). Το ποσοστό αυτό είναι πέντε μονάδες χαμηλότερο από ό,τι το 2019 (95%), αν και υπερβαίνει κατά 17% τον μέσο όρο της Ευρωζώνης (63%). Οι ελληνικές επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων με αντάλλαγμα δημόσιες συμβάσεις ή πολιτική επιρροή (47% το 2022, έναντι 34% το 2019, +13), την προνομιακή μεταχείριση γνωστών ή/και συγγενών σε δημόσιους φορείς (43% το 2022, έναντι 28% το

2017), την ευνοϊκή μεταχείριση γνωστών ή/και συγγενών σε εμπορικές επιχειρήσεις (41% το 2022, έναντι 33% το 2019, +10) και την παροχή δωρεάν δώρων ή ταξιδιών σε αντάλλαγμα για υπηρεσίες (19%) ως τις πιο διαδεδομένες πρακτικές διαφθοράς (European Union, 2023).

Οι ελληνικές επιχειρήσεις προσδιορίζουν τους φορολογικούς συντελεστές (88% το 2022 έναντι 95% το 2019, -7), την πολυπλοκότητα των διοικητικών διαδικασιών (83% το 2022 έναντι 85% το 2019, -2), την ανεπάρκεια υποδομών (82% το 2022 έναντι 80% το 2019, +2), τις συχνές αλλαγές στη νομοθεσία και τις πολιτικές (78% το 2022 έναντι 87% το 2021, -9), τη διαφθορά (75% το 2022 έναντι 58% το 2019, +17) και την ευνοιοκρατία και τον νεποτισμό (68% το 2022 έναντι 58% το 2019) ως τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν στις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Τα στοιχεία αυτά αποκλίνουν σημαντικά από την απεικόνιση που παρέχεται στο Ευρωβαρόμετρο του 2019. Σε ορισμένους τομείς, όπως οι φορολογικοί συντελεστές, οι διοικητικές διαδικασίες και οι συχνές νομοθετικές αλλαγές, η κατάσταση έχει βελτιωθεί σε σχέση με τις αντιλήψεις των τριών προηγούμενων ετών. Αυτό αφορά κυρίως τη μείωση των φορολογικών συντελεστών και τη σημαντική ενίσχυση της γραφειοκρατίας που προκύπτει από την ψηφιοποίηση πολλών διοικητικών διαδικασιών. Αντίθετα, σε άλλες περιοχές, παρατηρείται σημαντική αύξηση. Το ζήτημα της διαφθοράς στις λειτουργίες των εταιρειών, μαζί με την ευνοιοκρατία και τον νεποτισμό, παρουσίασε αξιοσημείωτη αύξηση κατά 17 μονάδες για τη διαφθορά και κατά 10 μονάδες για την ευνοιοκρατία και τον νεποτισμό, αντίστοιχα (European Union, 2023).

Ανάλογη είναι η απεικόνιση στον Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας για το 2023, το 2022 και το 2021. Στην πιο πρόσφατη αξιολόγηση του 2023, το έθνος μας τοποθετήθηκε στην 59η θέση μεταξύ 180 χωρών παγκοσμίως (49/100 μονάδες), έναντι της 51ης θέσης το 2022 (52/100 μονάδες) και της 58ης θέσης το 2021 (49/100 μονάδες). Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρά τους μεθοδολογικούς περιορισμούς και τις αποκλίσεις στις ξένες κατατάξεις, η Transparency foreign επισημαίνει ότι η χώρα βιώνει μια κρίση του κράτους δικαίου που απειλεί τις προόδους που σημειώθηκαν την τελευταία δεκαετία. Η οργάνωση εκφράζει βαθιά ανησυχία σχετικά με τις παράνομες υποκλοπές δημοσιογράφων και πολιτικών προσώπων, τις επιθέσεις κατά της ελευθερίας του Τύπου, τη μειωμένη προστασία των δημοσιογράφων, τις απειλές κατά φυσικών και νομικών προσώπων που διερευνούν την υπόθεση των υποκλοπών, τις αγωγές SLAPP με στόχο τους

δημοσιογράφους, τους στενούς δεσμούς της ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης με την πολιτική ελίτ, την ανεπαρκή ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, την αυτονομία της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας και την αναποτελεσματική εφαρμογή του ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει το lobbying και τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων (European Union, 2023).

Τον Μάρτιο του 2013, η Ελλάδα εφάρμοσε το εναρκτήριο εθνικό σχέδιο κατά της διαφθοράς με τίτλο: «Διαφάνεια - Εθνικό σχέδιο δράσης κατά της διαφθοράς». Η διαφθορά είναι ένας από τους σπάνιους τομείς της δημόσιας πολιτικής όπου έχει διαμορφωθεί και εκτελεστεί με συνέπεια διαχρονικά ένα μοναδικό σχέδιο, πλήρες με στόχους, χρονοδιάγραμμα και παρακολούθηση της εφαρμογής. Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς (ΕΣΣΚΔ) τροποποιήθηκε το 2015, το 2018 και το 2021 από το αρμόδιο υπηρεσιακό προσωπικό, αρχικά από τη Γενική Γραμματεία για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς (Υπουργείο Δικαιοσύνης) και στη συνέχεια από την Εθνική Αρχή Διαφάνειας (ΕΑΔ). Το αρχικό σχέδιο (2013), που εκπονήθηκε υπό την καθοδήγηση του Εθνικού Συντονιστή για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς, προέκυψε από τις προσπάθειες μιας ομάδας εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που κατέληξε σε συμφωνία με τις ελληνικές αρχές σχετικά με έναν οδικό χάρτη τεχνικής βοήθειας για την καταπολέμηση της διαφθοράς τον Οκτώβριο του 2012 (Krambia-Kapardis & Courakis, 2016).

Η Γενική Γραμματεία κατά της Διαφθοράς επικαιροποίησε και βελτίωσε τον οδικό χάρτη τον Αύγουστο του 2015 σε συνεργασία με την Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (SRSS) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η πρωτοβουλία περιλάμβανε 112 δράσεις που σχετίζονταν με 47 στόχους και 11 τομείς παρέμβασης και απευθύνονταν στον δημόσιο και τον επιχειρηματικό τομέα και στην κοινωνία των πολιτών μέσω πρωτοβουλιών κατάρτισης και ευαισθητοποίησης. Η επικαιροποίηση του 2015 ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2018, μετά την υλοποίηση 99 από τις 112 δράσεις (Ετήσια έκθεση ΓΕ.Γ.ΚΑ.Δ. 2018: 28-42). Το αναθεωρημένο Εθνικό Σχέδιο Δράσης, που κάλυπτε την περίοδο 2018-2021, διαδέχθηκε η Εθνική Αρχή Διαφάνειας (ΕΑΔ), η οποία στη συνέχεια επικαιροποίησε το Στρατηγικό Σχέδιο για το χρονικό διάστημα 2022-2025 (ΕΑΔ, 2018).

Το υφιστάμενο ΕΣΣΚΔ βασίζεται σε τρεις πυλώνες: καταστολή, πρόληψη και ευαισθητοποίηση, και περιλαμβάνει 129 δραστηριότητες που θεσπίστηκαν σε συνεργασία με 24 φορείς δημόσιας πολιτικής. Επιπλέον, έχουν θεσπιστεί πολλές θεσμικές τροποποιήσεις όσον αφορά το πλαίσιο που είναι υπεύθυνο για την ανάπτυξη και την εκτέλεση του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου, καθώς και εντός των Διοικητικών Οργάνων Ελέγχου. Ο Εθνικός Συντονιστής για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς συστάθηκε αρχικά το 2013 υπό τον Πρωθυπουργό (νόμος 4152/2013), τον οποίο διαδέχθηκε το 2015 η Γενική Γραμματεία για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς υπό το Υπουργείο Δικαιοσύνης (νόμος 4320/2015) και σήμερα η Εθνική Αρχή Διαφάνειας (νόμος 4622/2019). Η τελευταία έχει ενσωματώσει στο διοικητικό της πλαίσιο όλους τους επιμέρους φορείς επιθεώρησης και ελέγχου (οριζόντιους ή κλαδικούς) που είχαν συσταθεί τις προηγούμενες δεκαετίες (Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ Α' 133/07.08.2019), διαμορφώνοντας μια υπερδομή με εκτελεστικές και εποπτικές λειτουργίες.

Αντίθετα, οι νομικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στην καταπολέμηση της διαφθοράς περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, μια συνολική αναθεώρηση των ποινικών και δικονομικών διατάξεων που αφορούν τα αδικήματα διαφθοράς (Ν. 4254/2014) και τη φοροδιαφυγή, με στόχο την ενίσχυσή τους, παράλληλα με την αναδιοργάνωση των υπηρεσιών επιβολής του νόμου. Στο πλαίσιο αυτό, δημιουργήθηκαν νέες εισαγγελικές οντότητες, μεταξύ των οποίων ο Οικονομικός Εισαγγελέας (άρθρο 2 του νόμου 3943/2011), ο Εισαγγελέας Εγκλημάτων Διαφθοράς στις Εισαγγελίες Αθηνών και Θεσσαλονίκης (άρθρο 2 του νόμου 4022/2011 και άρθρο 76 του νόμου 4139/2013), δομή που αργότερα ενοποιήθηκε στη νέα Εισαγγελία Οικονομικού Εγκλήματος (νόμος 4745/2020), η Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Παράνομες Δραστηριότητες (νόμος 3932/2011) και η Διεύθυνση Οικονομικής Αστυνομίας (προεδρικό διάταγμα 9/2011). Επιπλέον, θεσπίστηκαν πολυάριθμες νομικές τροποποιήσεις με στόχο την πρόληψη της διαφθοράς, κυρίως σύμφωνα με τις υποδείξεις διεθνών οργανισμών. Τα κύρια μέτρα πρόληψης περιλαμβάνουν την αναθεώρηση του πλαισίου ελέγχου δήλωσης περιουσιακών στοιχείων (νόμοι 3213/2003, 4571/2018, 4871/2021), το νομικό πλαίσιο που διέπει τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων (νόμοι 3213/2003, 4571/2018, 4871/2021), το νομικό πλαίσιο για τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων (νόμος 3023/2002, όπως τροποποιήθηκε από τους νόμους 4304/2014, 4472/2017, 4475/2017 και 4509/2017), το πλαίσιο για την προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος (νόμοι 4254/2014 και

4990/2022), το νομικό πλαίσιο για την ενίσχυση της διαφάνειας και της αξιοκρατίας στο δημόσιο τομέα (πρόγραμμα ΔΙΑΥΓΕΙΑ, νόμοι 3861/2010, 4727/2020), τη ρύθμιση των συγκρούσεων συμφερόντων, την εισαγωγή κωδίκων δεοντολογίας και τη ρύθμιση των δραστηριοτήτων άσκησης πίεσης (νόμος 4829/2021) (Spanou & Lampropoulou, 2022).

Συμπεράσματα

Τα εγκλήματα των ισχυρών συνδέονται με απότομες κοινωνικές αναδιατάξεις που προκαλούν δημόσιο φόβο και ανασφάλεια παρόμοια με πόλεμο. Η ατιμωρησία για τα εγκλήματα των ισχυρών εξακολουθεί να αποτελεί ένα βαθιά ριζωμένο ζήτημα τόσο στην Ελλάδα όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, το οποίο συνδέεται με τις διαρθρωτικές ανισότητες, τη συστημική διαφθορά και την κοινωνική δυναμική. Η θεωρητική εξέταση αυτών των αδικημάτων αποκαλύπτει ένα σαφές μοτίβο: άτομα και οντότητες σε θέσεις εξουσίας συχνά διαφεύγουν της λογοδοσίας χειραγωγώντας τα νομικά πλαίσια, καλλιεργώντας δίκτυα επιρροής και εκμεταλλευόμενοι τις κοινωνικές συμβάσεις. Αυτό το επίμονο πρόβλημα αντανακλά ευρύτερες παγκόσμιες τάσεις, ωστόσο επηρεάζεται σαφώς από το ιστορικό, πολιτισμικό και θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδας. Η παγκόσμια κρίση του 2008 και η ελληνική κρίση που την ακολούθησε, απέδειξαν ότι η κοινωνική τάξη βρίσκεται σε κίνδυνο όχι εξαιτίας της κοινής εγκληματικότητας, αλλά λόγω των εγκλημάτων των ισχυρών (Βιδάλη, 2019).

Ο διαρκής χαρακτήρας αυτού του ζητήματος, όπως αποδεικνύεται σε διάφορες ιστορικές περιόδους του ελληνικού πολιτισμού, αναδεικνύει την ευελιξία του ως απάντηση στα εξελισσόμενα πολιτικά πλαίσια. Η μετάβαση στη δημοκρατία μετά τη μεταχουντική περίοδο αποκάλυψε την επιλεκτική λογοδοσία των πολιτικών και οικονομικών ελίτ, ενώ οι πρόσφατες οικονομικές κρίσεις υπογράμμισαν τη συνενοχή των δικτύων των ελίτ στη συστημική διαφθορά- έτσι, η ατιμωρησία έχει επίμονα διαβρώσει την εμπιστοσύνη του κοινού στους δημοκρατικούς θεσμούς. Ο κοινωνικός αντίκτυπος είναι σημαντικός. Η ατιμωρησία εντείνει τις οικονομικές ανισότητες, ενισχύει τον δημόσιο σκεπτικισμό και υπονομεύει το κράτος δικαίου. Υπονομεύει την κοινωνική συνοχή και καλλιεργεί μια κουλτούρα δυσπιστίας και απογοήτευσης μεταξύ του πληθυσμού. Το φαινόμενο υπογραμμίζει τη σημασία της κοινωνίας των πολιτών, των μέσων ενημέρωσης και των κινημάτων βάσης για την αμφισβήτηση των καθιερωμένων συστημάτων εξουσίας και την προώθηση της δικαιοσύνης.

Η επίλυση του ζητήματος της ατιμωρησίας απαιτεί θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις, όπως η ενίσχυση του δικαστικού συστήματος και η καλλιέργεια μιας πολιτικής κουλτούρας που δίνει έμφαση στην υπευθυνότητα έναντι των προνομίων. Με την αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης, η Ελλάδα μπορεί να προωθήσει την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού, να εγγυηθεί δίκαιη δικαιοσύνη και να ενισχύσει τη διαρκή κοινωνική και θεσμική ανθεκτικότητα.

Η πρόληψη του εγκλήματος και οι πολιτικές κοινωνικής πρόληψης αφορούν αποκλειστικά παρεμβάσεις στις συνηθισμένες κατηγορίες εγκλήματος (εγκλήματα δρόμου, κατά της ιδιοκτησίας, εγκλήματα βίας, κλπ) που θεωρούνται τα πιο επικίνδυνα και με τα οποία συνδέεται άμεσα ο φόβος του εγκλήματος (Βιδάλη, 2019). Από την άλλη πλευρά, η συζήτηση για τη διαφθορά και τα εγκλήματα των ισχυρών είναι τουλάχιστον περιορισμένη, αφήνοντας λίγα περιθώρια σωστής καταγραφής, ανάλυσης και αντιμετώπισής τους. Κάθε προσπάθεια που καταβάλλεται για την πρόληψη των εγκλημάτων των ισχυρών θα πρέπει να θεωρείται ως ύψιστης σημασίας για τον κοινωνικό και πολιτικό ιστό και να στοχεύει στην αποδόμηση της στάσης που επικράτησε, ότι δηλαδή να εξετάζονται τα εγκλήματα αυτά *a priori*, ως εξαίρεση ή εξατομικευμένη περίπτωση (Βιδάλη, 2019). Μόνο έτσι θα μειωθεί το πραγματικό κοινωνικό κόστος των εγκλημάτων των ισχυρών, μειώνοντας τις κοινωνικές ανισότητες και τη φτώχεια.

Επίλογος

«Το έγκλημα δεν είναι ένα υποπροϊόν μιας κατά τα άλλα αποτελεσματικά λειτουργούσας πολιτικής οικονομίας. Το έγκλημα είναι στην πραγματικότητα ένας θεμέλιος λίθος επί του οποίου χτίζονται οι πολιτικές και οικονομικές σχέσεις στις δημοκρατικές-καπιταλιστικές κοινωνίες...»(Chambliss, 1988). Οι όποιες αλλαγές λαμβάνουν χώρα στην κοινωνία, από οποιαδήποτε αιτία, αντανακλώνται και στο ίδιο το έγκλημα που αποτελεί ζωντανό ‘κύταρο’ της κοινωνίας με σαφείς αλληλεπιδράσεις (Χλούπης, 2005). Η παγκοσμιοποιημένη κοινωνία του σήμερα λειτουργεί στη βάση μιας παγκοσμιοποιημένης οικονομίας που χάρη στην αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας και το άνοιγμα των διεθνών συνόρων, οι γεωγραφικοί περιορισμοί του παρελθόντος εξαφανίστηκαν κάνοντας τα πάντα πιθανά να συμβούν ανα πάσα στιγμή. Παρόμοια εξέλιξη παρουσιάζει και το έγκλημα που πλέον είναι παγκοσμιοποιημένο και υπερσύγχρονο. Η αύξηση της εγκληματικότητας του δρόμου δεν αποτελεί αυτοτελές φαινόμενο αλλά αποτελεί δείκτη της αύξησης άλλων κατηγοριών εγκληματικότητας, αυτής των ισχυρών. Τα κοινωνικά και οικονομικά οφέλη από την οικονομική ανάπτυξη όχι μόνο δεν μεταβιβάστηκαν στους δικαιούχους αλλά ενίσχυσαν μόνο όσους είχαν τις κατάλληλες οικονομικές και προσωπικές διασυνδέσεις (Βιδάλη, 2017).

Οι αντεγκληματικές πολιτικές που ακολουθούνται αποτελούν συχνά την αιτία που τα εγκλήματα των ισχυρών συγκαλύπτονται. Η συγκάλυψη συνήθως είναι εσκεμμένη μέσω θέσπισης μεροληπτικών κανόνων που γίνονται νόμοι του κράτους χάρη στις σχέσεις διαπλοκής μεταξύ πολιτικού και οικονομικού κόσμου. Το γεγονός αυτό συνέβαλε στην ευρεία διάδοση της πεποίθησης ότι τα εγκλήματα των ισχυρών παραμένουν ατιμώρητα, προκαλώντας την κατάρρευση της αξίας του Νόμου και της νομιμότητας στη συνείδηση των πολιτών (Βιδάλη, 2017). Η συγκάλυψη όμως μπορεί να είναι και το παράπλευρο αποτέλεσμα άλλων δράσεων όπως είναι η λανθασμένη ανάλυση του φαινομένου. Όταν η αντεγκληματική πολιτική δίνει έμφαση στην εγκληματικότητα του δρόμου λόγω του φόβου του εγκλήματος, αναπόφευκτα συσκοτίζει την άλλη εγκληματικότητα, αυτή των ισχυρών.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.

Βιβλιογραφία

Ελληνόφωνη Βιβλιογραφία

Αλεξιάδης, Σ. (2004). *Εγκληματολογία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Αλοσκόφης, Ο. (2019). *Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 87-100). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Αλοσκόφης, Ο. (2021). *Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis*. Crime Times. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2024. Από [Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis – Crime Times](#).

Ανδρουλάκης, Ν.Κ.(1993). *Γύρω από την οικονομική εγκληματικότητα. Τα οικονομικά εγκλήματα: Πρακτικά του Δ' Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Θεσσαλονίκη 1991* (σσ. 9-26). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ανδρουλάκης, Ν.Κ. (1994). *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*. Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλας.

Ανδρουλάκης, Ν.Κ. (1998). *Το πρωτείο της ποινής*. Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλας.

Αντωνοπούλου, Α. (2009). *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής: η πολιτική της μηδενικής ανοχής και τα μέτρα διαχείρισης κρίσεων* (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)). Σχολή Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών. Τμήμα Νομικής. Τομέας Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών.

Βασαρδάνη, Μ. (2015). *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: μια γενική επισκόπηση*. Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό δελτίο, τεύχος 35, 15-27.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2012). *Το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου από*

εγκληματολογική και θυματολογική σκοπιά. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Βασιλάντωνοπούλου, Β. (2014). *Λευκά Κολάρα και Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη και Αντεγκληματική Πολιτική. Κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική.* Αθήνα: Σάκκουλας.

Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα.* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. & Κουλούρης, Ν. & Παπαχααραλάμπους, Χ.(2019). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα.* Αθήνα: ΕΑΠ.

Βιδάλη, Σ. (2019). *Έγκλημα και κοινωνία.* Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βιδάλη, Σ.(2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία. Εγκληματολογική θεωρία και ιστορική συγκυρία. Βασικές έννοιες και θεμελιώδη προβλήματα. Εξέλιξη-Κριτική.* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2007). *Η εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα. Τιμητικός τόμος για τον Στέργιο Αλεξιάδη.* Εκδόσεις ΚΨΜ.

Δασκαλάκης, Η.(1985). *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης: παραδόσεις.* Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Δασκαλάκης, Η. (1988). *Ο θεσμός της φυλακής.* Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, 68, 32-37, doi: 10.12681/grsr.841

Δούβλης, Β. (2015). *Η διασυννοριακή δέσμευση, κατάσχεση και δήμευση προϊόντων νομιμοποίησης παράνομων εσόδων στο Κοινοτικό-Ενωσιακό Δίκαιο* σε: Συλλογικό Έργο, Αινός μνήμης καθηγητού Ηλία Κρίσπη. Εκδόσεις: Π.Ν. Σακκουλας.

ΕΑΔ. (2018). *Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας (Ν.4622/2019) αποτελεί μια καινοτόμο διαρθρωτική μεταρρύθμιση για την ενίσχυση της διαφάνειας και την καταπολέμηση της*

διαφθοράς. @NatTransparAuth. Ανακτήθηκε 16 Δεκεμβρίου, 2024. Από

<https://aead.gr/publications/esskd/esskd-2018-2021>

Εθνική Αρχή Διαφάνειας . (2021). *Έρευνα Εθνικής Αρχής Διαφάνειας: Η διαφθορά παραμένει ατιμώρητη λέει το 87%*. Ημερησία. Ανακτήθηκε 16 Δεκεμβρίου, 2024.

από https://www.imerisia.gr/koinonia/29614_ereyna-ethnikis-arhis-diafaneias-i-diafthora-paramenei-atimoriti-leei-87

Ετήσια Έκθεση Εκτίμησης Εθνικού Κινδύνου για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας. (2018, Οκτώβριος) ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024. Από minfin.gov.gr

Ετήσια έκθεση ΓΕ.Γ.ΚΑ.Δ. (2018). σσ.28-42. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024. Από aead.gr

Ευαγγελίου, Τ. (2015). *Ανοχή και αίσθηση ατιμωρησίας συντηρούν την ανομία* | *Liberal.gr*. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2024. απο <https://www.liberal.gr/politiki/anohi-kai-aisthisi-atimorisi-as-syntiroy-n-tin-anomia>

Καϊάφα - Γκμπάντι, Μ., Συμεωνίδου - Καστανίδου, Ε., & Μπιτζιλέκης, Ν. (2016). *Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καϊάφα – Γκμπάντι, Μ. (2014). *Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*. Εκδόσεις Π.Ν.Σακκουλας.

Καρύδης, Β.Χ. (2010). *Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα. Ηθικοί Πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη*. Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα.

Κάτσιος, Σ. (1997). *Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*. Εκδόσεις Σάκκουλα.

Κοντιάδης, Ξ., & Φωτιάδου, Α. (2022). *Η Συνταγματική ανθεκτικότητα στη δοκιμασία των κρίσεων. Κρίση ασφάλειας, οικονομική κρίση, πανδημία και Σύνταγμα*. Εκδόσεις Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου.

Κοντιάδης, Ξ., Βαλαχοπουλος, Σ., & Τασόπουλος Γ.Α. (2023). *Σύνταγμα. Ερμηνεία*

Κατ'άρθρο. Νομική Βιβλιοθήκη.

Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χ. (2019). *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ/τες), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σς. 185-209), Αθήνα: ΕΑΠ.

Κουράκης, Ν.Ε. (2013). *Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων. Ποινική και Εγκληματολογική προσέγγιση*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλας.

Κουράκης, Ν.Ε. (2023). *Κοινωνική Δικαιοσύνη & Αντεγκληματική Πολιτική*. Έκδοση 3^η. σσ.464. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλας.

Κωστάρας, Π. Α.(2016). *Ποινικό Δίκαιο. Έννοιες & Θεσμοί του Γενικού Μέρους*. Έκδοση 2η. Νομική Βιβλιοθήκη.

Κώνστας, Δ.Κ. (2021). *Αγάπα το κελί σου. Ιστορίες Φυλακής*. Εκδόσεις Παπαζήσης.

Λάζος, Γ. (2005). *Διαφθορά και αντιδιαφθορά*. Νομική Βιβλιοθήκη

Λαμπροπούλου, Ε. (1999). *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μάνδρου, Ι. (1999, Ιουλίου, 18). *Εγκληματίες υπεράνω πάσης υποψίας - Ιωάννα Μάνδρου*. Το Βήμα. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου, 2024. από <https://www.ioannamandrou.gr/egklimaties-yperanw-pasis-ypopsias/>

Μάνδρου, Ι. (2021). *Προκλητική η ατιμωρησία των εμπρηστών – Η “Κ” παρουσιάζει στοιχεία των τελευταίων 20 χρόνων*. Η Καθημερινή, Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024, από <https://www.kathimerini.gr/society/561486076/proklitiki-i-atimorisia-ton-empriston-i-k-paroysiazeti-stoicheia-ton-teleytaion-20-chronon/>

Μαρίνος, Γ. (2021). *Μόνιμο πρόβλημα η ατιμωρησία*. Οικονομικός Ταχυδρόμος - Ot.gr; Οικονομικός Ταχυδρόμος. ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου, 2024, από

<https://www.ot.gr/2021/08/06/apopseis/opinion/monimo-provlima-i-atimorisia/>.

Μαρκοβίτς, Γ. (2022, Σεπτέμβριος, 13). *Επανεξετάζοντας το 'τρίγωνο της απάτης'*. TVXS
Ανεξάρτητη Ενημέρωση. Ανακτήθηκε 05 Ιανουαρίου, 2025, από tvxs.gr

Μπιτζιλέκης, Ν. (2009). *Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα*. Ποινικά χρονικά,
σελ.97.

Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ Α' 133/07.08.2019). (2019). *Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ Α' 133/07.08.2019)
Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών
οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης*. | *Forin.gr*. *Forin.gr*. Ανακτήθηκε 15
Δεκεμβρίου, 2024. Από <https://www.forin.gr/laws/law/3767/nomos-4622-2019#>
Ναμίας, Ο.Σ. (2007). *Ο ρόλος και η ευθύνη του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο
ξέπλυμα βρώμικου χρήματος*. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος: «καθαρή» ή ελεύθερη
κοινωνία;, 3-5 Νοεμβρίου 2006 (380-408). Θεσσαλονίκη: Πέργαμος.

Παζαρτζή, Φ. (2007). *Η ποινική καταστολή στο διεθνές δίκαιο. Η διεθνής ποινική
Δικαιοσύνη στη σύγχρονη εποχή*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Παναγιωτόπουλος, Ν. (1990). *Κοινωνικές ανισότητες και ποινικές ταξινομήσεις*.
Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών. The Greek Review of Social Research, σσ.210-230.
Έκδοση Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών.

Παναγιωτόπουλος, Ν. (1990). *Η θεωρία της πρακτικής του Pierre Bourdieu*. *Επιθεώρηση
Κοινωνικών Ερευνών*. 78. σσ.31-65.

Παπαγγελή, Η., & Μαλιχούδης, Σ. (2022, Φεβρουάριος 28). *Προνομιακή μεταχείριση για
τους χρυσαυγίτες στις φυλακές*; Efsyn.gr. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2024. Από
[https://www.efsyn.gr/politiki/333955_pronomiaki-metaheirisi-gia-toys-hrysaygites-
stisfylakes](https://www.efsyn.gr/politiki/333955_pronomiaki-metaheirisi-gia-toys-hrysaygites-stisfylakes)

Παпанеоφύτου, Α. (2012). *Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων: Μια κατασκευή ασυλίας
του επιχειρηματία-δράστη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Παπαχαραλάμπους, Χ. (2007). *Κοινωνικά Ουδέτερες Πράξεις και Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος*. Στο Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων (επιμ.) 4ο Συνέδριο Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. «Καθαρή» ή Ελεύθερη Κοινωνία (σσ.200-219.) Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ράικος, Δ. (2006). *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλα.

Ρουκουτάκη, Μ. (2021). *Εγκλήματα “λευκού κολάρου”*: Σημείο των καιρών; Myseminars.com.cy. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2024. Από <https://www.myseminars.com.cy/blog-detail/egklhmata-leykoy-kolaroy-shmeio-twn-kairwn>

Σαρμάς, Ι. (2019). *Είμαστε όλοι ίσοι ενώπιον του νόμου;*, Syntagma Watch.gr, 12/04, «Είμαστε όλοι ίσοι ενώπιον του νόμου;». Ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου, 2024, από [Είμαστε όλοι ίσοι ενώπιον του νόμου; - Syntagma Watch](#)

Σπινέλλη, Κ. Δ. (2005). *Εγκληματολογία–Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Σπινέλλης, Δ. (2013). *Η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία (ή εγκληματικότητα του «ψηλού καπέλου»)*. ΗΓ, 1/2013. (σελ. 4-14). Ποινικά Χρονικά.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε., Παρασκευόπουλος, Ν., Μανωλεδάκης, Ι., Αργυρόπουλος, Χ., Αναγνωστόπουλος, Η. & Παπαχαραλάμπους, Χ. (2002). *Το σχέδιο νόμου για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος (μετέπειτα Ν.2928/2001)*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Τζαναβάρη, Ν. (2019). *Οι διεθνείς συμβάσεις για την αυτόματη ανταλλαγή φορολογικών πληροφοριών*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Τζαννετάκη, Τ. (2006). *“Παθολογία του ισχύοντος συστήματος ποινών του Ποινικού Κώδικα”*. Ποινικά Χρονικά.

Τζαννετάκη, Τ. (2019). *Το Σωφρονιστικό Σύστημα και το νέο Σύστημα Ποινών του ΠΚ: η προσπάθεια για την επίτευξη μιας υγιούς σχέσης*. Ποινικά Χρονικά.

Χατζηκώστας, Κ.(2016). *Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα*. 5 (197). Ποινική Δικαιοσύνη.

Χλούπης, Γ.Δ. (2005). *Διασυνοριακό και υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χουλιάρας, Α. Γ.(2013). *Η ανάδυση του διεθνούς ποινικού συστήματος. Όψεις της Συστημικής διεθνούς εγκληματικότητας*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Χουλιάρας, Α. (2019). *Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και Ποινική προβληματική*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. και Παπαχααραλάμπους, Χ.(επιμ.) *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα:Εκδόσεις ΕΑΠ.

Χουλιάρας, Α. (2021). *Το φαινόμενο της “ατιμωρησίας”: εννοιολόγηση, αίτια και Σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε 05 Ιανουαρίου, 2025, από [Theartofcrime.gr](https://theartofcrime.gr)

Αγγλόφωνη Βιβλιογραφία

Akandji-Kombe, J. F. (2007). *Positive obligations under the European convention on human rights*. Human Rights handbooks, No.7. Belgium: Council of Europe.

Alvesalo, A., & Tombs, S. (2002). *Working for Criminalization of Economic Offending: Contradictions for Critical Criminology?* Critical Criminology, 11(1), 21–40.
Ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου, 2025, από <https://doi.org/10.1023/a:1021126217510>

Amnesty International. (2014). *Κράτος εν Κράτει: Κουλτούρα κακομεταχείρισης και ατιμωρησίας στην Ελληνική Αστυνομία*. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024, από <https://www.amnesty.gr/sites/default/files/pdf/2014-0403-a-law-into->

themselves_report.pdf

Anitsi, E., Pouli, E., & Tatsi, C. (2020). *New releases in Criminology. Urban Crime. An international Journal*, 2(1), pp.129-150.

Ashworth, A. (2013). *Positive obligations in criminal law*. Bloomsbury Publishing.

Aspridis, G. M. & Poulana, L. (2021). *The culture of modern public administration. The case of Greece*. University of Thessaly.

Barak, G. (2015). The Crimes of the Powerful and the Globalization of Crime. *Revista Brasileira de Direito*, 11(2), pp.104–114. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2024, από <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5379224>

Becker, H. S.(1963). *OUTSIDERS.Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The free press, Collier-Macmillan Limited,London.

Benson, M. L., & Simpson, S. S. (2017). *White-Collar Crime*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315267609>

Bezlov, T. & Gounev, P. (2012). *Organised crime, Corruption and public bodies*. Routledge.

Button, M., Gough, D., Shepherd, D., & Blackburn, D. (2019). *White Collar Criminals' Experience of Imprisonment in England and Wales: Revisiting the "special Sensitivity"* *Debate. Deviant Behavior*, 41(12), pp.1585–1600. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024.Από <https://doi.org/10.1080/01639625.2019.1635861>

Chambliss, W. J. (1994). *Policing the ghetto underclass: The policing of law*. Soc. Probs., 41, 177.

Chambliss,, W. J. (1988). *On the Take: From pretty Crooks to Presidents*, Indiana University Press second edition, Bloomington and Indianapolis, Indiana University

Press.

Chambliss, W.J.& Seidman R.B.(1971). *Law, Order and Power*. Addison-Wesley, Reading Mass.

Chambliss, W.J. (2004). *On the symbiosis between criminal law and criminal behavior*.V42(2). pp 241-252. doi: 10.1111/j.1745-9125.2004.tb00519.x

Charalampous, I. (2012). Business crime in Greece: employment offences in third sector companies: Middlesex University Research Repository. *Mdx.ac.uk*. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024, από [https://repository.mdx.ac.uk/download/c28eb3bd5aa48554a7cf4e77709338759dbbf5be43ad61e39e4404177cc42a6f/1923345/Ioanna Charalambous PhD.pdf](https://repository.mdx.ac.uk/download/c28eb3bd5aa48554a7cf4e77709338759dbbf5be43ad61e39e4404177cc42a6f/1923345/Ioanna%20Charalambous%20PhD.pdf)

Clinard, M.B. & Yeager, P.C. (1980). *Corporate Crime*. pp.xiii.386. New York: Free Press.

Croall, H. (2001). *Understanding white collar crime*. McGraw-Hill Education (UK).

Croquet, N. A. J. (2011). *The International Criminal Court and the Treatment of Defence Rights: A Mirror of the European Court of Human Rights' Jurisprudence?* Human Rights Law Review, 11(1), pp. 91–131. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024, από <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngq056>

ECCHR (2020). *Tackling impunity: Self-empowerment of survivors of international crimes*. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024, από https://www.ecchr.eu/fileadmin/Publikationen/ECCHR_BOSCH_Selfempowerment_of_survivors.pdf

Engle, K.& Cornell, L. (2014). *Anti-impunity and the turn to criminal law in human rights*. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024, από

<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/clqv100&div=35&id=&page=>

European Union . (2023). *Citizens' attitudes towards corruption in the EU in 2023*.

Europa.eu. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2024. Από

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2968>

Featherstone, K., & Papadimitriou, D. (2008). *The limits of Europeanization: reform capacity and policy conflict in Greece*. Springer.

Foucault, M. (2016). *Η τιμωρητική κοινωνία: Παραδόσεις στο Κολλέγιο της Γαλλίας (1972-1973)*. Εκδόσεις Πλέθρον.

Friedrichs, O. D. (2007). *White-collar crime in a postmodern, globalized world*, in H. Pontell, G. Geis (ed.), *International Handbook of White-collar and Corporate Crime* Boston: Springer.

Filippos Kourakis. (2024). *Beyond the bars: examining the impact of crime on relatives of serious offenders*. Ανακτήθηκε 16 Δεκεμβρίου, 2024. Από

<https://doi.org/10.2139/ssrn.5001609>

Garland, D. (1996). The limits of the Sovereign state. *British Journal of Criminology*. 36 (4). pp.445-471.

Geis, G., Meier, R.F. & Salinger, L.M. (1977). *White-Collar crime. Classic and contemporary views*. Simon & Schuster.

Goffman, E. (2001). *Στίγμα. Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Green, P. & Ward, T. (2004). *State Crime. Governments, Violence and Corruption*. Virginia: Pluto Press.

Gross, H. (2012). *Crime and punishment: a concise moral critique*. OUP Oxford.

Harvey, D. (2014). *Seventeen contradictions and the end of capitalism*. Oxford University Press, USA.

Joinet, L. (1997). *Question of the impunity of perpetrators of human rights violations (civil and political) : revised final report / prepared by Mr. Joinet pursuant to Sub-Commission decision 1996/119*. Policycommons.net; >. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024, απο <https://policycommons.net/artifacts/131685/question-of-the-impunity-of-perpetrators-of-human-rights-violations-civil-and-political/186368/>

Kamber, K. (2017). *Prosecuting human rights offences: rethinking the sword function of human rights law* (Vol. 11). Brill.

Kerrigan, M. (2013). *A capability maturity model for digital investigations*. Digital Investigation, 10(1), 19–33. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024. Από <https://doi.org/10.1016/j.diin.2013.02.005>

Klein, N. (2007). *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*. Canada: Metropolitan books.

Kostakos, P. (2010). *Conflict, Power and Wealth: Organised Crime as an Everyday Phenomenon: a Case Study of Greece* (Doctoral dissertation, University of Bath).

Koulouris, N.K. & Aloskofis, W.(2013). *Prison conditions in Greece*. European Prison Observatory. Detention conditions in the European Union. Antigone Edizioni

Krambia-Kapardis, M., & Courakis, N. (2016). *Anti-corruption Measures: The Panacea to a Financial Cliff*. *International Library of Ethics, Law, and the New Medicine*, 3–31. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2024. Από https://doi.org/10.1007/978-3-319-32419-7_1

Lea, J. (2004). *Hitting criminals where it hurts: organized crime and the erosion of due*

process. Cambrian Law Review. 35, pp. 81-96. Publisher: University of Wales.

Leighton, P.& Reiman, J. (2013). *A suitable amount of street crime and a suitable amount Of white-collar crime: Inconvenient truths about inequality, crime and criminal justice*.

Στο Arrigo, B. & Bersot, H. *The Routledge handbook of international crime and justice studies* (pp. 302-324). London-New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Levi, M., & Reuter, P. (2006). *Money Laundering. Crime and Justice*, 34, pp.289-375.

<https://doi.org/10.1086/501508>

Lynch, M. J. (2017). Conflict and Crime: Marx, Engels , Marxist/Radical Criminology and the Explanation of Crime. In Tripplet, R.A. (Eds), *The Handbook of the History and Philosophy of Criminology*, 1st Edition (pp.84–101). CA: Wiley & Sons.

Orentlicher, D. (2004). *Independent study on best practices, including recommendations, to assist states in strengthening their domestic capacity to combat all aspects of impunity, by Professor Diane Orentlicher*. UN Doc. E/CN.4/2004/88.

Pearce, F. (2018). *Crimes of the Powerful. Revisiting crimes of the powerful. Marxism, Crime and deviance*. NY: Routledge.

Porter, M.E. & Kramer, M.R. (2006, December). *Strategy and society: The link between competitive advantage and corporate social responsibility*. Harbard Business Review. Ανακτήθηκε 05 Ιανουαρίου, 2025. Από hbr.org

Radzinowicz, L. (1966). *Ideology and crime: A study of crime in its social and historical context*. London: Heinemann Educational Books.

Rauchfuss, K., & Schmolze, B. (2008). *Justice heals: The impact of impunity and the fight against it on the recovery of severe human rights violations' survivors*. Torture.18(1), 38-50. Germany.

Reiman, J. 2004 (1979). *The Rich Get Richer and the Poor Get Prison, Ideology, Class and Criminal Justice*. 7th ed. Pearson. Boston.

Rothe, D. & Friedrichs, D. (2015). *Crimes of Globalization*. London: Routledge.

- Rothe, D. & Kauzlarich, D. (2016). *Crimes of the Powerful. An introduction*. London: Routledge.
- Ruggiero, V. (2017). *Dirty money: On financial delinquency*. Oxford: Oxford University Press.
- Ruggiero, V. (2021). *The Crimes of the Powerful: Between Force and Consensus*. *Social Sciences*, 10(2), 51. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2024. Από <https://doi.org/10.3390/socsci10020051>
- Ruggiero, V. & Welch, M. (2008). *Power crime. Crime, Law and Social Change*. 51(3-4). (pp.297–301). London: Springer.
- Ryberg, J. (2024). *The Philosophy of Punishment*. In *The Oxford Handbook of the Philosophy of Punishment* (pp. 1-12). Oxford University Press.
- Sassen, S. (2014). *Expulsions: Brutality and Complexity in the Global Economy*. University of Harvard.
- Spanou, C., & Lampropoulou, M. (2022, January 14). *Transparency policy in Greece: From citizen empowerment to anticorruption and*. Policycommons.net;>. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2024. Από <https://policycommons.net/artifacts/2223668/transparency-policy-in-greece/2981100/>
- Sutherland, E. H. (1983). *White collar crime*. Yale University Press.
- Sutherland, E.H. (1945). "Is "White collar Crime" Crime? American Sociological Review". Annual Meeting Papers, 10(2). 3-19.
- United Nations. (1993, June 25). *Vienna Declaration and Programme of Action*. OHCHR. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2024, από <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/vienna-declaration-and-programme-action>

Varoufakis, Y. (2017). *Adults in the room: My battle with the European and American deep establishment*. Farrar, Straus and Giroux.

Vold, G. B.(1958). *Theoretical Criminology*. Vol 25 (No.4). (pp.696-698). New York: Oxford University Press.

Weber, M. (2005). *Οικονομία και κοινωνία, Κοινωνιολογία της εξουσίας*. Αθήνα:Εκδόσεις Σαβάλλα.

Williams, F. P. (1990). Book Review: *The Criminology of Edwin Sutherland*. *Criminal Justice Review*, 15(1) (pp.83–85). Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2024, από <https://doi.org/10.1177/073401689001500109>

Wright, G. (2011). *Conceptualising and combating transnational environmental crime*. *Trends in Organized Crime*, 14(4), 332–346. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2024. Από <https://doi.org/10.1007/s12117-011-9130-4>

Young, J. (2013). *Identity, community and social exclusion*. In *Crime, disorder and community safety*. (pp. 26-53). Routledge.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.